

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

ŠVIETIMO,
MOKSLO IR SPORTO
MINISTERIJA

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamas projektas
Nr. 09.2.1-ESFA-V-726-03-0001
„Skaitmeninio ugdymo turinio kūrimas ir diegimas“

**VIDURINIO UGDYMO EKONOMIKOS IR VERSLUMO BENDROSIOS PROGRAMOS
ĮGYVENDINIMO REKOMENDACIJŲ PROJEKTAS**

Rekomendacijas rengė: Laima Girdauskienė, prof. dr. Irena Pekarskienė,

Turinys

I. DALYKO NAUJO TURINIO MOKYMO REKOMENDACIJOS.....	2
I.1. Mokomo dalyko aktualumas.....	2
I.2. Praktinis verslumo ugdymas. Socialinis verslas.....	3
I.3. Kodėl verta suprasti ir mokėti mokesčius?.....	4
<i>(Informacija pateikiama bendradarbiaujant su VMI).....</i>	<i>4</i>
I.4. Investavimas į kriptovaliutas.....	5
<i>(Informaciją pateikė VMI).....</i>	<i>5</i>
II. VEIKLŲ PLANAVIMO IR KOMPETENCIJŲ UGDYMO PAVYZDŽIAI.....	7
II.1. Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymas.....	7
II.2. Tarpdalykinės temos Ekonomikos ir verslumo dalyko programoje.....	16
II.4. Brandos darbo rengimo etapai, pasirinkimo rekomendacijos.....	56
III. SKAITMENINĖS MOKYMO PRIEMONĖS, SKIRTOS ĮGYVENDINTI BP.....	60
IV. LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	64
IV.1. Dalykinė literatūra:.....	64
IV.2. Naudingos nuorodos:.....	66
IV.3. Galimybės jaunimui:.....	67
V. UŽDUOČIŲ AR MOKINIŲ DARBŲ, ILIUSTRUOJANČIŲ PASIEKIMŲ LYGIUS, PAVYZDŽIAI.....	68
V.1. Užduočių pavyzdžiai pagal pasiekimų sritis.....	69
V.2. Užduotys, susietos su mokomosiomis mokinių bendrovėmis (MMB).....	82
V.3. Mokinių darbų pavyzdžiai.....	84

I. DALYKO NAUJO TURINIO MOKYMO REKOMENDACIJOS

I.1. Mokomo dalyko aktualumas

Pasaulyje vykstantys globalizacijos procesai, vis gilesnė Lietuvos ir ES interesų integracija nuolat kelia naujus reikalavimus švietimo sistemai. Viena iš svarbiausių švietimo pertvarkos krypčių – ugdymo turinio atnaujinimas atsižvelgiant į socialinio ir ekonominio gyvenimo raidą ir nuolat kintančius visuomenės poreikius. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų Europos šalių, ypač aktualus tapo ekonomikos ir verslumo ugdymas, kuris yra įtrauktas į nacionalines ugdymo programas ir yra vienas iš pagrindinių veiksnių integruojantis į šiuolaikinę visuomenę.¹

Rengiant atnaujiną ekonomikos ir verslumo ugdymo turinio Bendrąją programą², remtasi atitinkamais ugdymo turinio atnaujinimą reglamentuojančiais dokumentais: Bendrųjų programų rengimo vadovas³ (2021-12-09_red), Bendrųjų programų atnaujinimo gairėmis (2019)⁴, Kompetencijų ir vaiko raidos aprašai (2021)⁵, Mąstymo gebėjimų vertinimo programa (2020)⁶, esama Vidurinio ugdymo bendraja programa: socialinis ugdymas (2011)⁷ bei metodinėmis rekomendacijomis (2012)⁸. Atnaujinant ekonomikos ir verslumo ugdymo turinį, remtasi įvairia ekonomikos ir verslumo mokymo/si metodine medžiaga, šiuolaikinių ekonominių procesų aktualijomis, ekonomikos ir verslumo ugdymo mokytojų patirtimi ir praktika. Rengiant šią programą ypač daug dėmesio skirta mokymosi mokytis strategijai, mokinių kritinio mąstymo bei praktinių gebėjimų ir įgūdžių ugdymui, motyvacijos, idėjų kūrimo ir įgyvendinimo skatinimui. Mokymo(-si) būdų ir metodų įvairovė sudaro sąlygas teorines žinias ir suvokimą įtvirtinti praktinėmis veiklomis, mokinių supančios aplinkos pavyzdžiais, Lietuvos bei globalioje ekonomikoje vykstančių procesų analize.

Jaunuoliai, dar besimokydami mokykloje, turi išmokti prisitaikyti prie nuolat kintančios ekonominės, technologinės, politinės aplinkos, kuri juos lydės visą gyvenimą, todėl mokytojų patirtis, iniciatyvumas, inovatyvumas, kūrybiškumas sudarys pagrindą jaunai inovatyviai mąstančiai asmenybei, kuri gebėtų tinkamai orientuotis kintančioje aplinkoje ir sėkmingai veikti: įgytas žinias struktūruoti ir jas taikyti, priimti vertybinėmis nuostatomis grindžiamus ekonominius sprendimus, būti pilietišku ir atsakingu už asmeninį elgesį bei priimamus sprendimus ir, galbūt, susidarius atitinkamoms aplinkybėms, mokėtų sukurti savo verslą.

Dalykas Ekonomika ir verslumas ugdo bendrąsias asmens kompetencijas ir gebėjimus, kas leidžia turimas žinias pritaikyti visose veiklos srityse ir kasdieniame gyvenime, taip realizuojant save kaip visapusišką, antrepreneriškai mąstančią asmenybę. Todėl ekonomikos ir verslumo ugdymo procese rekomenduojame ugdymą sieti su įvairių gyvenimo sričių praktika, problemomis

¹ Socialinis ugdymas / Į bendruomenę orientuota sumanioji socializacija / 2015, t. 40, Nr. 1 25 Prieiga internete: <http://dx.doi.org/10.15823/su.2015.32>

² Socialinis ugdymas. Ekonomika ir verslumas. (2021). Prieiga internete: [Ekonomikos ir verslumo BP projektas 2021-11-03.pdf](http://ekonomikos-ir-verslumo-BP-projektas-2021-11-03.pdf) (emokykla.lt)

³ Prieiga internete: [BP rengimo vadovas 2021-12-09-red.docx](http://BP-rengimo-vadovas-2021-12-09-red.docx) (mokykla2030.lt)

⁴ Bendrųjų programų atnaujinimo gairės. (2019). Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga internete: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/01/bendruju-programu-atnaujinimo-gaires-internetine-versija.pdf>

⁵ Kompetencijų ir Vaiko raidos aprašai. (2021). Prieiga internete: <https://www.mokykla2030.lt/kompetenciju-ir-vaiko-raidos-aprasai/>

⁶ Mąstymo gebėjimų vertinimo programa. (2020). Prieiga internete: <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/perziura/14200>

⁷ Vidurinio ugdymo bendrosios programos: Socialinio ugdymo bendroji programa. Ekonomika ir verslumas. (2011). Rengėjai: Sonata Likienė, Danutė Bareikienė, Inga Niuniavaitė, Rita Česonienė, Birutė Šinkūnaitė. Prieiga internete: <https://sodas.ugdome.lt/viesieji-puslapiai>

⁸ Metodinės rekomendacijos verslumo gebėjimų ugdymas 11–12 klasėse. Vilnius: UPC, 2012. Prieiga internete: Verslumo-gebėjimu-ugdymas11-12klasese-metodines-rekomendacijos.pdf (ugdome.lt)

ir jų sprendimų paieška, naudoti ugdymo metodus, skatinančius aktyvią mokinių veiklą, bendravimą ir bendradarbiavimą, savarankiškumą, kūrybiškumą, asmeninę atsakomybę. Ekonomikos ir verslumo ugdymo procese rekomenduojamos veiklos grindžiamos ne tiek ekonomikos ir kitų su verslumu susijusių žinių perteikimu ir perėmimu, kiek jų analize, kritišku vertinimu ir praktiniu panaudojimu, aktyvia, savarankiška mokinių veikla.

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, kurioje apibrėžta valstybės vizija ir raidos prioritetai bei jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 metų, pažymima, kad aukštesniųjų gebėjimų ugdymas yra ypač svarbus šalies gerovės kūrimo ir pažangos veiksnyms, tiesiogiai lemiantis kūrybingumą ir inovatyvumą – sumanios ekonomikos plėtros pagrindą.⁹

I.2. Praktinis verslumo ugdymas. Socialinis verslas

Programoje didelis dėmesys skiriamas mokinių praktinėms veikloms, kurių metu užtikrinamas teorinių žinių pritaikymas. (Rekomenduotina III gimnazijos klasėje 2 pamokas per savaitę skirti teoriniam kursui ir 1 pamoką per savaitę – praktiniam verslumo ugdymui, kuriant mokomąsias mokinių bendroves (MMB). MMB skatinamos kurti tvaraus/darnaus verslo ir socialinio verslo kryptimis.

2021 m. gegužės 5 d. vyko kasmetinis Socialinio verslo forumas. Lietuva gavo EBPO rekomendacijas ir pagrindinius uždavinius, į kuriuos reikia atsižvelgti, siekiant šalyje kurti tvarią aplinką socialinių verslų augimui. ([Socialinis verslas | Ekonomikos ir inovacijų ministerija \(lrv.lt\)](http://socialinisverslas.lt)). Socialinis verslas – tai verslo modelis, pagal kurį, išnaudojant rinkos mechanizmą, pelno siekimas susiejamas su socialiniais tikslais ir prioritetais, remiamasi socialiai atsakingo verslo bei viešojo ir privataus sektorių partnerystės nuostatomis, taikomos socialinės inovacijos. Atsižvelgiant į socialinės ekonomikos raidos tendencijas ES, socialinio verslo plėtra Lietuvoje vyksta dviem kryptimis – skatinant tradicinį privatų verslą įsitraukti sprendžiant socialines problemas ir skatinant nevyriausybinės organizacijos savo veikloje taikyti verslo modelius. Ekonomikos ir verslumo programoje taip pat rekomenduojame dėmesį skirti socialiniams, socialiai atsakingiems, darnios plėtros verslams bei kurti mokomąsias mokinių bendroves (MMB) remiantis socialinio verslo modeliu. (Socialinio verslo gidas. INVEGA. Prieiga per internetą: <http://invega.lt> arba [Parengtas socialinio verslo gidas – praktinis vadovas norintiems plėtoti šią verslo formą | Ekonomikos ir inovacijų ministerija \(lrv.lt\)](http://parengtasocialinioverslogidas-praktinisvadovasnorintiemsplėtotišiaversloforma|ekonomikosirinovacijuministerija(lrv.lt))). Rekomenduojame mokytojui pristatyti Nobelio taikos premijos laureato, profesoriaus Muhammadas Yunus¹⁰ pasiūlytus socialinio verslo kriterijus:

- 1) socialinio verslo misija yra išspręsti tam tikrą socialinę problemą visuomenėje;
- 2) socialinis verslas yra finansiškai tvarus, turi gyvybingą verslo modelį;
- 3) socialinis verslas nemoka dividendų investuotojams – jo tikslas nėra akcininkų kapitalo maksimizavimas;
- 4) pelnas skiriamas socialinei problemai spręsti arba reinvestuojamas į socialinio verslo plėtrą;
- 5) socialinis verslas veikia darnoje su aplinka;
- 6) darbuotojai gauna rinkos lygio arba aukštesnius atlyginimus, jų darbo sąlygos yra geresnės nei vidutinėje įmonėje;
- 7) socialinis verslas jo savininkų kuriamas su džiaugsmu!

⁹ Socialinis ugdymas / Į bendruomenę orientuota sumanioji socializacija / 2015, t. 40, Nr. 1 25 Prieiga internete: <http://dx.doi.org/10.15823/su.2015.32>

¹⁰ Yunus M., (2010). „Building Social Business“. United States: PublicAffairs.

Kas yra socialinis verslas puikiai pademonstruoja nuotaikingas filmukas (žr. [Socialinis verslas - YouTube https://www.youtube.com/watch?v=zADS4f9PBUI](https://www.youtube.com/watch?v=zADS4f9PBUI)). Pamokos metu galima pasižiūrėti ir trumpą žurnalistinį tyrimą apie socialines įmones, kurį parengė „Laisvės TV“, „R.I.T.A.“ žurnalistinių tyrimų agentūra: <https://www.youtube.com/watch?v=XyGk0dZvbTw>

Aptarus pagrindinius socialinio verslo požymius, mokytojas gali paprašyti mokinių pateikti jų aplinkoje veikiančio ar kito jiems žinomo socialinio verslo pavyzdžių. Pavyzdžius rekomenduojama aptarti, kiek jie atitinka pamokoje įvardintus socialinio verslo požymius. Rekomenduotina padiskutuoti, ar pagal Lietuvos Socialinių įmonių įstatymą veikiančios įmonės, neįgaliųjų įdarbinimui gaunančios valstybės subsidijas, tačiau savo pelno nesiejančios su socialiniais tikslais, gali būti traktuojamos kaip socialinis verslas.

Mokiniams pasiūloma pagalvoti, o vėliau padiskutuoti, kokios problemos labiausiai juos liečia/ies ateityje, ar visada tikrai svarbiausios tos problemos, kurias jie mato arčiausiai savęs. Moksleiviams siūloma kurti/generuoti socialinio verslo idėjas panaudojant Verslo modelio drobę (žr.1 lentelę). Rekomendacijų V skyriuje „Užduočių ar mokinių darbų, iliustruojančių pasiekimų lygius, pavyzdžiai“ yra pateikti idėjų generavimo ir vertinimo rekomendacijos bei mokinių darbų pavyzdys naudojant Socialinio verslo modelio drobę (žr. psl. 60).

I.3. Kodėl verta suprasti ir mokėti mokesčius?

(Informacija pateikiama bendradarbiaujant su VMI)

Valstybės gyventojai nuolat susiduria su viešojo gyvenimo sritimis, kurias finansuoja valstybė iš biudžeto, t. y. visų mokesčių mokėtojų pinigų. Kartais toks susidūrimas būna trumpas, pavyzdžiui, vizitas pas gydytoją, o kai kurias garantijas gyventojai gauna nuolat, dažnai apie tai net nepamąstydami – pavyzdžiui, valstybės ir jos gyventojų saugumas (policija, kariuomenė, pasienio tarnyba, priešgaisrinė ir gelbėjimo tarnyba). Saugumo poreikis yra kasdieninis, o saugus ir ramus mūsų gyvenimas rodo, kad minėtos tarnybos dirba tinkamai. Kita vertus, ilgai gyvenant ramiai pradeda atrodyti, kad tarnybų nereikia, nes ir taip viskas gerai. Tačiau, pabandykite įsivaizduoti pasaulį be policijos, kariuomenės, ugniagesių, gelbėtojų, teismų ir kitų struktūrų.

1 lentelė. Socialinio verslo modelio drobė

8. PARTNERIAI <i>Kas padės vykdyti veiklą?</i>	7. PAGRINDINĖS VEIKLOS <i>Iš ko generuosite pajamas, ką parduosite?</i>	2. VERTĖS PASIŪLYMAS. <i>Kokią vertę / naudą kursite naudos gavėjams / klientams? Kuo būsite išskirtiniai?</i>	4. RYŠIAI SU NAUDOS GAVĖJAIS / KLIENTAIS <i>Kaip palaikysite ryšį su klientais? Kaip lengviausia juos pasiekti?</i>	1. TIKSLINIAI SEGMENTAI (1) klientai – kurie moka už prekes / paslaugas: (2) <i>socialinio verslo atveju</i> naudos gavėjai – kurie gauna naudą iš socialinės veiklos.
9. KONKURENTAI <i>Kuo jūs geresni / blogesni/ išskirtiniai?</i>	6. IŠTEKLIAI <i>Kokių išteklių reikia? Ką turite? Ką reikia gauti / pirkti?</i>		3. PARDAVIMŲ KANALAI IR MARKETINGAS <i>Kaip pasieksite savo klientus?</i>	
10. IŠLAIDOS <i>Kokios pagrindinės išlaidos?</i>		11. PELNO PASISKIRTYMAS <i>Socialinio verslo atveju: mažiausiai 50% skirkite veiklos plėtrai ir socialinio poveikio kūrimui.</i>	5. PAJAMŲ STRUKTŪRA (%) <i>Už ką gausite pajamas ir kokią dalį?</i> Pvz. nuoma – 25% Pavėžėjimo paslaugos – 30% Suvenyrų pardavimas – 35%	

Mokesčių mokėjimo prasmės suvokimas ženkliai prisideda prie bendro saugaus, patogaus ir ramaus gyvenimo šalyje, skatina žmones dirbti sąžiningai, neslėpti savo pajamų, būti pilietiškais. Efektyviausias būdas sumažinti **šešėlinę ekonomiką** – visų gyventojų sąmoningas elgesys. Gyventojų pilietiškumas ir sąžiningumas, pranešant apie atlyginimus „vokeliuose“, gaunamų pajamų neapskaitymą, kvitų neišdavimą, nelegalų darbą ir kitus mokestinius pažeidimus valstybėje duoda akivaizdžių rezultatų. Daugiau informacijos ir atlikti tyrimai apie šešėlinę ekonomiką Lietuvoje <https://www.llri.lt/lietuvos-seseline-ekonomika>

I.4. Investavimas į kriptovaliutas

(Informaciją pateikė VMI)

Investavimas į kriptovaliutas ypač domina jaunuolius, tačiau dažnas nežino, kaip teisingai deklaruoti pajamas gautas iš kriptovaliutų. Verta pastebėti, jog pastarosioms yra taikomi skirtingi apmokestinimo principai nei investuojant į akcijas. Taigi, ką svarbu žinoti gavus pajamų iš kriptovaliutų ir kada jas reikia deklaruoti.

- **Kas yra pajamos iš kriptovaliutų?**

Pasigaminta („iškasta“) virtuali valiuta dar nėra laikoma gautomis pajamomis. Tačiau, jei šią valiutą vėliau parduodate/realizujete, tai tokio sandorio metu gautas atlygis yra pajamos iš kriptovaliutų ir jos gali būti apmokestinamos.

Jei vieną virtualią valiutą parduodate ne už įprastas pinigines valiutas (pvz. eurus), tačiau gaunate kita virtualia valiuta, tai tokiu atveju apmokestinama gauta nauda iš pardavimo.

Pavyzdžiui, nusiperkate kriptovaliutą X už 100 Eur, jos vertė pakyla iki 200 Eur ir turimą kriptovaliutą išmainote į kitą kriptovaliutą Y. Gauta mainais kriptovaliuta, esanti Jūsų e. piniginiame nėra laikoma pajamomis ir nebus apmokestinama, tačiau už parduotą kriptovaliutą X uždribote 100 Eur pajamų (200 Eur (mainų vertė) – 100 Eur pirkimo išlaidos pradžioje), todėl gali reikėti sumokėti mokesčius.

Kai gyventojas (ir vykdamas individualią veiklą) už prekes ir paslaugas atsiskaito kriptovaliuta, laikoma, kad jis parduoda minėtą kriptovaliutą, kurios pardavimo kaina yra prekės ar paslaugos rinkos kaina. Tai reiškia, kad rinkos kaina yra gautos pajamos.

Svarbu atkreipti dėmesį, jog faktiškai patirtos išlaidos iš gautų pajamų yra atimamos tų pajamų gavimo metu.

Pavyzdžiui, jei kriptovaliutą X mainote į kriptovaliutą Y, kurios vertė sandorio metu yra 200 Eur, tai 200 Eur Y įsigijimo išlaidos bus atimamos iš pajamų tik tada, kai realizuosite/parduosite kriptovaliutą Y. Jei vykdoma individuali veikla – 200 Eur išlaidos yra fiksuojamos apskaitoje, tačiau faktiškai atimamos tik realizavus kriptovaliutą Y.

- **Kokius mokesčius reikia sumokėti už pajamas iš kriptovaliutų?**

Gautų pajamų iš kriptovaliutų sandorių apmokestinimas ir deklaravimas priklauso nuo to, kokio pobūdžio virtualios valiutos pirkimo/pardavimo/pasigaminamo veiklą vykdate.

- **Vienkartiniai sandoriai**

Kai kriptovaliutų pardavimo veiklos neplanuojate vykdyti ir tai yra vienkartiniai/atsitiktiniai sandoriai, šios veiklos nereikia papildomai registruoti, o gautos pajamos yra apmokestinamos kaip kito turto pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybės pajamos.

Pavyzdžiui, nusprendžiate išbandyti kriptovaliutas - jas pasigaminate arba nusiperkate, o vėliau parduodate ir nesiimate jokių veiksmų susijusių su naujos kriptovaliutos įsigijimu, pardavimu ar keitimu bei to neplanuojate daryti ateityje – tai yra vienkartinis sandoris.

Jei vienkartinių sandorių metu gavote pajamų iš kriptovaliutos pardavimo, tai jos sumuojasi su visomis parduoto kito turto pajamomis (buitine technika, meno kūriniais ir pan.). Jei bendra šių pajamų suma, kuri apskaičiuojama iš visų gautų pajamų atėmus su turto įsigijimu susijusias išlaidas, per metus neviršija **2 500 Eur**, tai tokios **pajamos neapmokestinamos** ir jų **deklaruoti nereikia**. Jei viršija – tai 2 500 Eur sumą viršijanti dalis yra apmokestinama 15 % arba 20 %. GPM tarifu. Daugiau apie GPM tarifus rasite [čia](#).

- **Individuali veikla, susijusi su kriptovaliutomis.**

Jei virtualios valiutos pirkimo – pardavimo ar pasigaminimo veiklą vykdate tęstinį laikotarpį, siekiate gauti nuolatinės ekonominės naudos sau, t. y. turite motyvą ir ieškote galimybių sandorius sudaryti ir ateityje, tokiu atveju būtina įregistruoti individualią veiklą pagal pažymą. Taip pat individualia veikla yra laikomi ir tie sandoriai, kai teikiate kriptovaliutos gamybos paslaugas ar nuomojate tam reikalingas priemones.

Veiklą įregistruoti reikia pateikiant VMI Fizinio asmens prašymą įregistruoti į Mokesčių mokėtojų registrą (REG812). Su kriptovaliutomis susijusi individuali veikla priskiriama veiklai „Kita, niekur nepriskirta verslui būdingų paslaugų veikla“ (EVRK 82.99 kodas).

Vykdamt individualią veiklą pajamų mokestis mokamas nuo individualios veiklos apmokestinamųjų pajamų, kurios apskaičiuojamos iš per kalendorinius metus gautų individualios veiklos pajamų atėmus **leidžiamus atskaitymus** - faktiškai patirtas išlaidas. Todėl ir kriptovaliutos pasigaminimo ar įsigijimo išlaidos, pagrįstos dokumentais, gali būti atimamos iš pajamų.

Pavyzdžiui, iš individualios veiklos su kriptovaliutomis gavote iš viso 100 Eur pajamų, tačiau prieš tai joms įsigyti sumokėjote 40 Eur, tai tokiu atveju GPM mokėsite nuo 60 Eur sumos, o 40 Eur patirtas išlaidas būtina pagrįsti tai įrodančiais dokumentais, turinčiais būtinus rekvizitus (pvz., sąskaita faktūra arba banko išrašas).

Yra ir kita išlaidų atskaitymo alternatyva - leidžiamais atskaitymais laikyti 30 % gautų individualios veiklos pajamų sumos, kurios neprivaloma pagrįsti juridinę galią turinčiais dokumentais.

Pavyzdžiui, gavus iš viso per metus 100 Eur pajamų (iš jų atimti jokių išlaidų nereikia) ir pritaikius 30 % atskaitymą, GPM mokamas nuo 70 Eur sumos.

Individualios veiklos pajamos, sumažintos leidžiamais atskaitymais, apmokestinamos taikant 5 -15 % pajamų mokesčio tarifą. Individualios veiklos pajamoms taikomas pajamų mokesčio tarifas priklauso nuo gyventojų per kalendorinius metus gautų apmokestinamųjų pajamų dydžio:

- pajamos < 20 000 Eur – mokesčio suma sudaro 5 % apmokestinamųjų pajamų;
- 35 000 Eur > pajamos > 20 000 Eur – priklausomai nuo gautų pajamų dydžio mokesčio suma kinta nuo 5 iki 15 %;
- pajamos > 35 000 Eur – pajamoms taikomas 15 % GPM tarifas.

Pajamas iš individualios veiklos deklaruoti privaloma visais atvejais, nepriklausomai nuo to, kokio dydžio pajamos gautos ir ar reikia mokėti pajamų mokestį (t. y. ar gauta apmokestinamųjų pajamų).

Verta nepamiršti, jog vykdančys savarankišką veiklą gyventojai taip pat moka ir VSD bei PSD įmokas. Apie tai daugiau rasite [čia](#).

- **Vykdančioms individualią veiklą – apskaita būtina**

Individualią veiklą pagal pažymą vykdančias gyventojas privalo vesti apskaitą. Individualios veiklos apskaitą palengvina nemokama VMI e. paslauga [i.APS](#) (virtualusis buhalteris): pajamas ir išlaidas tvarkant e. būdu, nebereikia pildyti popierinio žurnalo, o visos mokestinės pareigos atliekamos paprastai ir laiku.

- **Kokie dokumentai pagrindžia pajamas ir išlaidas?**

Išlaidos, kurios atskaitomos iš gautų pajamų, turi būti pagrįstos dokumentais, turinčiais visus Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatyme ir kituose teisės aktuose numatytus privalomus apskaitos dokumentų rekvizitus. Tinka šie dokumentai:

- o sąskaita faktūra,
- o PVM sąskaita faktūra arba
- o prekių (paslaugų) pirkimo–pardavimo kvitas (FR0508 forma).
- o pinigų priėmimo kvitas,
- o kasos pajamų orderis,
- o kasos aparato kvitas arba
- o gyventojų turimas bankinio pavedimo išrašas (kai sumokėta ne grynais, o pavedimu).

- **Pajamų iš kriptovaliutų deklaravimas**

Pasibaigus kalendoriniams metams, iki kitų kalendorinių metų gegužės 1 dienos privaloma pateikti VMI metinę pajamų mokesčio deklaraciją ir sumokėti joje apskaičiuotą pajamų mokestį.

Paprasčiausias būdas deklaruoti pajamas per [Elektroninio deklaravimo sistemą](#) (EDS)

- Jei gautos pajamos iš kriptovaliutų yra atsitiktiniai (nėra individualios veiklos požymių) sandoriai, jas deklaruoti reikia vedlio *D dalyje > Turto pajamos*.
- Jei vykdate veiklą pagal individualios veiklos pažymą, aktualias instrukcijas kaip deklaruoti pajamas rasite [čia](#).

Taigi apibendrinant:

- Pajamas iš kriptovaliutų gali reikėti deklaruoti ir nuo jų skaičiuoti GPM mokestį.
- Pajamos iš kriptovaliutų gaunamos realizuojant/parduodant/mainant kriptovaliutas ir sandorio vertė lygi pajamoms.
- Apmokestinamos pajamos apskaičiuojamos iš visų pajamų atėmus išlaidas, tačiau išlaidas gali reikėti pagrįsti dokumentais.
- GPM mokestis priklauso nuo veiklos tipo:
 1. Vienkartiniai sandoriai – jei apmokestinamos pajamos viršija 2 500 Eur, tada reikia deklaruoti ir sumokėti GPM
 2. Individuali veikla - pajamas būtina deklaruoti kasmet, mokestis priklauso nuo gautų apmokestinamųjų pajamų dydžio.
- Vykdančias individualią veiklą turi registruoti veiklą ir vesti apskaitą.
- PVM kriptovaliutų pardavimo sandoriai nėra apmokestinami, tačiau gali būti apmokestinamos kriptovaliutų „kasimo“ paslaugos.

II. VEIKLŲ PLANAVIMO IR KOMPETENCIJŲ UGDYMO PAVYZDŽIAI

II.1. Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymas

Ekonomikos ir verslumo programos paskirtis – suteikti žinias apie pagrindinius ekonomikos dėsnius ir principus, skatinti mokinių domėjimąsi Lietuvoje ir pasaulyje vykstančiais ekonominiais procesais, ugdyti ekonominę ir finansinę raštingumą, ir verslumo gebėjimus, antreprenerišką požiūrį,

formuotis modernios ekonomikos samprata paremtą požiūrį į nuolat kintančias ekonomines sąlygas. III – IV gimnazijos klasėse mokiniai gilina suvokimą apie ekonominius procesus, vykstančius ne tik nacionaliniu, bet ir globaliu mastu, skatinami vertinti ekonominę situaciją, domėtis įvairiais finansiniais įrankiais, kuriuos gali panaudoti asmeninių finansų valdyje, tikslingai mokosi planuoti savo karjerą ir atsakingai veikti. Ekonomikos mokymo ir verslumo gebėjimų ugdymo mokykloje tikslas – formuoti mokinių ekonominę mąstymą (suvokimą), supratimą apie ekonominių procesų priežastinius – pasekminius ryšius, ugdyti inovatyviai ir antrepreneriškai mąstančią asmenybę, gebančią savarankiškai, aktyviai ir kūrybiškai veikti, įgytas žinias struktūruoti ir jas taikyti, priimti vertybinėmis nuostatomis grindžiamus ekonominius sprendimus, būti pilietišku ir atsakingu už asmeninį elgesį nuolat kintančioje aplinkoje. Siekdami įgyvendinti Ekonomikos ir verslumo ugdymo tikslą, mokiniai:

- taiko įgytas ekonomines žinias kasdieniame gyvenime, giliau suvokia ekonominius procesus, kritiškai vertina ekonominę šalies bei pasaulio situaciją, verslo kūrimo principus, vystymosi tendencijas ir perspektyvas;
- aktyviai veikdami ugdomi bendravimo, bendradarbiavimo, derybų, lyderystės ir kitus verslumo įgūdžius, planuoja savo idėjų įgyvendinimą, realizuoja jas kurdami ir valdydami mokomąsias mokinių bendroves, analizuoja veiklos rezultatus bei prisiima atsakomybę;
- racionaliai planuoja ir naudoja ribotus išteklius, išmano apie finansines galimybes bei finansinę riziką, kritiškai vertina finansines paslaugas ir jas rinkdamiesi pagrindžia savo sprendimus.

Ekonomikos ir verslumo dalyko mokymosi turiniu ugdomos bendrosios kompetencijos: **pažinimo, komunikavimo, kūrybiškumo, pilietinė, kultūrinė, skaitmeninė ir socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.**

Kompetenciją sudaro žinios, gebėjimai (kognityviniai, metakognityviniai, emociniai, socialiniai ir praktiniai) ir vertybinės nuostatos (asmeninės, bendražmogiškos ir visuomeninės, ypač daug dėmesio skiriant empatijai, orumui, pilietinei ir asmeninei atsakomybei, pasitikėjimui). Dalykinių ir bendrųjų kompetencijų sąvadas pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė. Ekonomikos ir verslumo dalyko ugdomų įgūdžių ir gebėjimų pagal dalyko veiklos sritis ir bendrąsias kompetencijas sąvadas

Kompetencijos / Veiklos sritys	Pažinimo	Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos	Kūrybiškumo	Pilietinė	Kultūrinė	Komunikavimo	Skaitmeninė
Orientavimasis rinkoje.	Žinios ir supratimas	Problemų sprendimas, atsakingumas	Iniciatyvumas ir kūrybingumas	Pilietinis sąmoningumas, atsakingas vartojimas	Kultūrinis sąmoningumas	Komunikavimas gimtąja ir užsienio kalbomis	IKT įrankių valdymas
Asmeninių finansų tvarkymas.	Žinios ir supratimas, mokėjimas mokytis	Asmeniniai gebėjimai, praktiniai gebėjimai, problemų sprendimas	Iniciatyvumas ir kūrybingumas	Pilietinis sąmoningumas	Kultūrinis sąmoningumas	Komunikavimas gimtąja ir užsienio kalbomis	IKT įrankių valdymas
Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis.	Žinios ir supratimas, kritinis mąstymas,	Asmeniniai gebėjimai, praktiniai gebėjimai, problemų sprendimas	Verslumas, iniciatyvumas ir kūrybingumas, idėjų generavimas	Pilietinis sąmoningumas, atsakingas vartojimas	Kultūrinis sąmoningumas	Komunikavimas gimtąja ir užsienio kalbomis, bendradarbiavimas	IKT įrankių valdymas, medijų raštingumas, praktiniai gebėjimai.

Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas.	Žinios ir supratimas, kritinis mąstymas, mokėjimas mokyti	Asmeniniai gebėjimai, atsakingumas	Kritinis mąstymas, verslumas	Pilietinis sąmoningumas	Kultūrinis sąmoningumas	Komunikavimas gimtąja ir užsienio kalbomis, bendradarbiavimas, analizė ir interpretavimas	IKT įrankių valdymas
Globalinių ekonominių procesų supratimas.	Žinios ir supratimas, kritinis mąstymas,	Problemų sprendimas, atsakingumas	Asmeniniai gebėjimai, iniciatyvumas ir kūrybingumas	Pilietinis sąmoningumas, pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms, atsakingas vartojimas.	Kultūrinis sąmoningumas	Komunikavimas gimtąja ir užsienio kalbomis, bendradarbiavimas, analizė ir interpretavimas	IKT įrankių valdymas

Mokytojas, planuodamas Ekonomikos ir verslumo ugdymo procesą, vadovaujasi bendrojoje programoje iškeltais ugdymo tikslais bei uždaviniais. Atsižvelgus į konkrečios klasės mokinių pasiekimų lygį, mokinių poreikius ir polinkius, mokymo ir mokymosi stilius, rekomenduojama sukonkretinti mokymosi uždavinius, numatyti mokymosi veiklas bei laukiamus rezultatus, suplanuoti vertinimą ir įsivertinimą. Ekonomikos ir verslumo pamokose ugdymo procesą rekomenduojama organizuoti pasirenkant aktyvius mokymo metodus, remtis mokinių turima patirtimi, išvalgomis, realiais (praktiniais) gyvenimo pavyzdžiais. Pasiūlymas: III gimnazijos klasėje 2 pamokas per savaitę skirti teoriniam kursui ir 1 pamoką per savaitę – praktiniam verslumo ugdymui (MMB; 6.2.3 dalis). Organizuojant kompiuterines simuliacijas (pvz. TITAN) arba vykdant praktines veiklas (pvz. MMB kūrimas), mokiniai įgyja/tobulina įgūdžius:

- **Bendravimo, bendradarbiavimo, derybų, problemų sprendimo**
 - Skatina komandinį darbą ir efektyvų sprendimų priėmimą (reikia rasti bendrą sprendimą per ribotą laiką);
 - Komandos nariams pasiskirsčius pareigomis, eigoje išryškėja jų specifiniai gebėjimai;
 - Mokoma valdyti konkrečius įmonės procesus, priiminėti operatyvinius bei strateginius sprendimus ir kt.
 -
- **Emocinio lankstumo**
 - Susipažįsta su galimais reagavimo į rinkos pokyčius būdais, išteklių optimizavimo sprendimais;
 - Ugdomas gebėjimas prisitaikyti prie kintačių sąlygų: ekonominės aplinkos pasikeitimo, konkurentų veiksmų;
 - Virtualios/realios bendrovės valdymas tobulina konkurencinės aplinkos suvokimą.
 - Skatina komandas ieškoti inovatyvių, nestandartinių sprendimų.
 -
- **Racionalaus, kritinio mastymo**
 - Pagerina veiklos planavimo ir finansų valdymo įgūdžius;
 - Dalyviai susipažįsta su išoriniais veiksniais, jų įtaka rinkai ir įmonės rezultatams;
 - Pamato, kaip veikia įvairios strategijos: kainos ir kokybės, paskirstymo, reklamos, personalo, įvaizdžio.
 -

Ugdymo procesą rekomenduojama planuoti taip, kad mokymo(si) turinį būtų galima keisti, atsižvelgiant į šiuolaikines ekonomines aktualijas. Planuodamas ugdymo procesą mokytojas numato diferencijavimo ir individualizavimo galimybes, užduočių pritaikymą skirtingiems mokinių poreikiams ir pasirengimo lygiui, todėl, planuojant vertinimą, būtina pateikti įvairaus sunkumo užduočių. Sudarant užduotis rekomenduotina naudotis matrica (3 lentelė), kurios paskirtis – užtikrinti santykinai proporcingą užduočių paskirstymą pagal sunkumą ir tikrinamus gebėjimus.

3 lentelė. Užduočių formavimo matrica

Užduoties lengvumas	Informacijos atgaminimas (žinios ir supratimas)	ir	Žinių panaudojimas (taikymas ir analizė)	ir	Problemų sprendimas (sintezė ir vertinimas)	
Lengvos (paprasčiausios)						30
Vidutinio sudėtingumo						40
Sunkios (sudėtingos)						30
	30		45		25	100%

Mokant ekonomikos, finansų valdymo ir ugdant verslumo gebėjimus, ne visada galima įvertinti, ar mokinių atsakymas yra teisingas. Tad vertinant svarbu atkreipti dėmesį į ekonominių procesų ir priežastinių – pasekminių ryšių supratimą, mokinio gebėjimą įvertinti daromų pasirinkimų alternatyvias sąnaudas bei, argumentuojant atsakymus, taikyti teorines ekonomikos žinias. Apibendrinant mokymosi laikotarpį, pvz. semestrą, naudojamas apibendrinamasis vertinimas, formaliai patvirtinantis mokinio ugdymosi rezultatus. Apibendrinamasis vertinimas ugdymo procese modeliuotinas atsisakant aritmetinio visų pažymių vidurkio skaičiavimo, ir skaičiuotinas svertinis vidurkis pagal mokymo turinio sritis. Pavyzdžiui, vidurkis skaičiuojamas: 0,3 – (tiriamieji darbai, kūrybiniai/projektiniai/praktiniai darbai (MMB), darbai atliekami poromis ir/ar grupėmis, individualūs atsiskaitymai, savarankiški darbai); 0,4 – (testai, kontroliniai darbai); 0,2 - (dalyvavimas konkurse, renginyje, konferencijoje, olimpiadoje); 0,1 - (namų darbai, aktyvumas pamokoje).

Vertinant verslumo gebėjimus akcentuojamas sugebėjimas įvardinti galimas rizikas, mokėjimas aiškiai pagrįsti pasirinktus problemos sprendimo būdus, sprendimų priėmimo, kritinio mąstymo gebėjimai, didelis dėmesys skiriamas mokinio, kaip piliečio, nuostatų formavimuisi.

Ekonomikos ir verslumo ugdymo programą sudaro penkios pasiekimų sritys:

- *Orientavimasis rinkoje (A)*. Veiklos sritis apima nuostatas, gebėjimus, vertybes ir žinias, padedančias mokiniams suvokti pagrindinius veikimo ir bendradarbiavimo rinkos ekonomikoje principus.
- *Asmeninių finansų tvarkymas (B)*. Veiklos sritis skirta asmeninių pajamų ir išlaidų tvarkymo pagrindams suformuoti ir pagrindiniams taupymo ir investavimo principams suvokti, suprasti žmogaus psichologinių savybių įtaką finansinei elgsenai.
- *Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis (C)*. Veiklos srityje analizuojama įmonės kūrimo, verslo organizavimo principai, verslo įmonių svarba žmogaus ir

visuomenės gyvenime, ugdomi gebėjimai matyti galimybes/nišas rinkoje, kūrybiškai mąstyti, spręsti problemas, organizuoti išteklius taip, kad būtų patenkinti visuomenės poreikiai ir uždirbtas pelnas.

- *Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas (D).* Veiklos srityje mokiniai supažindinami su valstybės funkcijomis ir įtaka subjektų ekonominiam elgesiui ir nacionalinei ekonomikai, ugdomi mokinių gebėjimą įvertinti valstybės vykdomą ekonominę politiką, analizuoti makroekonominis rodiklius.

- *Globalinių ekonominių procesų supratimas (E).* Veiklos sritis skirta tam, kad mokinys suvoktų ekonomikos procesus tarptautiniu mastu, vertintų ekonominės globalizacijos (tarptautinės prekybos, tiesioginių užsienio investicijų, darbo jėgos migracijos, tarptautinės technologijų sklaidos) teigiamus ir neigiamus padarinius ir ugdytųsi patriotinius jausmus Lietuvai, vertintų jos vietą Europos ir pasaulio ūkio sistemoje.

4 lentelė. Ugdymo procese kiekvienai sričiai rekomenduotinos valandos

Ugdymo sritis	10 klasė; II gimnazijos klasė (ak. val.)	III gimnazijos klasė (ak.val.)	IV gimnazijos klasė (ak.val.)	Viso ak.val.	%
Orientavimasis rinkoje	5-6	37	-	42-43	17%
Asmeninių finansų tvarkymas	5	29	-	34	14%
Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis	13	36	-	49	20%
Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas.	5-6	-	56	61-62	25%
Globalinių ekonominių procesų supratimas	5-6	-	40	45-46	18%
Mokytojo nuožiūra	3	6	6	15	6%
Viso	36	108	102	246	100%

Geresniam dalyko turinio suvokimui 5 lentelėje pateikiamos kiekvienoje pasiekimų srityje vartotinos esminės sąvokos.

5 lentelė. Esminės sąvokos

Pasiekimų sritis	Esminės sąvokos
Orientavimasis rinkoje (A)	Alternatyvieji kaštai, ribiniai kaštai, sąnaudos, ribinė nauda, vartotojas, racionali elgsena, atsakingo vartojimo koncepcija, gamintojas, ekonominiai subjektai, verslo įmonė, namų ūkiai, valstybinis sektorius, mikroekonomika, makroekonomika, paklausa, pasiūla, paklausos dėsnis, Vebleno, Gifeno prekės, pasiūlos dėsnis, paklausos/pasiūlos funkcijos, stygius, perteklius, rinkos pusiausvyra, rinkos kaina, elastingumas,

	prekių/paslaugų rinka, išteklių rinka, darbo paklausa ir pasiūla, tobula konkurencinė rinka, monopolija, oligopolija, monopolinė konkurencija, monopsonija, oligopsonija, ekonomikos sistemos (tradicinė/papročių, komandinė, rinkos, mišrioji), pinigai, pinigų funkcijos, pinigų paklausa ir pasiūla, pinigų bazė, šiuolaikiniai pinigai, prekiniai-piniginiai mainai, barteriniai mainai, bankai.
Asmeninių finansų tvarkymas (B)	Gyventojų pajamų šaltiniai, disponuojamos pajamos, vartojimo išlaidos, bruto ir neto darbo užmokestis, minimali mėnesinė alga, neapmokestinamas pajamų dydis, vidutinis darbo užmokestis, vidutinė pensija, nuomos pajamos, gyventojų pajamų mokestis, pajamų deklaravimas, finansinės institucijos, taupymas, investavimas, palūkanos (paprastosios, sudėtinės), palūkanų norma (nominali ir reali), šeimos biudžetas, akcijos, obligacijos, taupymo lakštai, dividendai, pelningumas, likvidumas, gyvybės ir ne gyvybės draudimas, privalomas ir savanoriškas draudimas, kriptovaliutos, investicijų rizika, anuitetas.
Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis (C)	Verslas, verslumas, antreprenieris, darbo našumas, produktas (galutinis, tarpinis) pardavimų pajamos, pardavimų savikaina, bendrosios pajamos, vidutinės pajamos, ribinės pajamos, bendrieji kaštai, vidutiniai kaštai, ribiniai kaštai, pastovūs kaštai, kintami kaštai, gamybos masto ekonomija, mažėjančio ribinio rezultatyvumo dėsnis, pelnas, nuostolis, pelno maksimizavimo sąlyga, lūžio taškas, produkto savikaina, balansas, pinigų srautų ataskaita, pelno/nuostolių ataskaita, pradinis (įstatinis) ir akcinis kapitalas, pagrindinis ir apyvartinis kapitalas, ilgalaikis ir trumpalaikis turtas, ilgalaikiai ir trumpalaikiai įsipareigojimai, bendrasis pelningumas, grynasis pelningumas, pelno mokesčiai, rinkodara, reklama, autorių teisės, patentas, prekinis ženklas, finansiniai šaltiniai, sutelktinis finansavimas, nuosavybė, sąžininga konkurencija, bankrotas, elektroninis verslas.
Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas (D)	Išorės efektai, viešosios gėrybės, valstybės biudžetas, valstybės/vyriausybės išlaidos ir pajamos, grynasis eksportas, amortizacija, renta, „šešėlinė“ ekonomika, negamybiniai sandoriai, tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai, akcizas, pelno mokestis, pridėtinės vertės mokestis (PVM), proporciniai, progresiniai, regresiniai mokesčiai, makroekonominiai rodikliai, bendrasis nacionalinis produktas, bendrasis vidaus produktas, BVP defliatorius, nacionalinės pajamos, infliacija/defliacija, hiperinfliacija, stagfliacija, baziniai metai, nedarbo lygis, aktyvumo lygis, užimtumo lygis, bedarbiai, laikinasis nedarbas, struktūrinis nedarbas, ciklinis nedarbas, visiškas užimtumas, natūralus nedarbo lygis, ekonominiai ciklai, fiskalinė politika, monetarinė politika, centrinis bankas, privalomasis rezervas, pinigų multiplikatorius, ekonominis augimas, visuomenės gerovė, perkamoji galia, darbo ištekliai, darbo jėga, bedarbis, biudžeto deficitas, valstybės skola, vartojimo kainų indeksas, žiedinė ekonomika, žalioji ekonomika, ekonomikos gerovė, Lorenzo kreivė, Phillipsso kreivė, Gini indeksas.
Globalinių ekonominių procesų supratimas (E)	Atvira ekonomika, ekonominė globalizacija, lengvatinio apmokestinimo zonos (ofšorai), tarptautinė prekyba, eksportas, importas, laisvoji prekyba, muitai, kvotos, subsidijos, muitų sąjunga, embargas, dempingas, valiutos kursas, perkamosios galios paritetas, devalvacija, šalies mokėjimų balansas, užsienio prekybos balansas, prekybos deficitas, Europos sąjunga (ES), tarptautinės organizacijos, Europos laisvosios prekybos asociacija (ELPA), absoliutus ir santykinis pranašumas, regioninė integracija, emigracija, imigracija, darbo jėgos migracija, multinacionalinės kompanijos, užsienio investicijos, Tarptautinis valiutos fondas (TVF), Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas (ERPB), Europos centrinis bankas (ECB), Pasaulio bankas (PB), Pasaulio prekybos organizacija (PPO), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO), Europos Komisija (EK).

Labai svarbu kryptingai kelti mokinių ugdymo(si) tikslus, uždavinius, numatyti ugdymo(si) rezultatus, stebėti daromą pažangą. Konsultuodamiesi su kitomis BP rengėjų grupėmis, sudarėme

pasiekimų raidos aprašą (žr. 6 lentelę), kuriame matyti, kaip auga esminiai mokinių gebėjimai ekonomikos ir verslumo pasiekimų srityse nuo pradinės mokyklos kas dvejus metus apimant visą pakopą. Tai gali padėti mokytojui numatyti mokinių gebėjimų raidos nuoseklumą, tęstinumą ir planuoti mokymosi pažangą. Pasiekimų aprašas teikia galimybes:

- nuosekliai gerinti mokinių ugdymo(si) proceso kokybę nuo pradinių klasių;
- pažinti mokinius, atlikti jų pasiekimų bei pažangos stebėseną ir individualizuoti jų ugdymą(si);
- siekti pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo(si) dermės.

6 lentelė. Pasiekimų pagal ugdymo sritis raidos lentelė

1-2 klasės	3-4 klasės	5-6 klasės	7-8 klasės	I-II gimnazijos klasės	III-IV gimnazijos klasės
Pasiekimų sritis: Orientavimasis rinkoje (A)					
A1. Palygina monetas ir banknotus, supranta su pinigais susijusias sąvokas.	A1. Diskutuoja, kodėl žmonių gyvenime reikalingi mainai.	A1. Paaiškina, kas yra rinka ir kaip ji sprendžia poreikių tenkinimo ir ribotų išteklių problemą.	A1. Diskutuoja apie pardavėjų ir pirkėjų vaidmenį rinkoje.	A1. Analizuoja rinkos dalyvių elgseną ir pinigų vaidmenį ekonomikoje.	A1. Vertina atskirų rinkos dalyvių (gamintojų, namų ūkių, bankų, profesinių sąjungų) elgseną. Analizuoja pinigų paklausą ir pasiūlą bei jų įtaką kainų lygiui.
A2. Pažįstamame kontekste įvardija prekės ir paslaugos skirtumus, pateikia prekės ir paslaugos pavyzdžių.	A2. Paaiškina, kodėl pirkėjui yra svarbu suvokti produkto kainos kitimą/keitimąsi.	A2. Atlieka skaičiavimus, susijusius su procentiniais kainų pokyčiais.	A2. Identifikuoja pasirinktų produktų kainų pokyčius.	A2. Paaiškina kainos kitimo mechanizmą ir analizuoja veiksnius, turinčius įtakos rinkos kainų pokyčiams. Paaiškina, kodėl kuriant naujus produktus svarbu nustatyti problemą rinkoje, produktų poreikį ir galimą kainą.	A2. Vertina prekių, paslaugų ir išteklių kainų pokyčius. Identifikuoja kainų pokyčių priežastis ir paaiškina jų poveikį ekonomikai (gamintojų, vartotojų požiūriu). Diskutuoja apie tvarios gamybos ir tvaraus vartojimo svarbą visuomenei.
A3.	A3. Paaiškina, kaip supranta terminą „konkurencija“. Vertina konkurencijos privalumus ir trūkumus. Pateikia konkurencijos pavyzdžių iš savo aplinkos.	A3. Paaiškina, kodėl kuriant produktą svarbu atlikti rinkos tyrimą. Apibūdina įvairius klausimyną sudarančių klausimų tipus.	A3. Nusako konkurencijos rinkoje pasekmes vartotojams. Pateikia skirtingos konkurencijos pavyzdžių, susijusių su prekėmis ir paslaugomis.	A3. Palygina skirtingas rinkos konkurencines struktūras.	A3. Atpažįsta realiame gyvenime skirtingos konkurencijos rinkas ir analizuoja jų priežastis. Vertina skirtingos konkurencijos rinkų poveikį gamintojams ir vartotojams.
Pasiekimų sritis: Asmeninių finansų tvarkymas (B)					
B1. Samprotauja, kas yra pinigai ir kaip jie uždirbami.	B1. Išvardina savo/šeimos pajamų ir išlaidų elementus (pvz. kišenpinigiai, vaiko pinigai, darbo užmokestis, nuomos pajamos, socialinės išmokos ir pan.).	B1. Išvardina šeimos pajamų ir išlaidų elementus.	B1. Diskutuoja apie žmonių psichologinių savybių įtaką finansinei elgsenai.	B1. Naudodamasis statistine informacija analizuoja gyventojų pajamų ir išlaidų struktūrą, mokosi naudotis šiuolaikiniais asmeninių finansų	B1. Vertina Lietuvos gyventojų (namų ūkių) pajamų ir išlaidų struktūrą (minimaliai dešimties metų), išryškina tendencijas ir

				valdymo įrankiais	pateikia argumentuotas išvagas.
B2. Paaiškina skirtumą tarp norų ir galimybių ir pateikia pavyzdžių iš savo artimos aplinkos ar asmeninės patirties.	B2. Atlikdami skaičiavimus, analizuoja savo pirkinius (kainas, kiekius, išlaidas).	B2. Atlieka skaičiavimus ir interpretuoja gautus rezultatus (pvz. ryšys tarp perkamo kiekio, kainos, patiriamų išlaidų, turimų pajamų). Pateikia pavyzdžių iš asmeninės patirties apie taupymo naudą.	B2. Atlieka konkrečias finansines užduotis. Diskutuoja apie atsakingą savo asmeninių finansų tvarkymą. Paaiškina terminą „Vartojimo sąmoningumas“.	B2. Sudaro tam tikro laikotarpio (savaitės, mėnesio ir pan.) asmens (ar šeimos) biudžetą. Apibūdina galimus finansinių sprendimų padarinius ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu.	B3. Analizuoja dabartines ir planuoja savo ateities pajamas, turto pokyčius, savo būsimą pensiją. Palygina skirtingų finansinių institucijų namų ūkiams siūlomus taupymo ir investavimo produktus. Apibūdina būdus ir kelius kaip siekti finansinės nepriklausomybės.
B3. Diskutuoja, kodėl žmonės skolinasi.	B3. Sprendžia nesudėtingus finansinius klausimus, pvz. kaip panaudoti savo kišenpinigius. Susipažįsta su finansų institucijomis (pvz. bankas, kredito unija) ir elementariai nusako galimas skolinimo/skolinimosi pasekmes.	B3. Apskaičiuoja skolinimosi palūkanas, ir nusako galimas skolinimosi rizikas.	B3. Diskutuoja apie atsakingą skolinimąsi, investavimą ir paaiškina elementariausius finansinius terminus, pavyzdžiui, kas yra disponuojamos pajamos, santaupos, indėlis, palūkanų norma.	B3. Paaiškina palūkanų vaidmenį namų ūkių taupymo ir skolinimosi sprendimams. Palygina įvairių formų kapitalo kaupimo instrumentus ir paaiškina labiausiai jo poreikius atitinkantį variantą.	B3. Analizuoja infliacijos įtaką taupymo ir skolinimosi sprendimams. Palygina gyvybės draudimo, savanoriško pensijų kaupimo alternatyvas.
Pasiekimų sritis: Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas (C)					
C1. Samprotauja apie žmonių ekonominės veiklos skirtumus praeityje ir šiomis dienomis.	C1. Diskutuoja apie verslus savo gyvenamoje aplinkoje. Įsivertinę, kas jiems patinka ir ką gerai moka daryti bei ko reikia žmonėms, gali nuspręsti, kokį verslą jie galėtų/norėtų/svajotų pradėti.	C1. Analizuoja esančius verslus ir jų veiklą gyvenamojoje aplinkoje. Identifikuoja verslininko savybes ir supranta ar šios savybės būdingos jiems patiems.	C1. Diskutuoja apie verslo naudą žmonėms, apibrėžia verslininko ir samdomo darbuotojo skirtumus.	C1. Palygina skirtingas verslo organizavimo formas, išskirdamas jų privalumus ir trūkumus.	C1. Paaiškina valstybės ir verslo interesų derinimo svarbą. Analizuoja vadovo indėlį į verslą. Apibūdina planavimo, veiklos organizavimo ir kontrolės svarbą vadovaujant įmonei. Išsirenka geriausią verslo organizavimo alternatyvą.
C2. Samprotauja, kas yra verslininkas ir kokios jo savybės.	C2. Inscenizuoja nesudėtingas verslo situacijas. Su mokytojo pagalba aptaria, ką būtina padaryti, norint įkurti įmonę, ir kuria elementarų verslo planą.	C2. Mokytojui padedant, planuoja nesudėtingas kūrybines užduotis ar projektus ir pagrindžia jų atlikimo eigą. Paaiškina, kas yra socialiai atsakinga įmonė, pateikia tokių įmonių pavyzdžių.	C2. Savo iniciatyva, planuoja nesudėtingas kūrybines užduotis ar projektus ir pagrindžia jų atlikimo eigą. Paaiškina, kuo skiriasi socialinis verslas nuo įprasto verslo.	C2. Diskutuoja apie verslo kūrimo ir veiklos vykdymo galimybes Lietuvoje, generuoja ir įgyvendina verslo idėją kurdami mokomąją mokinių bendrovę darnios/tvarios plėtos kontekste.	C2. Vertina vartotojų ir visuomenės interesus bei socialinę verslo atsakomybę. Apibūdina lobizmo privalumus ir trūkumus ir atpažįsta korupcijos apraiškas. Praktiškai išbando verslo įmonės įkūrimą, valdymą

					ir likvidavimą.
C3. Samprotauja, kodėl dirbant yra svarbu bendradarbiauti ir pateikia pavyzdžių iš savo patirties.	C3. Diskutuoja, kodėl pasidalijimas vaidmenimis padeda pasiekti geresnių rezultatų.	C3. Paaiškina, kas yra naujovių kūrimas ir kodėl šis gebėjimas itin svarbus kuriant verslą.	C3. Diskutuoja apie technologijų ir dirbtinio intelekto poveikį verslui ir vartotojui.	C3. Palygina alternatyvių produktų gamybos ir realizavimo kaštus.	C3. Įvertina savo kuriamos įmonės/ar produkto kaštus ir gautinas pajamas.
Pasiekimų sritis: Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas (D)					
D1. Paaiškina, kad nuomonės išreiškimas balsuojant padeda priimti sprendimus geriausiai atitinkančius klasės ir mokyklos bendruomenės poreikius.	D1. Samprotauja, iš kur vietos savivalda/valstybė gauna pinigų vietos bendruomenės poreikiams patenkinti. Pateikia iš artimiausios aplinkos keletą pavyzdžių kam panaudojami mokesčiai.	D1. Pateikia pavyzdžių, kaip jo šeima susijusi su valstybės biudžetu.–	D1. Diskutuoja apie valstybės vaidmenį verslui ir namų ūkiams.	D1. Paaiškina valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų struktūrą ir nusako „šešėlinės“ ekonomikos priežastis ir poveikį valstybės biudžetui.	D1. Analizuoja ir vertina šalies valdžios sprendimus dėl biudžeto pajamų ir išlaidų. Skiria valstybės biudžeto deficitą nuo valstybės skolos. Paaiškina biudžeto deficito mažinimo būdus bei didėjančio deficito grėsmę šalies ekonomikos stabilumui.
D2. Diskutuoja, kodėl kiekvienam darbui reikia konkrečių įgūdžių. Palygina įvairių specialybių žmonių darbą.	D2. Diskutuoja, kodėl žmogui svarbu dirbti ir kas atsitinka netekus darbo.	D2. Paprasčiausiais matematiniais veiksmais skaičiuoja kai kuriuos ekonominius rodiklius, pvz. esant konkrečiam mokesčio tarifui apskaičiuoja mokesčių sumą ir disponuojamas pajamas.	D2. Išvardina pagrindinius makroekonominius rodiklius ir paaiškina jų esmę.	D2. Analizuoja, pasinaudodami teikiama statistine informacija, pagrindinius makroekonominius rodiklius ir vertina, kiek jie atspindi realią situaciją šalyje.	D2. Analizuoja 3-4 pasirinktų šalių makroekonominius rodiklius, juos lygina ir generuoja išvadą. Analizuoja skirtingų laikotarpių infliacijos lygį ir paaiškina infliacijos priežastis. Vertina „šešėlinės“ ekonomikos įtaką šalies ekonomikai.
D3.	D3. Diskutuoja, kodėl ne visas žmonėms reikalingas gėrybes (prekes ir paslaugas) teikia verslas, o dalį jų teikia valstybė ir pateikia pavyzdžių	D3. Apibūdina, kaip valstybė dalyvauja ekonomikoje.	D3. Diskutuoja apie verslo ir gyventojų mokamų mokesčių naudą.	D3. Apibūdina, kaip valstybė per mokesčius ir išlaidas gali reguliuoti ekonomiką.	D3. Paaiškina, kaip fiskalinė politika gali sušvelninti ekonominius svyravimus ir kokios galimos skatinančios fiskalinės politikos pasekmės. Nusako monetarinės politikos esmę ir kaip valdoma valstybės skola.
Pasiekimų sritis: Globalinių ekonominių procesų supratimas (E)					
E1. Išvardina keletą jo artimiausioje aplinkoje esančių daiktų kilmės (pagaminimo)	E1. Diskutuoja, kodėl, kai kurios Lietuvoje parduodamos prekės, yra pagamintos kitose šalyse.	E1. Paaiškina skirtumus tarp vidaus ir užsienio prekybos.	E1. Paaiškina, kaip šalis yra susijusi su kitomis šalimis.	E1. Paaiškina atviros ekonomikos dedamąsias. Paaiškina, laisvosios prekybos teikiamą naudą ir galimus pavojus nacionalinei	E1. Analizuoja tarptautinės prekybos poveikį (teikiamą naudą ir galimus pavojus) nacionalinei ekonomikai.

šalis.				ekonomikai.	Paaškina kaip didėjant tarptautinei tarpusavio priklausomybei, vienos šalies ekonomikos sąlygos ir politiniai sprendimai veikia kitų šalių ekonomikos sąlygas ir politiką. Analizuoja mokėjimų balansą ir valiutos kurso svyravimų pasekmes.
E2.	E2.Savais žodžiais nusako, kaip supranta sąvokas „importas“ ir „eksportas“. Apibūdina Lietuvos kaimynines šalis (geografinė padėtis, kaip galima nuvykti, koks šalies piniginis vienetas).	E2.Paaškina emigracijos sąvoką ir aptaria žmonių pasirinkimo emigruoti priežastis.	E2.Diskutuoja apie žmonių emigracijos pasekmes. Vienos šalies valiutos vertę apskaičiuoja kitos šalies valiutos verte.	E2.Nusako globalizacijos procesų privalumus ir keliamus pavojus nacionalinei ekonomikai.	E2.Analizuoja užsienio investicijas, tarptautinių kompanijų vertės kūrimo grandinę ir darbo jėgos migraciją. Diskutuoja apie tarptautinių įmonių plėtros poveikį atskirų šalių rinkoms. Nusako ekonominės globalizacijos teigiamas ir neigiamas pasekmes mažos šalies ekonomikai.
E3.Diskutuoja apie savo svajones kuo norėtų būti (karjera, profesija).	E3.Diskutuoja apie savo svajones, karjerą ir elementariai numato žingsnius jų įgyvendinimui.	E3.Paaškina Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse organizacijose prasmę.	E3.Nagrinėja statistinius duomenis apie Lietuvos ir užsienio prekybą.	E3.Paaškina, kokias galimybes ES teikia jaunimui ir verslui. Priima ilgalaikių finansinių pasekmių turinčius sprendimus dėl planuojamo įgyti išsilavinimo ar profesijos.	E3.Paaškina skirtingų tarptautinių institucijų veiklą, Lietuvos dalyvavimo jose naudą ir išsipareigojimus. Diskutuoja apie klimato kaitos problemas ir jų sprendimo būdus.

II.2. Tarpdalykinės temos Ekonomikos ir verslumo dalyko programoje

Kiekvieno dalyko programoje yra svarbūs tarpdalykiniai ryšiai plėtojami bendraujant ir bendradarbiaujant tarp atskirų dalykų mokytojų. Pavyzdžiui, visko, kas žinotina apie Europos Sąjungą mokymas apimtų ne tik Ekonomikos ir verslumo dalyką, bet ir istorijos, kalbų, geografijos disciplinų atskiras temas. Nesunkiai į Ekonomikos ir verslumo mokymą integruojasi ir šiuolaikinės informacinės technologijos. Tarpdalykinių temų išryškėjimas ypač svarbus akademinės pakraipos gebėjimus turintiems ir siekiantiems juos toliau lavinti mokiniais, nes temos parinktos,

atsižvelgiant į jaunam žmogui aktualius klausimus: santykis su pačiu savimi, prasmės siekis, tautos ir valstybės praeitis, dabartis ir ateitis, globalaus pasaulio keliami ekologiniai, socialiniai ir ekonominiai iššūkiai. Gairėse pateiktų tarpdalykinių temų ir Ekonomikos ir verslumo dalyko tarpusavio dermė, siejant su konkrečiu mokymosi turiniu, pateikiama 7 lentelėje.

7 lentelė. Tarpdalykinės temos Ekonomikos ir verslumo dalyko III – IV gimnazijos klasių mokymo(si) turinys:

Klasė	Pasiekimas / Turinio tema	Gimtoji kalba	Etninė kultūra		Kultūros paveldas	Kultūros raida	Kultūrų įvairovė, daugiakalbystė
			Tradicijos ir papročiai	Etnografiniai regionai			
11	24.1. Orientavimasis rinkoje	<i>Pastaba.</i> Pamokų metų naudojama taisyklingą kalba.	24.1.3. Ekonomikos sistemos (tradicinė (papročių), komandinė, rinkos, mišrioji). Apibūdinami ekonominių sistemų tipai, nusakomi jų skiriamieji bruožai, jų išteklių stygiaus problemos sprendimai. [...].	24.1.3. Ekonomikos sistemos (tradicinė (papročių), komandinė, rinkos, mišrioji). Apibūdinami ekonominių sistemų tipai, nusakomi jų skiriamieji bruožai, jų išteklių stygiaus problemos sprendimai. [...].	24.1.3. Ekonomikos sistemos (tradicinė (papročių), komandinė, rinkos, mišrioji).[...].	24.1.3. Ekonomikos sistemos (tradicinė (papročių), komandinė, rinkos, mišrioji). Apibūdinami ekonominių sistemų tipai, nusakomi jų skiriamieji bruožai, jų išteklių stygiaus problemos sprendimai. [...].	

Klasė	Pasiekimas / Turinio tema	Istorinė savimonė		Pilietinės visuomenės savikūra		
		Šalies nacionalinis saugumas	Pasipriešinimo istorija	Ekstremalios situacijos	Antikorupcija	Intelektinė nuosavybė
11	D. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas				D2.3 [...] Vertina “šešėlinės” ekonomikos įtaką šalies ekonomikai.	
11	24.1. Orientavimasis rinkoje				24.1.6. Konkurencijos struktūra. [...] Antimonopolinė politika (konkurencijos politika Lietuvoje). [...].	
11	24.2. Asmeninių finansų tvarkymas					24.2.2. Vartojimas, taupymas, skolinimas(is) ir investavimas. Vartotojų teisės ir apsauga. Aptariami įvairūs patikimi informacijos šaltiniai, [...].
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis					24.3.5. Verslo etika. [...] Autorių teisių apsauga (produktų, marketingo sprendimų ir pan.), plagijavimas. [...].
12	D. Valstybės				[...] Vertina “šešėlinės” ekonomikos	

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Istorinė savimonė		Pilietinės visuomenės savikūra		
		Šalies nacionalinis saugumas	Pasipriešinimo istorija	Ekstremalios situacijos	Antikorupcija	Intelektinė nuosavybė
	vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas				įtaką šalies ekonomikai.	
12	E. Globalinių ekonominių procesų supratimas			E2.3 [...] Nusako ekonominės globalizacijos teigiamas ir neigiamas pasekmes mažos šalies ekonomikai.		
12	25.1. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas			25.1.7. Visuminė paklausa ir visuminė pasiūla. [...] Analizuojama valstybės ekonominė politika sprendžiant šiuolaikinius globalius ekonominius sukrėtimus (krizes).	25.1.2. Valstybės biudžetas, pajamos ir išlaidos. [...] Diskutuojama apie sąžiningo mokesčių mokėjimo naudą mokesčių mokėtojams. [...].	
12	25.1. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas				25.1.5. Gyventojai ir ekonomika. [...] Nelegalus darbas ir jo sprendimo priemonės. [...].	
12	25.1. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas				25.1.9. „Šešėlinė“ ekonomika: priežastys ir pasekmės. Valstybės sprendimai „šešėlinės“ ekonomikos atžvilgiu.	
12	25.2. Globalinių ekonominių procesų supratimas			25.2.11. Globalinės krizės. Tarptautinė klimato kaitos politika. Globalios klimato kaitos poveikis ekonomikai. Analizuojami galimi globalinių krizių sukeliama scenarijai. Diskutuojama		

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Istorinė savimonė		Pilietinės visuomenės savikūra		
		Šalies nacionalinis saugumas	Pasipriešinimo istorija	Ekstremalios situacijos	Antikorupcija	Intelektinė nuosavybė
				kaip, plėtojant ekonomiką, išsaugoti aplinką bei gamtinius išteklius.		

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Asmenybės, idėjos	Socialinė ir ekonominė plėtra			Migracija, geopolitiniai konfliktų sprendimai
			Pasaulis be skurdo ir bado	Žiedinė ekonomika	Pažangios technologijos ir inovacijos	
11	C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas				C3.3 Įvertina savo kuriamos įmonės ar produkto kaštus ir gautinas pajamas.	
11	C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas	C2.3 [...] Praktiškai išbando verslo įmonės (MMB) įkūrimą, valdymą ir likvidavimą.	C2.3 Vertina vartotojų ir visuomenės interesus bei socialinę verslo atsakomybę. [...].			
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis		24.3.15. Verslo mokesčiai. [...] Verslą reglamentuojantys įstatymai (darbo kodeksas, socialinės apsaugos įstatymai, [...].			
11	E. Globalinių ekonominių procesų supratimas		E2.3 [...] Diskutuoja apie tarptautinių įmonių plėtros poveikį atskirų šalių rinkoms. [...].			
11	24.1. Orientavimasis rinkoje		24.1.3. Ekonomikos sistemos. [...] Diskutuojama apie valstybės vaidmenį rinkos ekonomikoje.			
11	24.1. Orientavimasis rinkoje		24.1.6. Konkurencijos struktūra. [...] Antimonopolinė politika (konkurencijos politika Lietuvoje). [...].			
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis	24.3.1. Antrenerystė ir verslas, verslininkas ir vadovas. Verslininkas novatorius. Asmenybės įtaka verslo sėkmei. Vadovo indėlis į			24.3.6. Inovacijos. Socialinės ir technologinės inovacijos ir jų praktinė reikšmė. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) vaidmuo verslui, visuomenei ir darniai (tvariai) plėtrai. Įmonės	

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Asmenybės, idėjos	Socialinė ir ekonominė plėtra			Migracija, geopolitiniai konfliktų sprendimai
			Pasaulis be skurdo ir bado	Žiedinė ekonomika	Pažangios technologijos ir inovacijos	
		verslą.			startuoliai. Analizuojami konkretūs pavyzdžiai, vertinama aukštos pridėtinės vertės pramonės šakų (įmonių) reikšmė Lietuvos ir pasaulio ekonomikai, įtaka aplinkai ir žmonėms.	
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis				24.3.7. Inovacijų politika. ES ir Lietuvos inovacijų politika: tikslai, iniciatyvos ir finansavimas. Sumani specializacija. ES inovacijų švieslė. Supažindinama su ES įgyvendinamomis iniciatyvomis bei inovacijų politikos įgyvendinimu Lietuvoje.	
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis				24.3.8. Skaitmeninimas. Verslo skaitmeninimas ir iššūkiai Pramonė 4.0 ir Pramonė 5.0 kontekste. Dirbtinis intelektas. Analizuojamos skaitmeninimo teikiamos galimybės, privalumai ir trūkumai. Svarstomos inovatyvių verslo idėjų įgyvendinimo ir startuolių kūrimo galimybės mokykloje, kuriami inovatyvūs produktų gamybos sprendimai mokomojoje mokinių bendrovėje. Diskutuojama apie skaitmeninės industrijos revoliucijos įtaką ir perspektyvas Lietuvoje ir pasaulyje.	
12	A. Orientavimasis			A2.3 [...] Diskutuoja apie		

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Asmenybės, idėjos	Socialinė ir ekonominė plėtra			Migracija, geopolitiniai konfliktų sprendimai
			Pasaulis be skurdo ir bado	Žiedinė ekonomika	Pažangios technologijos ir inovacijos	
	rinkoje			tvarios gamybos ir tvaraus vartojimo svarbą visuomenei.		
12	C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas		C2.3 Vertina vartotojų ir visuomenės interesus bei socialinę verslo atsakomybę. [...].			
12	E. Globalinių ekonominių procesų supratimas					E2.3 Analizuoja užsienio investicijas, tarptautinių įmonių vertės kūrimo grandinę ir darbo jėgos migraciją. [...].
12	25.1. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas		25.1.5. Gyventojai ir ekonomika. Ekonomiškai aktyvūs (darbo jėga) ir ekonomiškai neaktyvūs gyventojai. [...].	25.1.11. Žalioji ekonomika, žiedinė ekonomika, darni (tvari) plėtra. Valstybės politika įgyvendinant Europos žaliąjį kursą. Analizuojama ir vertinama darnaus verslo vystymo reikšmė lokaliu ir globaliu lygiu. Naudojantis Lietuvos ir pasaulio pavyzdžiais, nusakoma darnaus išteklių naudojimo būtinybė.		
12	25.1. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas		25.1.8. Valstybės ekonominė politika. [...] Analizuojama valstybės ekonominė politika sprendžiant šiuolaikinius globalius ekonominius sukrėtimus (krizes).			
12	25.1. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas		25.1.10. Pajamų nelygybė. Gyventojų pajamų nelygybės problema, susidarymo priežastys ir sprendimo būdai. [...]			

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Asmenybės, idėjos	Socialinė ir ekonominė plėtra			Migracija, geopolitiniai konfliktų sprendimai
			Pasaulis be skurdo ir bado	Žiedinė ekonomika	Pažangios technologijos ir inovacijos	
12	25.2. Globalinių ekonominių procesų supratimas					25.2.6. Migracija, darbo jėgos mobilumas. Laisvas asmenų judėjimas visoje ES. Migracijos iššūkiai ir galimybės. Analizuojamos gyventojų migracijos priežastys ir pasekmės valstybių socialiniam ir ekonominiam gyvenimui. Analizuojami migracijos procesai Lietuvoje ir demografinės problemos.

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Aplinkos tvarumas					
		Aplinkos apsauga	Ekosistemų, biologinės įvairovės apsauga	Klimato kaitos prevencija	Tvarūs miestai ir gyvenvietės	Tausojantis žemės ūkis	Atsakingas vartojimas
11	A. Orientavimasis rinkoje					A1.3 Vertina atskirų rinkos dalyvių (gamintojų, namų ūkių, bankų, profesinių sąjungų) elgseną. [...].	
11	C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas	C2.3 Vertina vartotojų ir visuomenės interesus bei socialinę verslo atsakomybę. [...]					C2.3 Vertina vartotojų ir visuomenės interesus bei socialinę verslo atsakomybę. [...].
11	24.1. Orientavimasis rinkoje					24.1.2. Ištekliai. [...] Nagrinėjamos pagrindinės išteklių grupės (gamtiniai ištekliai, darbo jėga, kapitalas, verslumas). [...].	24.1.2. Ištekliai. [...] Analizuojamas išteklių paskirstymo efektyvumas [...].
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų	24.3.15. Verslo mokesčiai. [...] Verslą reglamentuojantys					

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Aplinkos tvarumas					
		Aplinkos apsauga	Ekosistemų, biologinės įvairovės apsauga	Klimato kaitos prevencija	Tvarūs miestai ir gyvenvietės	Tausojantis žemės ūkis	Atsakingas vartojimas
	ugdymasis	įstatymai [...] aplinkos apsaugos įstatymai, [...]					
12	C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas	C2.3 Vertina vartotojų ir visuomenės interesus bei socialinę verslo atsakomybę. [...]					C2.3 Vertina vartotojų ir visuomenės interesus bei socialinę verslo atsakomybę. [...].
12	E. Globalinių ekonominių procesų supratimas			E3.3 [...]. Diskutuoja apie klimato kaitos problemas ir jų sprendimo būdus.	E2.3 [...] Nusako ekonominės globalizacijos teigiamas ir neigiamas pasekmes mažos šalies ekonomikai.	E2.3 [...] Nusako ekonominės globalizacijos teigiamas ir neigiamas pasekmes mažos šalies ekonomikai.	
12	25.1. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas	25.1.8. Valstybės ekonominė politika. [...] Analizuojama valstybės ekonominė politika sprendžiant šiuolaikinius globalius ekonominius sukrėtimus (krizes).		25.1.8. Valstybės ekonominė politika. [...] Analizuojama valstybės ekonominė politika sprendžiant šiuolaikinius globalius ekonominius sukrėtimus (krizes).	25.1.8. Valstybės ekonominė politika. [...] Analizuojama valstybės ekonominė politika sprendžiant šiuolaikinius globalius ekonominius sukrėtimus (krizes).	25.1.8. Valstybės ekonominė politika. [...] Analizuojama valstybės ekonominė politika sprendžiant šiuolaikinius globalius ekonominius sukrėtimus (krizes).	25.1.11. Žalioji ekonomika, žiedinė ekonomika, darni (tvari) plėtra. [...] Analizuojama vartojimo mažinimo, atliekų perdirbimo ir pakartotinio panaudojimo svarba.
12	25.1. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas	25.1.11. Žalioji ekonomika, žiedinė ekonomika, darni (tvari) plėtra. Valstybės politika įgyvendinant Europos žaliajį kursą. Analizuojama ir vertinama darnaus verslo vystymo reikšmė lokaliu ir globaliu lygiu. Naudojantis Lietuvos ir pasaulio pavyzdžiais, nusakoma darnaus	25.1.11. Žalioji ekonomika, žiedinė ekonomika, darni (tvari) plėtra. Valstybės politika įgyvendinant Europos žaliajį kursą. [...]	25.1.11. Žalioji ekonomika, žiedinė ekonomika, darni (tvari) plėtra. [...] Analizuojama vartojimo mažinimo, atliekų perdirbimo ir pakartotinio panaudojimo svarba.	25.1.11. Žalioji ekonomika, žiedinė ekonomika, darni (tvari) plėtra. [...] Analizuojama ir vertinama darnaus verslo vystymo reikšmė lokaliu ir globaliu lygiu. [...] Analizuojama vartojimo mažinimo, atliekų perdirbimo ir pakartotinio		

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Aplinkos tvarumas					
		Aplinkos apsauga	Ekosistemų, biologinės įvairovės apsauga	Klimato kaitos prevencija	Tvarūs miestai ir gyvenvietės	Tausojantis žemės ūkis	Atsakingas vartojimas
		išteklių naudojimo būtinybė. Analizuojama vartojimo mažinimo, atliekų perdirbimo ir pakartotinio panaudojimo svarba.				panaudojimo svarba.	
12	25.2. Globalinių ekonominių procesų supratimas	25.2.11. Globalinės krizės. Tarptautinė klimato kaitos politika. Globalios klimato kaitos poveikis ekonomikai. Analizuojami galimi globalinių krizių sukeliama scenarijai. Diskutuojama, kaip, plėtojant ekonomiką, išsaugoti aplinką bei gamtinius išteklius.		25.2.11. Globalinės krizės. Tarptautinė klimato kaitos politika. Globalios klimato kaitos poveikis ekonomikai. [...]			25.2.11. Globalinės krizės. [...] Diskutuojama kaip, plėtojant ekonomiką, išsaugoti aplinką bei gamtinius išteklius.

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Mokymasis visą gyvenimą	Žmogaus teisės, lygios galimybės	Sveikata, sveika gyvensena	
				Asmens savybių ugdymas	Kita
11	C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas	C2.3 [...] Praktiškai išbando verslo įmonės/MMB įkūrimą, valdymą ir likvidavimą.			<i>Pastaba.</i> Temos: Streso įveika, Rūpinimasis savo ir kitų sveikata, Saugus elgesys, Žalingų įpročių prevencija
11	24.2. Asmeninių finansų tvarkymas	24.2.3. Finansų institucijos. [...] Mokoma argumentuotai priimti geriausią sprendimą iš kelių alternatyvių variantų.			
11	24.2. Asmeninių finansų tvarkymas	24.2.5. Taupymo ir investavimo priemonės, galimybės ir kriterijai. [...].			Tema paliečiama atsižvelgiant į pamokos temos

Klase	Pasiekimas / Turinio tema	Mokymasis visą gyvenimą	Žmogaus teisės, lygios galimybės	Sveikata, sveika gyvensena	
				Asmens savybių ugdymas	Kita
12	B. Asmeninių finansų tvarkymas			B2.3 Analizuoja dabartines ir planuoja savo ateities pajamas, turto pokyčius, savo būsimą pensiją. Palygina skirtingų finansinių institucijų namų ūkiams siūlomus taupymo ir investavimo produktus. Apibūdina būdus ir kelius, kaip siekti finansinės nepriklausomybės.	konetsktą
12	E. Globalinių ekonominių procesų supratimas		E2.3 Analizuoja užsienio investicijas, tarptautinių įmonių vertės kūrimo grandinę ir darbo jėgos migraciją. [...].		
12	25.1. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas			25.1.5. Gyventojai ir ekonomika. [...] Analizuojama, kas sudaro darbo jėgą, kokios yra fizinio ir protinio darbo savybės. [...].	
12	25.2. Globalinių ekonominių procesų supratimas		25.2.9. Socialinės garantijos. Socialinės garantijos ES: [...].		

Klas e	Pasiekimas / Turinio tema	Finansinis raštingumas			Ugdymas karjerai	Medijų raštingumas
		Žinios apie finansus	Finansų planavimas ir valdymas	Rizika ir grąža		
11	A. Orientavimasis rinkoje	A1.3 [...] Analizuoja pinigų paklausą ir pasiūlą bei jų įtaką kainų lygiui.				
11	B. Asmeninių finansų tvarkymas			B2.3 [...] Palygina skirtingų finansinių institucijų namų ūkiams siūlomus taupymo ir investavimo produktus. [...].	B2.3 [...] Apibūdina būdus ir kelius kaip siekti finansinės nepriklausomybės.	
11	24.1. Orientavimasis	24.1.4. Rinka. Prekių (paslaugų) rinka, išteklių rinka,			24.1.2. Ištekliai. Išteklių ribotumas, pasirinkimo	

Klasė	Pasiekimas / Turinio tema	Finansinis raštingumas			Ugdymas karjerai	Medijų raštingumas
		Žinios apie finansus	Finansų planavimas ir valdymas	Rizika ir grąža		
	s rinkoje	finansų rinka. Rinkos mechanizmas: pasiūla, paklausa, jų sąveika, rinkos kaina ir jos pokyčiai. [...].			alternatyvos ir alternatyvieji kaštai, [...]. Nagrinėjamos pagrindinės išteklių grupės (gamtiniai išteklių, darbo jėga, kapitalas, verslumas). Analizuojamas išteklių paskirstymo efektyvumas [...].	
11	24.1. Orientavimasis rinkoje	24.1.7. Pinigai. Pinigų funkcijos ir vaidmuo ekonomikoje. Pinigų raida. Aukso standartas. Barteriniai mainai, dalijimosi ekonomika. Bankai, bankų sistema ir bankų vaidmuo ekonomikoje, pinigų pasiūla ir paklausa, pusiausvyra pinigų rinkoje. Pinigų bazė (P0) ir pinigų pasiūlos elementai: P1, P2, P3 pinigai. Nagrinėjama pinigų atsiradimo istorija ir pinigų funkcijos. Analizuojami pinigų pasiūlos elementai, diskutuojama apie bankų vaidmenį ekonomikoje.			24.1.5. Išteklių rinka (darbo rinka, kapitalo rinka, žemės rinka). Darbo paklausa ir pasiūla. Profesinių sąjungų veikla ir įtaka darbo rinkai. Aptariamos darbo rinkos tendencijos, diskutuojama apie ateities profesijas.	
11	24.2. Asmeninių finansų tvarkymas			24.2.5. Taupymas ir investavimas. [...] Paaiškinama investicijų grąžos ir rizikos sąsajos bei investicijų portfelio diversifikavimo nauda.	24.2.5. Taupymo ir investavimo priemonės, galimybės ir kriterijai. [...] Investicijos į auksą, nekilnojamąjį turtą ir kt. asmens investicijos. [...].	
11	B. Asmeninių finansų tvarkymas			B3.3 Analizuoja infliacijos įtaką taupymo ir skolinimosi sprendimams. Palygina gyvybės draudimo,		

Klasė	Pasiekimas / Turinio tema	Finansinis raštingumas			Ugdymas karjerai	Medijų raštingumas
		Žinios apie finansus	Finansų planavimas ir valdymas	Rizika ir grąža		
				savanoriško pensijų kaupimo alternatyvas.		
11	C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas		C3.3 Įvertina savo kuriamos įmonės/ar produkto kaštus ir gautinas pajamas.		C1.3 [...] Apibūdina planavimo, veiklos organizavimo ir kontrolės svarbą vadovaujant įmonei. Išsirenka geriausią verslo organizavimo alternatyvą.	
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis		24.3.12. Įmonės kaštai. Trumpojo ir ilgojo laikotarpio kaštai. Produkto savikaina. Įmonės veiklos rezultatai (pajamos, sąnaudos, pelnas (nuostolis)). Analizuojamas atsiperkamumas (lūžio taškas, nenuostolingumas), skaičiavimais ir grafiškai nustatomas lūžio taškas. Taiko ekonominį požiūrį į kaštų ir pelno sampratą. Atsižvelgiant į laiko veiksnį, analizuojamos gamybos kaštų rūšys ir jų kitimo tendencijos.	24.3.11. Verslo finansavimo šaltiniai. Investavimo į verslą galimybės ir rizikos įvertinimas. [...]		
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis		24.3.14. Apskaita verslo įmonėje (balansas, pelno arba nuostolio ataskaita, pinigų srautų ataskaita). Pelno paskirstymas. Įmonės turtas (ilgalaikis, trumpalaikis). Analizuojama kaip sudaromas balansas, pelno arba nuostolio ataskaita, pinigų srautų ataskaita. Atliekama verslo ataskaitų analizė. Mokoma tvarkyti MMB finansinę			

Klasė	Pasiekimas / Turinio tema	Finansinis raštingumas			Ugdymas karjerai	Medijų raštingumas
		Žinios apie finansus	Finansų planavimas ir valdymas	Rizika ir grąža		
			apskaitą.			
11	C. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymas			C3.3 Įvertina savo kuriamos įmonės/ar produkto kaštus ir gautinas pajamas.		
11	24.2. Asmeninių finansų tvarkymas			24.2.1. Namų biudžetas. [...] Mokoma sudaryti ir koreguoti biudžetą pagal įvairius scenarijus.		
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis			24.3.12. Įmonės kaštai. Trumpojo ir ilgojo laikotarpio kaštai. Produkto savikaina. Įmonės veiklos rezultatai (pajamos, sąnaudos, pelnas (nuostolis)). Analizuojamas atsiperkamumas (lūžio taškas, nenuostolingumas), skaičiavimais ir grafiškai nustatomas lūžio taškas. Taiko ekonominių požiūrį į kaštų ir pelno sampratą. Atsižvelgiant į laiko veiksnį, analizuojamos gamybos kaštų rūšys ir jų kitimo tendencijos.		
11	E. Globalinių ekonominių procesų supratimas	A1.3 Vertina atskirų rinkos dalyvių (gamintojų, namų ūkių, bankų, profesinių sąjungų) elgseną. Analizuoja pinigų paklausą ir pasiūlą bei jų įtaką kainų lygiui.				

Klasė	Pasiekimas / Turinio tema	Finansinis raštingumas			Ugdymas karjerai	Medijų raštingumas
		Žinios apie finansus	Finansų planavimas ir valdymas	Rizika ir grąža		
11	B. Asmeninių finansų tvarkymas		B2.3 Analizuoja dabartines ir planuoja savo ateities pajamas, turto pokyčius, savo būsimą pensiją. Palygina skirtingų finansinių institucijų namų ūkiams siūlomus taupymo ir investavimo produktus. Apibūdina būdus ir kelius, kaip siekti finansinės nepriklausomybės.			
11	24.1. Orientavimasis rinkoje	24.1.1. Ekonomikos mokslo raida ir ryšiai su kitais mokslais. Esminiai ekonomikos klausimai. Mikro- ir makroekonomikos problemos ir ekonominių subjektų pasirinkimai. Neoklasikinės ekonomikos ir elgsenos ekonomikos pagrindiniai principai. Diskutuojama, kodėl visi privalo išmanyti ekonomikos pagrindus, apibūdinama ekonomikos svarba visuomenės gyvenime, nusakomi pagrindiniai ekonominės minties raidos etapai.			24.1.5. Išteklių rinka (darbo rinka, kapitalo rinka, žemės rinka). Darbo paklausa ir pasiūla. Profesinių sąjungų veikla ir įtaka darbo rinkai. Aptariamos darbo rinkos tendencijos, diskutuojama apie ateities profesijas.	
11	24.2. Asmeninių finansų tvarkymas		24.2.1. Namų biudžetas. Analizuojama Lietuvos namų ūkių pajamų ir išlaidų struktūra. Mokoma sudaryti ir koreguoti biudžetą pagal įvairius scenarijus.		24.2.4. Darbo užmokesčio apskaita. [...].	24.2.2. Vartojimas, taupymas, skolinimas(is) ir investavimas. [...] Aptariami įvairūs patikimi informacijos

Klasė	Pasiekimas / Turinio tema	Finansinis raštingumas			Ugdymas karjerai	Medijų raštingumas
		Žinios apie finansus	Finansų planavimas ir valdymas	Rizika ir grąža		
						šaltiniai [...].
11	24.2. Asmeninių finansų tvarkymas		24.2.2. Vartojimas, taupymas, skolinimas(is) ir investavimas. Vartotojų teisės ir apsauga. Aptariami įvairūs patikimi informacijos šaltiniai, kurie gali padėti planuoti ir pasiekti finansinį tikslą.			
11	24.2. Asmeninių finansų tvarkymas		24.2.5. Taupymo ir investavimo priemonės, galimybės ir kriterijai. Taupymo ir investavimo priemonės, galimybės ir kriterijai. [...].			
11	B. Asmeninių finansų tvarkymas	B2.3 Analizuoja dabartines ir planuoja savo ateities pajamas, turto pokyčius, savo būsimą pensiją. [...]				
11	24.2. Asmeninių finansų tvarkymas	24.2.5. Taupymas ir investavimas. Taupymo ir investavimo priemonės, galimybės ir kriterijai. [...] Pinigų vertės kitimas laike. [...].				
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis	24.3.12. Įmonės kaštai. [...].			24.3.1. Antreprenerystė. Antreprenerystė ir verslas, verslininkas ir vadovas. Verslininkas novatorius. Asmenybės įtaka verslo sėkmei. Vadovo indėlis į verslą.	
11	24.3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis	24.3.15. Verslo mokesčiai [...].			24.3.5. Verslo etika. Organizavimo kultūra. [...]. Efektyvaus bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai, darbo komandoje, konfliktų	

Klas e	Pasiekimas / Turinio tema	Finansinis raštingumas			Ugdymas karjerai	Medijų raštingumas
		Žinios apie finansus	Finansų planavimas ir valdymas	Rizika ir grąža		
					valdymo gebėjimų ugdymas(is). Analizuojama, nuo ko priklauso valdymo ir darbo kultūra, kas yra verslo etika, koks etikos ir teisės ryšys. Atsakomybės prisiėmimas kuriamoje MMB. Diskutuojama apie socialinę atsakomybę, etikos kodeksą ir vertybių svarbą organizacijoje.	
12	B. Asmeninių finansų tvarkymas		B1.3 Vertina Lietuvos gyventojų (namų ūkių) pajamų ir išlaidų struktūrą (minimaliai dešimties metų), [...]			
12	E. Globalinių ekonominių procesų supratimas	E1.3 [...] Analizuoja mokėjimų balansą ir valiutos kurso svyravimų pasekmes.		E1.3 Analizuoja tarptautinės prekybos poveikį (teikiamą naudą ir galimus pavojus) nacionalinei ekonomikai. Paaiškina, kaip didėjant tarptautinei tarpusavio priklausomybei, vienos šalies ekonomikos sąlygos ir politiniai sprendimai veikia kitų šalių ekonomikos sąlygas ir politiką. Analizuoja mokėjimų balansą ir valiutos kurso svyravimų pasekmes.		
12	25.1. Valstybės vaidmens	25.1.3. Nacionaliniai pajamų rodikliai. Pagrindiniai nacionalinių pajamų rodikliai:	25.1.2. Valstybės biudžetas, pajamos ir išlaidos. [...]			

Klasė	Pasiekimas / Turinio tema	Finansinis raštingumas			Ugdymas karjerai	Medijų raštingumas
		Žinios apie finansus	Finansų planavimas ir valdymas	Rizika ir grąža		
	ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas	bendrasis nacionalinis produktas, bendras vidaus produktas (nominalusis, realusis), grynasis vidaus produktas, žaliasis BVP (angl. green GDP), BVP vienam gyventojui, nacionalinės pajamos, asmeninės pajamos ir disponuojamos pajamos. Bendrojo vidaus produkto skaičiavimo metodai (gamybos, pajamų, išlaidų). Negamybiniai sandoriai. Transferiniai mokėjimai. Pagal pateiktus sąlyginius duomenis apskaičiuojami pagrindiniai nacionalinių sąskaitų rodikliai. Analizuojami skirtingų šalių nacionalinių sąskaitų statistiniai duomenys.				
12	25.2. Globalinių ekonominių procesų supratimas	25.2.4. Šalies užsienio prekybos balansas ir mokėjimų balansas. [...].		25.2.2. Tarptautinė prekyba Tarptautinės prekybos nauda ir patiriami nuostoliai. Tarptautinės prekybos apribojimai, jų priežastys ir poveikis. Tarptautinės prekybos organizacijos ir prekybos susitarimai. Laisvosios prekybos zonos. Diskutuojama, kodėl tarptautinė prekyba ribojama.		

II. 3. Ekonomikos ir verslumo ilgalaikiai planai

Ekonomikos ir verslumo ilgalaikis planas III gimnazijos klasei

Ilgalaikio plano pavyzdys pateikiamas vadovaujantis Ekonomikos ir verslumo bendrosios programos (toliau – BP) nuostatomis. Bendrųjų programų dalykų mokymosi turinys pateikiamas, apimant 100 proc. bendruosiuose ugdymo planuose dalykui numatytų metinių pamokų. Lentelėje pateiktą pamokų skaičių mokytojas gali keisti atsižvelgdamas į mokinių poreikius, pasirinktas mokymosi veiklas ir ugdymo metodus.

Mokykloje susitariama dėl mokymosi turinio pasirinkimo principų, įgyvendinimo nuostatų ir derinimo su kitais toje klasėje ar gretimose klasėse dirbančiais mokytojais, atsižvelgiant į mokinių mokymosi poreikius.

Ugdymo plane III gimnazijos klasėje Ekonomikai ir verslumui skirta 3 savaitinės pamokos, t.y. 108 akademinės valandos. Kadangi ekonomikos ir verslumo ugdymo procese skatinama ugdymą sieti su įvairių gyvenimo sričių praktika, problemomis ir jų sprendimų paieška, naudoti ugdymo metodus, skatinančius aktyvią mokinių veiklą, bendravimą ir bendradarbiavimą, savarankiškumą, kūrybiškumą, asmeninę atsakomybę, todėl **rekomenduojama 2 pamokas per savaitę skirti teoriniam kursui ir 1 pamoką per savaitę – praktiniam verslumo ugdymui**, t.y. ugdymo sritį „Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis“ dėstyti visus metus 1 valandą per savaitę, kad mokiniai galėtų praktiškai išbandyti mokomosios verslo įmonės (MMB) įkūrimą, valdymą ir likvidavimą.

Ilgalaikio plano pavyzdyje pateikiamas preliminarus Bendruosiuose ugdymo planuose dalykui numatyto valandų skaičiaus paskirstymas:

- stulpelyje „Mokymo(si) turinio tema“ yra pateikiamos Ekonomikos ir verslumo BP temos;
- stulpelyje „Valandų skaičius“ yra nurodytas rekomenduotinas nagrinėjant temą pasiekimams ugdyti pamokų skaičius. Daliai temų valandos nurodytos intervalu, pvz., 1–2. Lentelėje pateiktą pamokų skaičių mokytojas gali keisti atsižvelgdamas į mokinių poreikius, pasirinktas mokymosi veiklas ir ugdymo metodus;
- stulpelyje „Ugdomi pasiekimai“ aprašoma, kokius pasiekimus rekomenduojama ugdyti;
- stulpelyje „Ugdomos kompetencijos“ nurodoma, kokios kompetencijos yra ugdomos;
- stulpelyje „Esminės sąvokos“ yra nurodoma, kokias sąvokas reikėtų aptarti nagrinėjamoje temoje;
- stulpelyje „Tarpdalykinės temos/Galimos mokinių veiklos“ pateikiamas veiklų sąrašas yra susietas su BP įgyvendinimo rekomendacijų dalimi „Dalyko naujo turinio mokymo rekomendacijos“, kurioje galima rasti išsamesnės informacijos apie ugdymo proceso organizavimą įgyvendinant atnaujintą BP.
- Mokytojo nuožiūrai paliktos 6 rezervinės valandos.

Dėl ilgalaikio plano formos nutarimą priima mokyklos bendruomenė, todėl nebūtina siekti vienodos formos, svarbu sudaryti ilgalaikį planą taip, kad jis būtų patogus ir informatyvus mokytojui, padėtų planuoti trumpesnio laikotarpio (pvz., pamokos, pamokų ciklo, savaitės) ugdymo procesą, kuriame galėtų būti nurodomi ugdomi pasiekimai, kompetencijos, sąsajos su tarpdalykinėmis temomis. Planas orientuotas aktyviai ir kūrybinei mokinių veiklai ugdyti. Organizuojant ugdymo procesą, taikomi įvairūs aktyvūs mokymo ir mokymosi metodai: situacijos modeliavimai, kompiuteriniai modeliavimai, verslo žaidimai, tiriamasis darbas, diskusijos, darbas grupėse ir kt. Pamokų ir veiklų planavimo pavyzdžių galima rasti vidurinio ugdymo BP įgyvendinimo rekomendacijų dalyje „Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai“. Planuodamas mokymosi veiklas mokytojas tikslingai pasirenka, kurias kompetencijas ir pasiekimus ugdyti atsižvelgdamas į konkrečios klasės mokinių pasiekimus ir poreikius. Šį darbą palengvins naudojimas Švietimo portale pateiktos BP atvaizdavimu su mokymo(si) turinio, pasiekimų, kompetencijų ir tarpdalykinių temų nurodytomis sąsajomis. Vidurinio ugdymo BP įgyvendinimo rekomendacijų dalyje “Tarpdalykinės temos Ekonomikos ir verslumo dalyko programoje “ išryškinti tarpdalykinių temų aspektai, jungtys su kitais dalykais, dalykų horizontalios tarpusavio dermės.

EIL. NR.	MOKYMO SI TURINIO TEMA	VALANDŲ SKAIČIUS	UGDOMI PASIEKIMAI	UGDOMOS KOMPETENCIJOS	ESMINĖS SĄVOKOS	TARPDALYKINĖS TEMOS/GALIMOS MOKINIŲ VEIKLOS
I sritis Orientavimasis rinkoje						
Planuojamas pamokų skaičius : 46						
1.	Ekonomikos mokslo raida ir ryšiai su kitais mokslais. Esminiai ekonomikos klausimai. Mikro- ir makroekonomikos problemos ir ekonominių subjektų pasirinkimai. Neoklasikinės ekonomikos ir elgsenos ekonomikos pagrindiniai principai. Diskutuojama, kodėl visi privalo išmanyti ekonomikos pagrindus, apibūdinama ekonomikos svarba visuomenės gyvenime, nusakomi pagrindiniai ekonominės minties raidos etapai.	3-4	1. Vertina atskirų rinkos dalyvių (gamintojų, namų ūkių, bankų, profesinių sąjungų) elgseną. Analizuoja pinigų paklausą ir pasiūlą bei jų įtaką kainų lygiui. 2. Vertina prekių, paslaugų ir išteklių kainų pokyčius. Identifikuoja kainų pokyčių priežastis ir paaiškina jų poveikį ekonomikai (gamintojų, vartotojų požiūriu). Diskutuoja apie tvarios gamybos ir tvaraus vartojimo svarbą visuomenei.	Pažinimo; Komunikavimo; Kūrybiškumo; Pilietiškumo; Kultūrinė; Skaitmeninė; Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.	Alternatyvieji kaštai, ribiniai kaštai, sąnaudos, ribinė nauda, vartotojas, racionali elgsena, atsakingo vartojimo koncepcija, gamintojas, ekonominiai subjektai, verslo įmonė, namų ūkiai, valstybinis sektorius, mikroekonomika, makroekonomika, paklausa, pasiūla, paklausos dėsnis, Vebleno, Gifeno prekės, pasiūlos dėsnis, paklausos/pasiūlos funkcijos, stygius, perteklius, rinkos pusiausvyra, rinkos kaina, elastingumas, prekių/paslaugų rinka, išteklių rinka, darbo paklausa ir	Kultūros paveldas; Antikorupcija; Darnus vystymasis; Žinios apie finansus.
2.	Ištekliai. Išteklių ribotumas, pasirinkimo alternatyvos ir alternatyvieji kaštai, gamybos galimybių kreivė, ribinė analizė (ribinės sąnaudos ir ribinė nauda). Ekonominė apytaka (prekių, išteklių ir pinigų judėjimas tarp ekonomikos dalyvių). Vartotojo, gamintojo perviršis. Nagrinėjamos pagrindinės išteklių grupės (gamtiniai ištekliai, darbo jėga, kapitalas, verslumas).	5-6	3. Atpažįsta realiame gyvenime skirtingos konkurencijos rinkas ir analizuoja jų			Žiedinė ekonomika; Aplinkos tvarumas; Tausojantis žemės ūkis; Atsakingas vartojimas.

	Analizuojamas išteklių paskirstymo efektyvumas (su mažiausiomis sąnaudomis gauti didžiausią naudą) taikant gamybos galimybių kreivę.		priežastis. Vertina skirtingos konkurencijos rinkų poveikį gamintojams ir vartotojams.		pasiūla, tobula konkurencinė rinka, monopolija, oligopolija, monopolinė konkurencija, monopsonija, oligopsonija, ekonomikos sistemos (tradicinė/papročių, komandinė, rinkos, mišrioji), pinigai, pinigų funkcijos, pinigų paklausa ir pasiūla, pinigų bazė, šiuolaikiniai pinigai, prekiniai-piniginiai mainai, barteriniai mainai, bankai.	
3.	Ekonomikos sistemos (tradicinė (papročių), komandinė, rinkos, mišrioji). Apibūdinami ekonominių sistemų tipai, nusakomi jų skiriamieji bruožai, jų išteklių stygiaus problemos sprendimai. Diskutuojama apie valstybės vaidmenį rinkos ekonomikoje.	2-3				Kultūros paveldas; Darnus vystymasis – be skurdo ir bado.
4.	Rinka. Prekių (paslaugų) rinka, išteklių rinka, finansų rinka. Rinkos mechanizmas: pasiūla, paklausa, jų sąveika, rinkos kaina ir jos pokyčiai. Mokesčių, subsidijų poveikis paklausos, pasiūlos, rinkos kainai, kiekiui; kainų reguliavimas ir jo pasekmės rinkai. Paklausos ir pasiūlos elastingumas kainų atžvilgiu, kiti paklausos elastingumo atvejai (elastingumas pajamų atžvilgiu, kryžminis elastingumas). Nusakomas pasiūlos ir paklausos sąveikos vaidmuo nustatant kainas, kaip paklausos ir pasiūlos pokyčiai veikia kainas, kokie yra pagrindiniai paklausos	14				Žinios apie finansus TITAN simuliacija Susitikimas su VMI atstovu.

	ir pasiūlos elastingumą lemiantys veiksniai. Skaičiuojami paklausos ir pasiūlos elastingumo kainų atžvilgiu koeficientai. Paaiškinami esminiai rinkos mechanizmo privalumai ir trūkumai.					
5.	Išteklių rinka (darbo rinka, kapitalo rinka, žemės rinka). Darbo paklausa ir pasiūla. Profesinių sąjungų veikla ir įtaka darbo rinkai. Aptariamos darbo rinkos tendencijos, diskutuojama apie ateities profesijas.	4-5				Žiedinė ekonomika; Mokymasis visą gyvenimą; Ugdymas karjerai. Susitikimas su Užimtumo tarnybos atstovu
6.	Konkurencijos struktūra. Rinkos konkurencijos struktūra: tobula konkurencija, monopolija, oligopolija, monopolinė konkurencija, monopsonija, oligopsonija. Konkurencijos nauda ir netobulos konkurencijos keliami pavojai. Analizuojamos rinkos konkurencijos struktūrų charakteristikos, išryškunami jų skirtumai. Nusakoma kokią naudą iš konkurencijos patiria vartotojas. Antimonopolinė politika (konkurencijos politika Lietuvoje). Įmonių susijungimai. Draudžiami susitarimai (karteliai).	9-10				Darnus vystymasis – be skurdo ir bado; Ugdymas karjerai.

7.	Pinigai. Pinigų funkcijos ir vaidmuo ekonomikoje. Pinigų raida. Aukso standartas. Barteriniai mainai, dalijimosi ekonomika. Bankai, bankų sistema ir bankų vaidmuo ekonomikoje, pinigų pasiūla ir paklausa, pusiausvyra pinigų rinkoje. Pinigų bazė (P0) ir pinigų pasiūlos elementai: P1, P2, P3 pinigai. Nagrinėjama pinigų atsiradimo istorija ir pinigų funkcijos. Analizuojami pinigų pasiūlos elementai, diskutuojama apie bankų vaidmenį ekonomikoje.	6				Žinios apie finansus Susitikimas su banko atstovu.
----	--	---	--	--	--	---

II sritis Asmeninių finansų tvarkymas

Planuojamas pamokų skaičius : 20

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Mokymosi turinio tema</i>	<i>Valandų skaičius</i>	<i>Ugdomi pasiekimai</i>	<i>Ugdomos kompetencijos</i>	<i>Esminės sąvokos</i>	<i>Tarpdalykinės temos/ galimos mokinių veiklos</i>
8.	Namų biudžetas. Analizuojama Lietuvos namų ūkių pajamų ir išlaidų struktūra. Mokoma sudaryti ir koreguoti biudžetą pagal įvairius scenarijus.	2-3	1. Vertina Lietuvos gyventojų (namų ūkių) pajamų ir išlaidų struktūrą (minimaliai dešimties metų), išryškina jos kitimo tendencijas ir pateikia argumentuotas išvagas.	Pažinimo; Komunikavimo; Kūrybiškumo; Pilietiškumo; Kultūrinė; Skaitmeninė; Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.	Gyventojų pajamų šaltiniai, disponuojamos pajamos, vartojimo išlaidos, bruto ir neto darbo užmokestis, minimali mėnesinė alga, neapmokestinamas pajamų dydis, vidutinis darbo	Intelektinė nuosavybė; Planavimas ir valdymas; Finansinė rizika ir grąža;
9.	Vartojimas, taupymas, skolinimas(is) ir investavimas. Vartotojų teisės ir apsauga. Aptariami įvairūs patikimi informacijos šaltiniai, kurie gali	2-3	2. Analizuoja			Žinios apie finansus; Planavimas ir valdymas;

	padėti planuoti ir pasiekti finansinį tikslą.		dabartines ir planuoja savo ateities pajamas, turto pokyčius, savo būsimą pensiją.		užmokestis, vidutinė pensija, nuomos pajamos, gyventojų pajamų mokestis, pajamų deklaravimas, finansinės institucijos, taupymas, investavimas, palūkanos (paprastosios, sudėtinės), palūkanų norma (nominali ir reali), šeimos biudžetas, akcijos, obligacijos, taupymo lakštai, dividendai, pelningumas, likvidumas, gyvybės ir ne gyvybės draudimas, privalomas ir savanoriškas draudimas, kriptovaliutos, investicijų rizika, anuitetas.	
10.	Finansų institucijos. Finansų institucijų teikiamos paslaugos, kreditai. Lizingas. Greitieji kreditai. Mokoma nagrinėti sutartis, susijusias su asmeniniais finansais, ir analizuoti pagrindinius įvairių sutarčių elementus. Lyginamos skirtingų bankų ir kitų finansinių įstaigų indėlių ir paskolų palūkanų normos. Mokoma argumentuotai priimti geriausią sprendimą iš kelių alternatyvių variantų.	4	Palygina skirtingų finansinių institucijų namų ūkiams siūlomus taupymo ir investavimo produktus. Apibūdina būdus ir kelius, kaip siekti finansinės nepriklausomybės.			Mokymasis visą gyvenimą; Žinios apie finansus; Finansinė rizika ir grąža. Susitikimas su banko ar kitos finansų įmonės atstovu.
11.	Darbo užmokesčio apskaita. Bruto ir neto darbo užmokestis. Darbdavio ir darbuotojo mokesčiai. Analizuojama, kokiais pagrindiniais principais pagrįstas darbo užmokesčio skaičiavimas, kokie veiksniai lemia darbo užmokesčio dydį, rinkos poveikį darbo užmokesčiui.	2-3	3. Analizuoja infliacijos įtaką taupymo ir skolinimosi sprendimams. Palygina gyvybės draudimo, savanoriško pensijų kaupimo alternatyvas.			Žinios apie finansus; Ugdymas karjerai.
12.	Taupymas ir investavimas. Taupymo ir investavimo priemonės, galimybės ir kriterijai. Vertybinių popierių rinkos priežiūra. Vertybinių popierių birža. AB NASDAQ OMX Vilnius ir jos teikiamos	5-6				Mokymasis visą gyvenimą; Žinios apie finansus; Planavimas ir valdymas; Finansinė rizika ir grąža;

	paslaugos. Investiciniai fondai. Banko indėliai. „72“ taisyklė. Investicijos į auksą, nekilnojamąjį turtą ir kt. asmens investicijos. Pinigų vertės kitimas laike. Analizuojami vertybinių popierių pirkėjų ir leidėjų tikslai. Paaiškinamos investicijų grąžos ir rizikos sąsajos bei investicijų portfelio diversifikavimo nauda. Analizuojama infliacijos įtaka vartojimui, taupymui ir investiciniams sprendimams.					Ugdymas karjerai. Apsilankymas Vertybinių popierių biržoje; KTU Bloomberg terminale.
13.	Lietuvos pensijų sistema. Draudimo paslaugos gyventojams. Aptariama Lietuvoje egzistuojanti pensijų sistema. Aptariami įvairūs draudimo produktai, draudimo rinkos dalyviai.	3-4				Žmogaus teisės, lygios galimybės
III sritis Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis						
Planuojamas pamokų skaičius : 36						
Pastaba: rekomenduojama šią sritį dėstyti visus metus po 1 val. per savaitę (praktinis verslumo ugdymas)						
<i>Eil. Nr.</i>	<i>Mokymosi turinio tema</i>	<i>Valandų skaičius</i>	<i>Ugdomi pasiekimai</i>	<i>Ugdomos kompetencijos</i>	<i>Esminės sąvokos</i>	<i>Tarpdalykinės temos/ galimos mokinių veiklos</i>
14.	Antreprenerystė. Antreprenerystė ir verslas, verslininkas ir vadovas. Verslininkas novatorius. Asmenybės įtaka verslo sėkmei.	1-2	1. Paaiškina valstybės ir verslo interesų derinimo svarbą. Analizuoja vadovo	Pažinimo; Komunikavimo; Kūrybiškumo; Pilietiškumo; Kultūrinė;	Verslas, verslumas, antrepreneris, darbo našumas, produktas (galutinis, tarpinis) pardavimų pajamos,	Intelektinė nuosavybė; Medijų raštingumas; Ugdymas karjerai. Susitikimas su verslo

	Vadovo indėlis į verslą.		indėlių į verslą. Apibūdina planavimo, veiklos organizavimo ir kontrolės svarbą vadovaujant įmonei. Išsirenka geriausią verslo organizavimo alternatyvą.	Skaitmeninė; Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.	pardavimų savikaina, bendrosios pajamos, vidutinės pajamos, ribinės pajamos, bendrieji kaštai, vidutiniai kaštai, ribiniai kaštai, pastovūs kaštai, kintami kaštai, gamybos masto ekonomija, mažėjančio ribinio rezultatyvumo dėsnis, pelnas/ nuostolis, pelno maksimizavimo sąlyga, lūžio taškas, produkto savikaina, balansas, pinigų srautų ataskaita, pelno/nuostolių ataskaita, pradinis (įstatinis) ir akcinis kapitalas, pagrindinis ir apyvartinis kapitalas, ilgalaikis ir trumpalaikis turtas, ilgalaikiai ir trumpalaikiai įsipareigojimai, bendrasis pelningumas, grynas	įmonės atstovu/ lankymasis įmonėje.
15.	Verslo organizavimo formos. Nagrinėjamos verslo organizavimo formos: siekiančios pelno (IĮ, Ūkinė bendrija, MB, UAB, AB), pelno nesiekiančios organizacijos (VŠĮ, Profesinių sąjungų ir kt.). Individuali veikla (pagal pažymą ir pagal verslo liudijimą). Mokomoji mokinių bendrovė (MMB). Licencinis verslas. Elektroninis verslas. Socialinis verslas. Socialiai atsakingas verslas. Analizuojami verslo organizavimo formų privalumai ir trūkumai. Diskutuojama, kokius klausimus reikia spręsti kuriant ir likviduojant įmonę. Nagrinėjamos įmonių bankroto priežastys ir pasekmės. Praktiškai įgyvendinama verslo idėja kuriant MMB.	3-4	2. Vertina vartotojų ir visuomenės interesus bei socialinę verslo atsakomybę. Apibūdina lobizmo privalumus ir trūkumus, atpažįsta korupcijos apraiškas. Praktiškai išbando verslo įmonės (MMB) įkūrimą, valdymą ir likvidavimą.			Darnus vystymasis;
16.	Įmonių klasifikacija pagal dydį. Analizuojami įmonių klasifikavimo (pagal dydį) kriterijai. Naudojant statistinius duomenis analizuojamos smulkaus ir vidutinio verslo tendencijos Lietuvoje.	1-2	3. Įvertina savo kuriamos įmonės ar produkto kaštus ir gautinas pajamas.			Medijų raštingumas
17.	Įmonės valdymo struktūra.	3				Planavimas ir valdymas

	<p>Įmonės valdymas nagrinėjamas organizaciniu požiūriu (personalas, struktūra, valdymo technika) ir procesiniu požiūriu (planavimas, organizavimas, vadovavimas, kontrolė). Įmonės žmogiškųjų išteklių planavimas. Kvalifikacijos kėlimas. Darbuotojų motyvavimas. Vidinė komunikacija organizacijoje. Praktiškai įgyvendinamas žmogiškųjų išteklių planavimas, valdymo struktūros formavimas, darbuotojų motyvavimas ir vidinė komunikacija savo kuriamoje MMB.</p>				<p>pelningumas, pelno mokesčiai, rinkodara, reklama, autorių teisės, patentas, prekinis ženklas, finansiniai šaltiniai, sutelktinis finansavimas, nuosavybė, sąžininga konkurencija, bankrotas, elektroninis verslas.</p>	
18.	<p>Verslo etika. Organizacijos kultūra. Autorių teisių apsauga (produktų, marketingo sprendimų ir pan.), plagijavimas. Efektyvaus bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai, darbo komandoje, konfliktų valdymo gebėjimų ugdymas(is). Analizuojama, nuo ko priklauso valdymo ir darbo kultūra, kas yra verslo etika, koks etikos ir teisės ryšys. Atsakomybės prisiėmimas kuriamoje MMB. Diskutuojama apie socialinę atsakomybę, etikos kodeksą ir vertybių svarbą organizacijoje.</p>	2-3				<p>Darnus vystymasis; Ugdymas karjerai.</p>

19.	Inovacijos. Socialinės ir technologinės inovacijos ir jų praktinė reikšmė. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos (MTEP) vaidmuo verslui, visuomenei ir darniai (tvariai) plėtrai. Įmonės startuoliai. Analizuojami konkretūs pavyzdžiai, vertinama aukštos pridėtinės vertės pramonės šakų (įmonių) reikšmė Lietuvos ir pasaulio ekonomikai, įtaka aplinkai ir žmonėms.	2				Pažangios technologijos, inovacijos; Aplinkos tvarumas; Atsakingas vartojimas. Susitikimas su Startuolių įmonės atstovu/ lankymasis įmonėje
20.	Inovacijų politika. ES ir Lietuvos inovacijų politika: tikslai, iniciatyvos ir finansavimas. Sumani specializacija. ES inovacijų švieslentė. Supažindinama su ES įgyvendinamomis iniciatyvomis bei inovacijų politikos įgyvendinimu Lietuvoje.	1-2				Pažangios technologijos, inovacijos
21.	Skaitmeninimas. Verslo skaitmeninimas ir iššūkiai Pramonė 4.0 ir Pramonė 5.0 kontekste. Dirbtinis intelektas. Analizuojamos skaitmeninimo teikiamos galimybės, privalumai ir trūkumai. Svarstomos inovatyvių verslo idėjų įgyvendinimo ir startuolių kūrimo galimybės mokykloje, kuriami inovatyvūs produktų	1-2				Pažangios technologijos, inovacijos

	gamybos sprendimai mokomojoje mokinių bendrovėje. Diskutuojama apie skaitmeninės industrijos revoliucijos įtaką ir perspektyvas Lietuvoje ir pasaulyje.					
22.	Verslo planavimo būtinybė. Verslo planas. Verslo modeliai (B2B, B2C, B2G ir kt.). Verslo modelio drobė (angl. business model canvas). Parengiamas verslo planas pasirinktai verslo idėjai (gaminiui, paslaugai).	2-3				Planavimas ir valdymas
23.	Rinkodara. Rinkodaros strategija (rinkos segmentavimas, pozicionavimas). Rinkodaros elementai, taktika (4P, 7P) ir aplinka. Konkurencija. Rinkos tyrimai. Prekės gyvavimo ciklas. Rinkos kainos ir konkurentų nustatymas. Verslo vidinės ir išorinės aplinkos analizė ir SSGG (angl. SWOT) matricos sudarymas. Analizuojama rinkodaros svarba, tikslai, tipai, koncepcijos, kainos vaidmuo rinkodaroje. Diskutuojama apie naudojamus reklamos metodus. Atliekamas pasirinktos prekės (produkto) rinkos tyrimas ir parengiamas rinkodaros planas.	4				Medijų raštingumas
24.	Verslo finansavimo šaltiniai.	1-2				Žinios apie finansus;

	Investavimo į verslą galimybės ir rizikos įvertinimas. Kredito principai (tikslingumas, terminuotumas, grąžintinumas, draudimas), palūkanos. Pirminis viešas akcijų siūlymas.					Planavimas ir valdymas; Finansinė rizika ir grąža.
25.	Įmonės kaštai. Trumpojo ir ilgojo laikotarpio kaštai. Produkto savikaina. Įmonės veiklos rezultatai (pajamos, sąnaudos, pelnas (nuostolis)). Analizuojamas atsiperkamumas (lūžio taškas, nenuostolingumas), skaičiavimais ir grafiškai nustatomas lūžio taškas. Taiko ekonominį požiūrį į kaštų ir pelno sampratą. Atsižvelgiant į laiko veiksnį, analizuojamos gamybos kaštų rūšys ir jų kitimo tendencijos	6				Žinios apie finansus
26.	Verslo strategijos ir tikslai. Analizuojama verslo strategija ir tikslai (pelno maksimizavimas, pajamų maksimizavimas, socialinė atsakomybė, rinkos didinimas ir kt.).	1-2				Planavimas ir valdymas
27.	Apskaita verslo įmonėje (balansas, pelno arba nuostolio ataskaita, pinigų srautų ataskaita). Pelno paskirstymas. Įmonės turtas (ilgalaikis,	3				Žinios apie finansus; Planavimas ir valdymas

	trumpalaikis). Analizuojama kaip sudaromas balansas, pelno arba nuostolio ataskaita, pinigų srautų ataskaita. Atliekama verslo ataskaitų analizė. Mokoma tvarkyti MMB finansinę apskaitą.					
28.	Verslo mokesčiai (pelno, pridėtinės vertės, žemės, nekilnojamo turto, akcizo, individualios veiklos ir kiti verslo mokami mokesčiai). Verslą reglamentuojantys įstatymai (darbo kodeksas, socialinės apsaugos įstatymai, aplinkos apsaugos įstatymai, konkurencijos įstatymas). Analizuojama vyriausybės mokesčių politikos bei kitų verslą reglamentuojančių teisės aktų įtaka verslo sprendimams.	2-3				Aplinkos tvarumas
29.	ES struktūrinė parama. ES struktūrinė parama Lietuvos ekonominei ir socialinei plėtrai. Reikalavimai ES paramai gauti.	1				Finansinis raštingumas
Mokytojo nuožiūra rezervinės pamokos		6				
Iš viso per mokslo metus		108 valandos				

Ekonomikos ir verslumo ilgalaikis planas IV gimnazijos klasei

Ugdymo plane IV gimnazijos klasėje Ekonomikai ir verslumui skirta 3 savaitinės pamokos, t.y. 102 akademinės valandos.

EIL.	MOKYMOSI TURINIO	VALANDŲ	UGDOMI	UGDOMOS	ESMINĖS	TARPDALYKINĖS
------	------------------	---------	--------	---------	---------	---------------

NR.	TEMA	SKAIČIUS	PASIEKIMAI	KOMPETENCIJOS	SAVOKOS	TEMOS/GALIMOS MOKINIŲ VEIKLOS
IV sritis Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas.						
Planuojamas pamokų skaičius : 55						
1.	Rinkos ribotumas. Išorės efektai, pirminio pajamų paskirstymo netobulumas. Valstybės dalyvavimo ekonomikoje kryptys, funkcijos. Tiesioginis ir netiesioginis valdžios dalyvavimas rinkoje.	4	30. Analizuoja ir vertina šalies valdžios sprendimus dėl biudžeto pajamų ir išlaidų. Skiria valstybės biudžeto deficitą nuo valstybės skolos.	Pažinimo; Komunikavimo; Kūrybiškumo; Pilietiškumo; Kultūrinė; Skaitmeninė; Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.	Išorės efektai, viešosios gėrybės, valstybės biudžetas, valstybės/vyriausybės išlaidos ir pajamos, grynasis eksportas, amortizacija, renta, „šešėlinė“ ekonomika, negamybiniai sandoriai, tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai, akcizas, pelno mokestis, pridėtinės vertės mokestis (PVM), proporciniai, regresiniai mokesčiai, makroekonominiai rodikliai, bendrasis nacionalinis produktas, bendrasis vidaus produktas, BVP defliatorius, nacionalinės pajamos, infliacija/defliacija, hiperinfliacija, stagfliacija, baziniai	
2.	Valstybės biudžetas, pajamos ir išlaidos. Lietuvos mokesčių sistema. Tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai. Mokesčių sistema (proporciniai, progresiniai, regresiniai mokesčiai). ES biudžetas ir jo paskirstymas. Lietuvos įmokos į ES biudžetą ir gaunamos išmokos. Diskutuojama apie sąžiningo mokesčių mokėjimo naudą mokesčių mokėtojams. Analizuojamas Lietuvos indėlis į ES biudžetą ir iš jo gaunamos išmokos. Analizuojami senėjančios visuomenės iššūkiai biudžeto balansui užtikrinti.	6	31. Paaikškina biudžeto deficito mažinimo būdus bei didėjančio deficito grėsmę šalies ekonomikos stabilumui. 31. Analizuoja 3–4 pasirinktų šalių makroekonominis rodiklius, juos lygina ir generuoja išvadas. Analizuoja skirtingų laikotarpių infliacijos lygį ir paaikškina infliacijos priežastis. Vertina šešėlinės ekonomikos įtaką šalies ekonomikai .			Antikorupcija, Planavimas ir valdymas.
3.	Nacionaliniai pajamų rodikliai. Pagrindiniai nacionalinių pajamų rodikliai: bendrasis nacionalinis	7 - 8				Žinios apie finansus

	<p>produktas, bendras vidaus produktas (nominalusis, realusis), grynasis vidaus produktas, žaliasis BVP (angl. green GDP), BVP vienam gyventojui, nacionalinės pajamos, asmeninės pajamos ir disponuojamos pajamos. Bendrojo vidaus produkto skaičiavimo metodai (gamybos, pajamų, išlaidų). Negamybiniai sandoriai. Transferiniai mokėjimai. Pagal pateiktus sąlyginius duomenis apskaičiuojami pagrindiniai nacionalinių sąskaitų rodikliai. Analizuojami skirtingų šalių nacionalinių sąskaitų statistiniai duomenys.</p>		<p>32. Paaiškina, kaip fiskalinė politika gali sušvelninti ekonominius svyravimus ir kokios galimos skatinančios fiskalinės politikos pasekmės. Nusako monetarinės politikos esmę ir valstybės skolos valdymą.</p>		<p>metai, nedarbo lygis, aktyvumo lygis, užimtumo lygis, bedarbiai, laikinasis nedarbas, struktūrinis nedarbas, ciklinis nedarbas, visiškas užimtumas, natūralus nedarbo lygis, ekonominiai ciklai, fiskalinė politika, monetarinė politika, centrinis bankas, privalomasis rezervas, pinigų multiplikatorius, ekonominis augimas, visuomenės gerovė, perkamoji galia, darbo ištekliai, darbo jėga, bedarbis, biudžeto deficitas, valstybės skola, vartojimo kainų indeksas, žiedinė ekonomika, žalioji ekonomika, ekonomikos gerovė, Lorenzo kreivė, Phillipso kreivė, Gini indeksas.</p>	
33.	<p>Ekonomikos (verslo) ciklai, jų priežastys ir pasekmės. Palūkanų normos vaidmuo ekonominio gyvybingumo svyravimams. Analizuojama kas sukelia ekonominius svyravimus, ekonominio ciklo fazes. Ekonomikos augimas ir visuomenės gerovė. Nagrinėjama, kodėl visuomenės gerovei atspindėti nepakanka ekonominių rodiklių, aptariami kiti visuomenės gerovės rodikliai (indeksai) (ŽSRI, Laimės indeksas, Įtraukiančio vystymosi</p>	5 - 6				<p>Nacionalinis saugumas</p>

	indeksas ir kt.).					
34.	Gyventojai ir ekonomika. Ekonomiškai aktyvūs (darbo jėga) ir ekonomiškai neaktyvūs gyventojai. Nedarbas, jo rūšys, priežastys ir pasekmės (socialinės, ekonominės). Natūralus nedarbo lygis. Nedarbo kaštai: A. Okuno dėsnis. Užimtumo ir nedarbo rodikliai. Nelegalus darbas ir jo sprendimo priemonės. Jaunimo nedarbas. Lygios galimybės moterims ir vyrams darbo rinkoje. Analizuojama, kas sudaro darbo jėgą, kokios yra fizinio ir protinio darbo savybės. Diskutuojama, kokiomis priemonėmis galima mažinti nedarbą. Apskaičiuojamas užimtumo ir nedarbo lygis. Analizuojami skirtingų šalių užimtumo ir nedarbo rodiklių duomenys.	6-7				Antikorupcija, Darnus vystymasis – be skurdo ir bado, Mokymasis visą gyvenimą, Ugdymas karjerai.
35.	Infliacija. Analizuojamos infliacijos priežastys ir formos. Infliacijos rodikliai. Infliacijos ekonominės ir socialinės pasekmės. Defliacija. Stagfliacija. Phillipso kreivė. Infliacijos dinamika Lietuvoje. Analizuojami skirtingų šalių infliacijos rodiklių duomenys ir	5-6				Žinios apie finansus

	pinigų perkamosios galios pokyčiai. Diskutuojama apie infliacijos ir nedarbo ryšį.					
36.	Visuminė paklausa ir visuminė pasiūla (keinsistinis ir monetaristinis požiūris). Visuminės pasiūlos kreivės trumpuoju ir ilguoju laikotarpiu. Pusiausvyros nacionalinis produktas ir jo pokyčiai. Analizuojamos visuminės pasiūlos ir visuminės paklausos diagramos, pateikiamos analizės išvalgos.	4				Žinios apie finansus
37.	Valstybės ekonominė politika (fiskalinė ir monetarinė). Centrinio banko funkcijos ir pinigų pasiūlos reguliavimas. Valstybės biudžeto deficitas, valstybės skola (vidaus ir užsienio). Analizuojama valstybės ekonominė politika sprendžiant šiuolaikinius globalius ekonominius sukrėtimus (krizes).	5-6				Nacionalinis saugumas, Darnus vystymasis – be skurdo ir bado, Aplinkos apsauga, Klimato kaita, Tvarūs miestai, Tausojantis žemės ūkis, Žinios apie finansus.
38.	Šešėlinė ekonomika: priežastys ir pasekmės. Valstybės sprendimai šešėlinei ekonomikai mažinti.	1-2				Antikorupcija
39.	Pajamų nelygybė. Gyventojų pajamų nelygybės problema, susidarymo priežastys ir	4-5				Darnus vystymasis – be skurdo ir bado, Žinios apie finansus.

	sprendimo būdai. Lorenzo kreivė, Gini indeksas. Pajamų perskirstymas. Skurdas (absoliutusis ir santykinis). Skurdo mažinimo strategijos. Analizuojama „Skurdo rato“ diagrama, diskutuojama apie skurdo mažinimo būdus.					
40.	Žalioji ekonomika, žiedinė ekonomika, darni (tvari) plėtra. Valstybės politika įgyvendinant Europos žaliąjį kursą. Analizuojama ir vertinama darnaus verslo vystymo reikšmė lokaliu ir globaliu lygiu. Naudojantis Lietuvos ir pasaulio pavyzdžiais, nusakoma darnaus išteklių naudojimo būtinybė. Analizuojama vartojimo mažinimo, atliekų perdirbimo ir pakartotinio panaudojimo svarba.	4				Žiedinė ekonomika, Aplinkos apsauga, Klimato kaita, Tvarūs miestai, Atsakingas vartojimas
V sritis Globalinių ekonominių procesų supratimas						
Planuojamas pamokų skaičius : 41						
Eil. Nr.	Mokymosi turinio tema	Valandų skaičius	Ugdomi pasiekimai	Ugdomos kompetencijos	Esminės sąvokos	Tarpdalykinės temos/ galimos mokinių veiklos
41.	Atvira ekonomika. Ekonominės globalizacijos dedamosios. Diskutuojama apie globalizacijos apraiškas ekonomikoje ir politikoje. Analizuojami	3	4. Analizuoja tarptautinės prekybos poveikį (teikiamą naudą ir galimus pavojus)	Pažinimo; Komunikavimo; Kūrybiškumo; Pilietiškumo; Kultūrinė;	Atvira ekonomika, ekonominė globalizacija, lengvatinio apmokestinimo zonos	Nacionalinis saugumas

	globalizacijos privalumai ir trūkumai, globalizaciją skatinantys ir ribojantys veiksniai.		nacionalinei ekonomikai. Paaiškina, kaip didėjant tarptautinei tarpusavio priklausomybei, vienos šalies ekonomikos sąlygos ir politiniai sprendimai veikia kitų šalių ekonomikos sąlygas ir politiką. Analizuoja mokėjimų balansą ir valiutos kurso svyravimų pasekmes.	Skaitmeninė; Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.	(ofšorai), tarptautinė prekyba, eksportas, importas, laisvoji prekyba, muitai, kvotos, subsidijos, muitų sąjunga, embargas, dempingas, valiutos kursas, perkamosios galios paritetetas, devalvacija, šalies mokėjimų balansas, užsienio prekybos balansas, prekybos deficitas, Europos sąjunga (ES), tarptautinės organizacijos, Europos laisvosios prekybos asociacija (ELPA), absoliutus ir santykinis pranašumas, regioninė integracija, emigracija, imigracija, darbo jėgos migracija, multinacionalinės kompanijos, užsienio investicijos, Tarptautinis valiutos fondas (TVF), Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas	
42.	Tarptautinė prekyba Tarptautinės prekybos nauda ir patiriami nuostoliai. Tarptautinės prekybos apribojimai, jų priežastys ir poveikis. Tarptautinės prekybos organizacijos ir prekybos susitarimai. Laisvosios prekybos zonos. Diskutuojama, kodėl tarptautinė prekyba ribojama.	4-5				Darnus vystymasis – be skurdo ir bado, Finansinė rizika ir grąža.
43.	Šalių specializacija. Santykinis ir absoliutus pranašumas. Diskutuojama apie specializacijos ir mainų poveikį ekonomikos efektyvumui.	4-5	5. Analizuoja užsienio investicijas, tarptautinių įmonių vertės kūrimo grandinę ir darbo jėgos migraciją. Diskutuoja apie tarptautinių įmonių plėtros poveikį atskirų šalių rinkoms. Nusako ekonominės globalizacijos teigiamas ir neigiamas pasekmes mažos šalies ekonomikai.			Tausojantis žemės ūkis
44.	Šalies užsienio prekybos balansas ir mokėjimų balansas. Veiksniai, veikiantys valiutos kursą rinkoje ir jų poveikis importui (eksportui). Analizuojami skirtingų šalių užsienio prekybos balansai. Nusakoma, kas yra valiutos kursas ir nuo ko priklauso valiutos kurso svyravimai. Analizuojama, kaip šalies užsienio prekybos balansas yra susijęs su valiutos kurso	5-6	6. Paaiškina skirtingų tarptautinių institucijų			Nacionalinis saugumas, Žinios apie finansus, Planavimas ir valdymas

	pokyčiais.		veiklą, Lietuvos dalyvavimo jose naudą ir išsipareigojimus. Diskutuoja apie klimato kaitos problemas ir jų sprendimo būdus .		(ERP), Europos centrinis bankas (ECB), Pasaulio bankas (PB), Pasaulio prekybos organizacija (PPO), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO), Europos Komisija (EK).	
45.	Tarptautinės įmonės. Tarptautinių įmonių plėtros poveikis atskirų šalių rinkoms. Tiesioginės užsienio investicijos. Pasirinktinai vertinama tarptautinė bendrovė ir jos produkcijos gamybos (tiekimu) grandinė.	3-4				Migracija
46.	Migracija, darbo jėgos mobilumas. Laisvas asmenų judėjimas visoje ES. Migracijos iššūkiai ir galimybės. Analizuojamos gyventojų migracijos priežastys ir pasekmės valstybių socialiniam ir ekonominiam gyvenimui. Analizuojami migracijos procesai Lietuvoje ir demografinės problemos.	2-3				Žmogaus teisės, lygios galimybės, Migracija, Mokymasis visą gyvenimą
47.	Tarptautinės ekonominės institucijos. Tarptautinių ekonominių institucijų veikla: Tarptautinis valiutos fondas, Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas, Europos centrinis bankas, Pasaulio bankas, Pasaulio prekybos organizacija (PPO), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO), Europos Komisija, Europos ekonominė	3-4				Žinios apie finansus

	erdvė (EEE).					
48.	Ekonominės integracijos samprata. Lietuvos ekonominė integracija į ES bendrąją rinką (ekonomikos ir pinigų sąjunga, bendra ekonominė rinką, Lietuvos ir ES ekonominiai ryšiai ir prekybos sąlygos, užsienio investicijų skatinimas). Stabilumo ir augimo paktas. Analizuojamos ES politikos priemonės ir jų reikšmė Lietuvos ekonomikai, Baltijos jūros regionui.	3-4				Nacionalinis saugumas
49.	Socialinės garantijos. Socialinės garantijos ES: Europos sveikatos draudimo kortelė, darbo jėgos judėjimas ir garantijos. Studentų judumas ir abipusis diplomų pripažinimas.	2-3				Žmogaus teisės, lygios galimybės; Ugdymas karjerai.
50.	Ekonomikos augimo ir ekonominės plėtros prieštaravimai. Kliūtys ekonomikos augimui ir ekonominei plėtrai. Stiprios ekonomikos šalių ekonominio augimo poveikis silpnos ekonomikos šalims. Aptariamoms pagalbos rūšys silpnos ekonomikos šalims.	3-4				Darnus vystymasis – be skurdo ir bado,
51.	Globalinės krizės. Tarptautinė klimato kaitos politika.	4				Aplinkos apsauga, Klimato kaita,

	Globalios klimato kaitos poveikis ekonomikai. Analizuojami galimi globalinių krizių sukelti scenarijai. Diskutuojama, kaip, plėtojant ekonomiką, išsaugoti aplinką bei gamtinius išteklius.					Tausojantis žemės ūkis, Atsakingas vartojimas
Mokytojo nuožiūra rezervinės pamokos	6					
Iš viso per mokslo metus	102 valandos					

II.4. Brandos darbo rengimo etapai, pasirinkimo rekomendacijos

Brandos darbas – vidurinio ugdymo programos mokinio (kelių mokinių) ilgalaikis darbas, rengiamas ugdymo procese, pradedant III arba IV gimnazijos klasėje. Brandos darbas padeda įgyvendinti šiuolaikinio ugdymo esmę – dėmesį sutelkti į mokinio asmenybės ugdymą, į jo paties aktyvų, sąmoningą mokymąsi, suteikiant mokiniui tinkamą paramą, kad jis išsiugdytų gyvenimui svarbių kompetencijų. O pačiam mokiniui brandos darbo rengimas – savęs ieškojimas, savo matymų atskleidimas.¹¹ Gilindamasis į mėgstamą dalyką, mokinys ne tik gausina konkrečios srities žinias, bet ir turi daugiau galimybių ugdyti, tobulinti kitus apskritai gyvenime reikalingus gebėjimus, įgūdžius, tikslingai pasirinkti studijų programą ar profesinę veiklą.

Pagal veiklos pobūdį brandos darbo metu gali būti atliekamas tyrimas ar kuriamas produktas, pavyzdžiui, statistinių šaltinių analizė, rinkos tyrimai, duomenų rinkimas, apdorojimas ir analizė, verslo idėjos įgyvendinimas kuriant mokomąją mokinių bendrovę (MMB) ir pan. Jei mokinys atlieka tyrimą, tuomet jo aprašymas laikomas brandos darbo aprašu. Kuriant produktą papildomai rengiamas brandos darbo aprašas¹². Brandos darbas apima rengimą (procesas, rezultatas) ir pristatymą. Mokinio kompetencijos vertinamos rengiant brandos darbą ir pristatant rezultatus vertinimo komisijai. Vertinimas yra kriterinis.

Brandos darbas gali būti teorinis/analitinis arba praktinis/kūrybinis (žr. 8 lentelė).

- Teoriniai/analitiniai darbai apima nagrinėjamos problemos teorinį pagrindimą ir empirinio tyrimo rezultatų analizę. Mokinys atlieka tiriamos problemos teorinę analizę, pasirenka empirinių duomenų rinkimo metodą, surenka, išanalizuoja empirinius duomenis ir generuoja išvadas, susijusius su tyrimo problemos sprendimu.
- Praktinio/kūrybinio pobūdžio darbuose sukuriama produktas ar inovacijos prototipas. Produkto kūrimas tai – mokinio projektas, kai atliekama veiksmų seka (pradedama nuo situacijos/problemos analizės, kurios rezultatais pagrindžiamas kuriamo produkto reikalingumas) ir pasiekiamas rezultatas (produkto aprašas).

8 lentelė. Ekonomikos ir verslumo Brandos darbo krypties išskyrimas

Brandos darbo pobūdis	Brandos darbo kryptis
Teorinis / analitinis	Mokslų tiriamosios krypties brandos darbas, kai atliekamas analitinis/tiriamasis-aprašomasis darbas arba teorinis modeliavimas (pvz. X veiklos verslo planas; Statistinių duomenų analizė; Rinkos analizė; X įmonės atvejo analizė ir pan.)
Praktinis / kūrybinis	Praktinis/kūrybinis darbas, kuriame yra sukuriama produktas (prekė, paslauga) arba jo prototipas. Tai gali būti: <ul style="list-style-type: none"> • Technologinės krypties brandos darbas • Inovacijų krypties brandos darbas • Socialinės krypties brandos darbas

Brandos darbas rengiamas ugdymo proceso metu. Jei darbas rengiamas iš vieno konkretaus dalyko (pvz. Ekonomika ir verslumas) jam vadovauja dalyko mokytojas. Jei rengiamas integruotas

¹¹<https://www.nsa.smm.lt/stebesenos-ir-vertinimo-departamentas/pasiekimu-patikrinimai/brandos-egzaminai/brandos-darbas/>

¹² [Brandos darbo aprašo reikalavimai. - BrandosDarbas.lt](#)

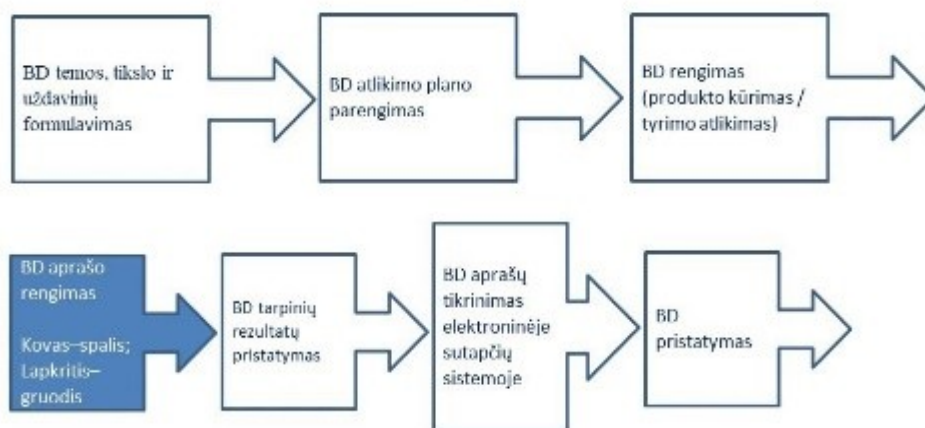
darbas (pvz. Ekonomika ir verslumas ir Technologijos) darbo rengimui vadovauja keli skirtingų dalykų mokytojai. Visiems brandos darbams siūloma vieninga brandos darbo struktūra: brandos darbo aprašas, sukuriamas produktas ar tyrimas, brandos darbo pristatymas.

Rekomenduojama baigiamojo darbo ir vertinimo struktūra pateikta 9 lentelėje.

9 lentelė. Brandos darbo ir vertinimo struktūra

	Procesas (proc.)	Rezultatas	Pristatymas (proc.)
		Tyrimas / produktas ir aprašas (proc.)	
Rengimas	30	50	20
Vertinimas	Darbo vadovas	Darbo vadovas	Vertinimo komisija
		Vertinimo komisija	
	30 proc.	25 / 25 proc.	20 proc.

Rekomenduojama brandos darbo rengimo eiga pateikta 1 paveiksle.

1 pav. Brandos darbo rengimo eiga (NŠA šaltinis)

Kaip praktinio/kūrybinio brandos darbo pavyzdys galėtų būti mokinių MMB kūrimas. Iki šiol, kai kurie mokiniai, kūrę MMB, savo veiklas pristatydavo Technologijų mokykliniame brandos egzamine. MMB veikloje yra sukuriamas produktas ar paslaugos, tai būtų kaip brandos darbo rezultatas. MMB veiklos pabaigoje yra rašoma ataskaita, kuri, ekonomikos mokytojų nuomone, suderinus aprašo reikalavimus, gali būti pateikiama kaip brandos darbo aprašas.

MMB kūrimas yra viena iš Lietuvos Junior Achievement programų - „accelerator_x“ . Dalyvaudamas šioje programoje, moksleivis gali išsirinkti jį dominančią problemą, kurią galėtų spręsti kurdamas ir plėtodamas MMB. „Accelerator_x“ programa suteikia mokiniams galimybę išbandyti realaus verslo kūrimo pradmenis, tad iš tikrųjų mokinys patiria, ką reiškia kurti, vystyti, valdyti verslą, priimti reikšmingus sprendimus. Vykdydamas veiklą mokinys ne tik įtvirtina teorines žinias, bet ir išsiugdo lyderio savybes bei bendradarbiavimo įgūdžius, kūrybiškumą, drąsą priimti nepatogius sprendimus ir prisiimti atsakomybę. Šios programos metodologija paremta plačiai versle naudojamomis dizaino mąstymo (angl. design thinking) ir verslo modelio drobe (angl. business model canvas) metodologijomis. MMB kuruoja mokykloje dirbantis mentorius (mokytojas (-a), kuris yra parengiamas dirbti su programa), o mokinius konsultuoja verslo savanoris, mentorius-ekspertas, kuris dalinasi savo išvalgomis ir patirtimi. Įkurdamas MMB mokinys įgyvendina visą verslo valdymo ciklą: įkuria įmonę, sukaupia pradinį kapitalą, planuoja veiklą, analizuoja vartotojų poreikius, kuria savo paslaugą arba produktą (inovatyvaus produkto prototipą) bei jį parduoda, vykdo rinkodaros kampaniją ir, pasibaigus mokymosi procesui, įmonę uždaro.

Kaip teorinio / analitinio brandos darbo pavyzdys galėtų būti verslo plano rengimas (nekuriant MMB). Kadangi Brandos darbo aprašas¹³ remiasi Technologijų mokyklinio brandos egzamino programa, todėl dauguma mokinių, pasirinkusių Brandos darbą iš ekonomikos srities rašo verslo planus¹⁴. 10 lentelėje pateikiami galimi variantai verslo plano rašymui.

10 lentelė. Variantai verslo plano rašymui

Komercinė veikla	Gamybinė veikla	Paslaugą teikianti veikla
Socialinio verslo įmonė/Tvaraus verslo įmonė		
*Maisto produktais prekiaujančios įmonės verslo planas *Ne maisto produktais prekiaujančios įmonės verslo planas	*Ekologinio žemės ūkio įmonės verslo planas *Maisto produktus gaminančios įmonės verslo planas *Ne maisto produktus gaminančios įmonės verslo planas	*Turizmo paslaugas teikiančios įmonės verslo planas *Mokymo paslaugas teikiančios įmonės verslo planas *Apželdinimo paslaugas teikiančios įmonės verslo planas * Grožio paslaugas teikiančios įmonės verslo planas *Sveikatos paslaugas teikiančios įmonės verslo planas *Autoremonto paslaugas teikiančios įmonės verslo planas *Maitinimo paslaugas teikiančios įmonės verslo planas *Statybos paslaugas teikiančios įmonės verslo planas *IT paslaugas teikiančios įmonės verslo planas

Rengiant verslo planą reikia išanalizuoti ir įvertinti esamą situaciją, numatyti tikslus ir kelius (būdus) jų siekimui. Bendra prasme verslo plano procesą¹⁵ iliustruoja 2 paveikslas.

¹³ Brandos darbo modelio aprašas. Projektas „Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimų ir brandos egzaminų sistemos tobulinimas“ VP1-2.1-ŠMM-01-V-03-002

¹⁴ Brandos darbo rengimo metodinės rekomendacijos Metodinis leidinys su brandos darbų pavyzdžiais. Vilnius, 2011. Tema „Smulkusis verslas tarptautinėje rinkoje“ (psl.121;141)

¹⁵ https://investicijosirfinansai.lt/images/articles/verslo_pradzia/verslo_planavimas_kat/verslo-planavimo-proceso-eiga.png

2 pav. Verslo plano rengimo procesas

Verslo planas – tai dokumentas, kuriame aiškiai ir argumentuotai išdėstoma, ko siekia įmonė (įsivaizduojama) ir kaip savo tikslus įgyvendins. Rekomenduojama verslo plano struktūra¹⁶. Žemiau pateikiamas verslo plano struktūros pavyzdys.

“N” ĮMONĖS VERSLO PLANAS

1. **Verslo idėjos generavimas**
2. **Verslą reglamentuojantys įstatymai** (darbo kodeksas, socialinės apsaugos įstatymai, aplinkos apsaugos įstatymai, konkurencijos įstatymas)
3. **Rinkodara**
 - 3.1. Prekės/paslaugos aprašymas
 - 3.2. Rinkos tyrimas
 - 3.3. Konkurencinė aplinka (kaina rinkoje, konkurentai)
 - 3.4. Rinkos segmentavimas
 - 3.5. Rinkodaros strategija
 - 3.6. Įmonės kūrimo vietos nustatymas
 - 3.7. SWOT (SSGG) analizė
 - 3.8. Verslo modelio drobė (angl. business model canvas)/Socialinės atsakomybės modelis
 - 3.9. Tiekimo grandinė
 - 3.9.1. Žaliavos ir resursai
 - 3.9.2. Gamybos metodas
 - 3.9.3. Planuojamos technologijos
 - 3.9.4. Tiekėjai
 - 3.9.5. Kokybės kontrolės užtikrinimas

¹⁶ <https://www.versli Lietuva.lt/versl auk/verslo-planas/>

3.9.6. Produkto arba paslaugos platinimas**4. Vadyba**

- 4.1. Verslo tipas, tikslas, misija
- 4.2. Darbuotojų skaičiaus nustatymas
- 4.3. Valdymo struktūra
- 4.4. Darbuotojų motyvavimo priemonės

5. Finansai ir apskaita

- 5.1. Kapitalo poreikio nustatymas (Pradinis kapitalas)
 - 5.1.1. Pagrindinio kapitalo poreikis
 - 5.1.2. Apyvartinio kapitalo poreikis
- 5.2. Kapitalo įsigijimo šaltiniai (Investicijos ir finansavimo šaltiniai)
- 5.3. Planuojamos išlaidos (Verslo kaštai)
 - 5.3.1. Pastoviųjų išlaidų skaičiavimas
 - 5.3.2. Kintamųjų išlaidų skaičiavimas.
 - 5.3.3. Pardavimų išlaidų skaičiavimas
- 5.4. Planuojamos pajamos (Pardavimų prognozė)
- 5.5. Pelno prognozės
- 5.6. Atsipirkimo laikotarpio nustatymas

III. SKAITMENINĖS MOKYMO PRIEMONĖS, SKIRTOS ĮGYVENDINTI BP

Šiame skyriuje pateikiama trumpa anotacija ir informacinės nuorodos apie skaitmenines mokymo priemones, skirtas įgyvendinti BP.

Skaitmeninių mokymo priemonių sąvoka labai plati – tai gali būti ir šimtus ar net tūkstančius objektų jungianti svetainė, ir specializuotas skaitmeninis įrankis, ir iš keliolikos skaidrių sudaryta pateiktis, ir viena interaktyvi iliustracija, platforma, programėlė. Pamokose naudojant skaitmenines priemones mokiniai labiau motyvuojami įsitraukti į ugdymo procesą, pamoka tampa įdomesnė ir informatyvesnė.

Pamokose, skaitmeninis turinys ypatingai svarbu, nes:

- galima taikyti įvairius metodus;
- galima individualizuoti ir diferencijuoti ugdymą;
- pats moksleivis gali iš karto matyti, kokias žinias reikėtų sustiprinti (ypatingai būdinga refleksijai, įsivertinimui);
- pamoka įtrauki, skatinanti mąstyti ir t.t.

Rekomenduojamos skaitmeninės priemonės pateikiamos 11 lentelėje.

11 lentelė. Skaitmeninės mokymo priemonės ekonomikos ir verslumo pamokoms

Ugdymo įrankis	Anotacija
Junior Achievement mokymosi platforma (JAMP) www.lja.lt	*JAMP yra prieiga prie interaktyvaus vadovėlio „Ekonomika ir verslumas 11-12 klasėms“ mokiniams, mokytojo knyga ir kritinį mąstymą ugdančios bei susidomėjimą skatinančios užduotys. *JAMP rasime ir mokiniams skirtą mokymo kursą „Youth Empowered“. Tai edukacinė programa, kurios tikslas – prisidėti prie jaunimo nedarbo prevencijos Lietuvoje. Mokymo kursas orientuotas padėti jaunam žmogui

	<p>pažinti save bei įgyti ateities darbo rinkai būtinų gebėjimų. Programoje mokoma komunikacijos pagrindų, verslo įgūdžių, projektų valdymo, laiko planavimo, pardavimų pagrindų ir kitų įgūdžių.</p> <p>* „Accelerator_X“ – programa. Šios programos metodologija paremta plačiai versle naudojamomis dizaino mąstymo (angl. design thinking) ir verslo modelio drobe (angl. business model canvas) metodologijomis. Veiklų metu kuriamas, vystomas, valdomas verslas, priimami reikšmingi sprendimai. Programos metu ugdomi lyderio savybės, bendradarbiavimo įgūdžiai, kūrybiškumas, drąsa priimti nepatogius sprendimus. (Lietuvos Junior Achievement)</p>
<p>JA TITAN www.lja.lt</p>	<p>Internetinė edukacinė verslo modeliavimo programa, supažindinanti dalyvius su kasdieniais verslo lyderių priimamais sprendimais – produkto kainos bei gamybos lygio nustatymais, investicijomis į rinkodarą, plėtrą, tyrimus, labdarą ir kt. Programa skirta supažindinti moksleivius su esminiais ekonomikos ir vadybos sprendimais interaktyvios simuliacijos pagalba. (Lietuvos Junior Achievement)</p>
<p>https://www.ism.lt https://evf.ktu.edu https://www.vdu.lt https://www.swedbank.lt https://www.seb.lt https://www.luminor.lt Švietimas www.sodra.lt</p>	<p>Partnerystė su įvairiomis organizacijomis – bankais, verslo įmonėmis, mokslo įstaigomis – numato dalijimąsi patirtimi ir žiniomis, sukuria pokyčiams ir inovacijoms įkvepiančią aplinką.</p>
<p>https://coggle.it</p>	<p>Mąstymo žemėlapius pasirenkame pagal tai, kokio mąstymo proceso ugdomojoje veikloje reikia. Jie padeda moksleiviams mąstyti, kurti, generuoti idėjas.</p>
<p>https://canvanizer.com/new/business-model-canvas</p>	<p>Verslo planas – tai dokumentas, kuriame aiškiai ir argumentuotai išdėstoma, ko siekia įmonė (jaunoji bendrovė) ir kaip savo tikslus įgyvendins. Tai patogi priemonė sistemaiškai apmąstyti savo verslo idėją ir įvertinti ateities perspektyvas.</p>
<p>https://www.brandcrowd.com/maker/tag/sketch https://www.designevo.com/create/logos/sketch.html</p>	<p>Logotipų kūrimas leidžia kūrybines mintis paversti realybe. Mokiniai gali susikurti logotipus jaunosioms verslo bendrovėms.</p>
<p>http://sprendimas.ugdome.lt</p>	<p>Problemų sprendimo bendradarbiaujant (PSB) užduočių kūrimo įrankis.</p>

(Vartotojas: testinis, slaptažodis: testuotojas)	Problemų sprendimas bendradarbiaujant (PSB) – svarbi kompetencija, būtina kiekvienam šiuolaikinės visuomenės piliečiui mokantis ir dirbant. Taikydamos PSB asmenų grupės susitelkia, gerina kiekvieno nario supratimą, skatina pastangas ir stengiasi kartu įveikti problemas.
https://www.stat.gov.lt https://lietuvosfinansai.lt/mval-budget/ https://ec.europa.eu/eurostat/data/database https://tradingeconomics.com/indicators https://www.lb.lt/ http://www.ldb.lt https://nasdaqbaltic.com/lt/ www.finansulaboratorija.lt www.mokumokescius.lt https://www.llri.lt/lietuvos-seseline-ekonomika https://mgk.lrv.lt www.vvtat.lt www.verslilietuva.lt	Nuorodose pateikta informacija apie Lietuvos ir užsienio šalių statistinius duomenis, darbo biržos teikiamas paslaugas, verslumo skatinimo projektų finansavimą ir kt. Ugdant jauniems žmonėms verslumo kompetencijas (pažinimo, kūrybiškumo, pilietiškumo, komunikavimo ir kt.) rekomenduojama bendradarbiauti su įvairiomis įstaigomis, organizacijomis, kurių dėka ugdomi mokinių suvokimas, kad visi esame ekonomikos dalis/dalyvis.
Home TAXEDU (europa.eu) Mokesčių ABC - VMI	ES projektas, kurio tikslas – šviesti jaunuolius įvairiais mokesčių klausimais. Informacija pateikiama naudojant žaidimus, e. mokymosi medžiagą ir trumpus vaizdo siužetus. Skiltyje „Mokytojams“ pateikiama mokomoji medžiaga, patarimai ir naudinga informacija, kaip sudominti dėstant apie mokesčius ir jų naudą.
https://crosswordlabs.com Kahoot Video (youtube)	Užduotis gali kurti tiek mokiniai, tiek mokytojai. Tai ugdo kūrybiškumo, komunikabilumo kompetencijas, skatina gebėjimą susikoncentruoti ir globaliau mąstyti, praturtina žodyną.
https://app.diagrams.net/ www.coggle.it	Diagrama – tai grafinis elementas, kuriame skaitiniai duomenys parodomi pasitelkiant kompaktišką ir vizualų maketą, atskleidžiantį pagrindinius duomenų ryšius. Diagramos dėka galima vizualizuoti duomenis ir priimti pagrįstus sprendimus.
www.fautor.net https://financer.com/lt/asmeniniai-finansai/ismaniju-programeliu-apzvalga/	Nemokama asmeninio biudžeto programa. Ja naudodamiesi gausite išsamią analizę, kam kiek išleidžiate, kaip kinta Jūsų pajamos bei išskolinimo lygis, kokia Jūsų turimo turto vertė (įvertinant infliaciją, arba ne).
https://www.youtube.com/watch?v=LLbfuFXXWjw	Vaizdinė medžiaga, kurioje pristatomos socialinio verslo galimybės sprendžiant tam tikras socialines problemas: <ul style="list-style-type: none"> • „Social Entrepreneurship – Key for Solving Climate

<p>KARTA 25: Janina Zibireva, socialinio mados verslo „Lech Lecha Design“ kūrėja - YouTube Mano Guru Salads and social awareness</p> <p>Gerieji pavyzdžiai SOCIALINIS VERSLAS</p>	<p>Change, Poverty“ (anglų kalba)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Socialinis verslas „Lech Lecha“ (lietuvių kalba) • Socialinis verslas „Mano guru“ (lietuvių kalba) • Socialinis verslas „Socialinis taksi“ (lietuvių kalba)
<p>Švietimo portalas (ugdome.lt) https://sodas.ugdome/metodine-medziaga</p>	<p>Nuorodoje pateikiama metodinė medžiaga pamokoms ir bendrųjų kompetencijų ugdymui. Rekomenduojame:</p> <ul style="list-style-type: none"> • IKT įrankiai mokinių pasiekimų vertinimui. • Metodinis leidinys „Bendrojo ugdymo mokytojų komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos tobulinimas“ • Medijų ir informacinis raštingumas. 3 tema: Žodžio laisvė ir verslas. • Medijų ir informacinis raštingumas. 4 tema: Žiniasklaida ir tikrovė. • Medijų ir informacinis raštingumas. 5 tema: Žiniasklaida ir įstatymai. • Medijų ir informacinis raštingumas. 8 tema: Reklamos paskirtis ir įtaka visuomenei. • Medijų ir informacinis raštingumas. 10 tema: Žiniasklaida ir socialinės medijos. • Medijų ir informacinis raštingumas. 12 tema: Medijos ir globalizacija. • Leidinys su priedais „Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo metodinė medžiaga“ (LT kalba). Skirtas mokytojams dirbantiems su 9-12 klasių mokiniais. • Lietuvos vartotojų instituto leidinys mokytojams „Atsakingas vartojimas. Mokytojo knyga“ • Medijų ir informacinio

	<p>raštingumo pratybos mokiniams. Medžiaga mokytojams, dėstantiems 7–12 klasėse.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Edukacinė autorių teisių programa Lietuvos mokyklose. Pamokų idėjos apie pagarbą autoriams ir jų kūriniais (5-12 kl. pedagogams) • Leidinys mokytojams ir edukologijos mokslininkams „Improving Inclusive Education Through a Universal Design for Learning“ (vert. Įtraukaus ugdymo tobulinimas naudojant universalųjį mokymosi dizainą)
<p>Tikslingas vertinimo, įsivertinimo, pagalbos ir skatinimo įrankių naudojimas SMP metodika (ugdome.lt)</p>	Nuoroje pateikiama skaitmeninių mokymo priemonių naudojimo ir vertinimo metodika.
<p>https://www.iklase.lt https://www.iMokytojai.lt</p>	Nuorodose pateikiama išmaniosios technologijos šiuolaikinėms pamokoms (programėlės, internetiniai ir kiti IT įrankiai) bei inovatyvios idėjos, kaip praturtinti ugdymo procesą naujais IT įrankiais ir metodais.
<p>Ko trūksta, kad vaikai dar mokykloje išmoktų verslumo ir suprastų tikrąją pinigų vertę? SEB</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=EQDKu4EWzZM</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=n6ii6rtH5jw</p>	<p>Apie finansinį raštingumą</p> <p>Informacinė, metodinė paskaita mokytojams</p> <p>Informacinė laida apie vaikų finansinio raštingumo ugdymą</p>
<p>Google Jamboard skaitmeninė interaktyvi lenta; LJA Jamp platforma (mokytojams turintiems sutartis su LJA)</p> <p>https://www.sli.do/</p> <p>https://www.mentimeter.com/</p> <p>https://www.socrative.com/</p>	Šiais įrankiais mokytojas gali naudotis, siekdamas užtikrinti ugdymo grįžtamąjį ryšį (refleksiją).

IV. LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Šiame skyriuje pateikiama rekomenduojama literatūra ir informaciniai šaltiniai reikalingi įgyvendinant metodines rekomendacijas. Šis literatūros sąrašas nėra privalomas, mokytojai gali remtis savo nuožiūra jiems tinkama literatūra, siekiant įgyvendinti ekonomikos ir verslumo dalyke numatomus mokinių pasiekimus.

IV.1. Dalykinė literatūra:

1. Ekonomikos praktikumas: XI–XII klasėms / Kazimieras Lipskis. Vilnius: TEV, 2009.

2. Ekonomikos užduotys: vertinimo metodika, atsakymai, paaiškinimai / Kazimieras Lipskis, Danutė Poškienė, Ginta Railienė. Vilnius: TEV, 2008.
3. Ekonomika ir verslas: vadovėlis I - II dalys / Dr. Raimondas Kuodis, Jurgita Keršulienė. Vilnius: Lietuvos Junior Achievement 2009.
4. Ekonomika ir verslas: užduočių knyga / Mindaugas Zaičikas, Daiva Strielkūnienė. Vilnius: Lietuvos Junior Achievement 2013.
5. Ekonomika: vadovėlis 11–12 klasei / Valdemaras Makutėnas, Daiva Makutėnienė 1-asis leid., 2008. Kaunas: Šviesa, 2008
6. Ekonomika: vadovėlis 11–12 klasėms / Aušra Maldeikienė. Vilnius: Tyto alba, 2004.
7. Ekonomika: vadovėlis XI–XII klasei I - II dalys / Danutė Poškienė, Ginta Railienė, Marijus Keršys. Vilnius: TEV, 2006.
8. Ekonomika mokiniams: teorija ir uždaviniai / Eimutis Valakevičius, Laima Danilavičienė, Mindaugas Zaičikas. Kaunas: Smaltija, 2008.
9. Ekonomikos teorija / Algirdas Jakutis, Vladislavas Petraškevičius, Artūras Stepanovas, Laima Šečkutė, Stepan Zaicev. Vilnius: Eugrimas, 2007.
10. Mikroekonomikos pratybos /Algirdas Jakutis, Vladislavas Petraškevičius, Artūras Stepanovas, Laima Šečkutė, Stepan Zaicev. Vilnius: Eugrimas, 2007.
11. Ekonomikos teorija / Daiva Andriušaitienė, Rolandas Drejeris, Algirdas Jakutis, Vladislavas Petruškevičius, Artūras Stepanovas. Vilnius: Technika, 2016.
12. Ekonomikos pagrindai /Vytautas Žilinskas, Bronius Martinkus. Kaunas: Technologija, 2008.
13. Finansų matematikos praktikumas (mokytojams ir moksleiviams) / Vincas Tamašauskas, Vitalis Balsevičius. Šiauliai, 2000.
14. Ekonomikos testai ir užduotys 11-12 klasei / Valdemaras Makutėnas, Daiva Makutėnienė Kaunas: Šviesa, 2004.
15. Ekonomikos ir finansų užduotys su sprendimais. Moksleiviams ir mokytojams / Kristina Aldošina ir kt. Vilnius: ISM, 2018.
16. Mikroekonomikos pratybos / Aldona Damulienė ir kt.. Vilnius: VGTU, 2005.
17. Elementarus matematikos taikymas ekonomikoje / Antanas Apynys, Eugenijus Stankus. Vilnius: Presvika, 1997.
18. Ekonomikos terminų žodynas /Rūta Vainienė/. Tyto alba, 2008. Prieiga internete: [VZ.LT žodynas - Rūta Vainienė](http://VZ.LT/žodynas-Rūta-Vainienė) (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
19. Brandos darbo gidas abiturientams. Jūratė Litvinaitė . Šviesa, 2017
20. Brandos darbo rengimo metodinės rekomendacijos. Metodinis leidinys su brandos darbų pavyzdžiais. (Projektas „Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų sistemos tobulinimas“ SFMIS VP1-2.1-ŠMM-01-V-01-002). Vilnius, 2011;
21. Įgyvendink idėją per kickstarter (sutelktinio finansavimo vadovas) / Vilius Stanislovaitis. Vilnius, 2018.
22. Verslas pagal JAMIE Oliverį / Trevor Clawson. Vilnius: ISM, 2010.
23. Verslo vadybos pradmenys / Vytautas Žilinskas, Bronislovas Martinkus, Alfredas Staleronka. Kaunas, 2004
24. Kaina rinkoje. Rinktinė / Laisvosios rinkos institutas, 2012
25. Verslininko vaidmuo. Rinktinė / Laisvosios rinkos institutas, 2014
26. Titan: skaitmeninė verslo modeliavimo programa / VŠĮ „Lietuvos Junior Achievement“ . JAV: kompiuterinio modeliavimo platforma, 2021.
27. Šešėliavimas: skaitmeninė karjeros ugdymo programa / VŠĮ „Lietuvos Junior Achievement“. Vilnius: skaitmeninė platforma, 2021.

28. VšĮ „Nacionalinio socialinės integracijos instituto“ leidinys „Pozityvas. Bendraamžių švietėjų vadovas“, nuoroda į leidinį: <http://visiskirtingivisilygus.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15).

IV.2. Naudingos nuorodos:

1. Švietimo ir mokslo ministerijos interneto svetainė <http://www.smm.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
2. Švietimo plėtotės centro interneto svetainė <http://www.pedagogika.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
3. www.mokykla2030.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
4. Švietimo portalas | Bendrasis ugdymas (emokykla.lt) (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
5. Nacionalinė švietimo agentūra www.nsa.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
6. Nacionalinio egzaminų centro interneto svetainė <http://www.nec.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
7. Lietuvos Junior Achievement internetinis puslapis www.lja.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
8. VšĮ „Švietimo tinklas“- švietimo naujienos – <http://www.tinklas.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
9. Europos sąjungos interneto svetainė <http://europa.eu> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
10. Internetinė Europos mokyklinio ugdymo platforma <https://www.schooleducationgateway.eu/> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
11. Jungtinių tautų interneto svetainė <http://www.un.org> (anglų kalba, žr. 2021-12-15);
12. Lietuvos Respublikos seimo interneto svetainė <http://www.lrs.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
13. Lietuvos Respublikos finansų ministerija www.finmin.lrv.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
14. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba www.kt.gov.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
15. Įmonių teisė. Lietuvos respublikos Ūkio ministerijos tinklalapis. <http://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/imoniu-teise> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
16. Lietuvos VP rinka. Nasdaq OMX Baltic tinklalapis. <https://nasdaqbaltic.com/lt/?lang=lt#%20> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
17. Mokestinių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (lrv.lt) <https://mgk.lrv.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
18. Mokesčiai. Valstybinė mokesčių inspekcija. <https://www.vmi.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
19. Užimtumo tarnyba prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos www.uzt.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
20. Lietuvos darbo birža – <http://www.ldb.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
21. Lietuvos statistikos departamentas www.stat.gov.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
22. „Sodros“ projekto „Nepamiršk parašiuo“ mokomoji medžiaga mokykloms Švietimas | www.sodra.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15)
23. Lietuvos banko internetinis puslapis www.lb.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
24. Pinigų muziejus www.pinigumuziejus.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
25. Swedbank tinklaraštis Švietimas | blog.swedbank.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
26. Swedbank - www.finansulaboratorija.lt. (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
27. Verslas ir ekonomika – Kam To Reikia? www.kamtoreikia.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
28. Dr. Raimondo Kuodžio puslapis 24.ekonomika.org (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
29. e-akademija SEB bankas www.eakademija.seb.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);

30. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba www.vvtat.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
31. Lietuvos vartotojų institutas www.vartotojai.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
32. Versli Lietuva www.verslilietuva.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-05-31);
33. Versli Lietuva; www.verslovartai.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
34. Apie sąžiningą verslą Baltojibanga | Už skaidrų verslą! <https://baltojibanga.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
35. Pedagogo ir konsultanto GeoffPetty interneto svetainė <http://www.geoffpetty.com> (anglų kalba, žr. 2021-12-15);
36. Prof. AndyHargreaves (švietimo kaita ir lyderystė autoriaus) interneto svetainė <http://www.andyhargreaves.com> (anglų kalba, žr. 2021-12-15);
37. Tarptautinio švietimo konsultanto dr. DeanFink interneto svetainė <http://www.michaelfullan.ca> (anglų kalba, žr. 2021-12-15).
38. Valstybinės Lietuvių kalbos komisijos interneto svetainė <http://www.vlkk.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
39. Mokytojo TV: Antikorupcinio švietimo platforma mokiniams - <https://mokytojotv.emokykla.lt/2020/02/antikorupcinio-svietimo-platforma.html> Jaunimo antikorupcinis švietimas | STT - <https://www.stt.lt/antikorupcinis-svietimas> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);

IV.3. Galimybės jaunimui:

40. #EUandMe: europa.eu/euandme (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
41. ERASMUS+: erasmus-plus.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
42. Erasmus Jauniesiems Verslininkams: erasmus-entrepreneurs.eu (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
43. Darbas kitose ES šalyse: eures.uzt.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
44. Jaunimo Garantijos: jaunimogarantijos.lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
45. Darbas ir stažuotės ES institucijose: epso.europa.eu (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
46. Europos jaunimo portalas – <http://www.eurodesk.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
47. - Visa informacija jaunimui - vienoje vietoje! Eurodesk <https://www.zinauviska.lt/lt/> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
48. Europos jaunimo portalas https://europa.eu/youth/EU_lt ; (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15); https://europa.eu/youth/discovereu_lt (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
49. Europos solidarumo korpusas <https://www.solidarumokorpusas.lt/> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
50. Mokinių ugdymo karjerai informacinė svetainė – <http://mukis.lt/lt/pradzia.html> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
51. Švietimo mainų paramos fondo administruojamas projektas (profesinis informavimas ir konsultavimas) – <http://www.euroguidance.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
52. Studijų užsienyje informacijos centras – <http://www.studinfo.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
53. Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendrajam priėmimui organizuoti – <http://www.lamabpo.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
54. Valstybinis studijų fondas – <http://www.vsf.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
55. Personalo paieškos ir atrankos paslaugos Europoje – <http://www.cvonline.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
56. Gyvenimo aprašymas Susikurkite Europass gyvenimo aprašymą | Europass (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);
57. Darbo bei darbuotojų paieška internete, CV duomenų bazė, atnaujinama kiekvieną dieną, karjeros patarimai – <http://www.cvbankas.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);

58. Darbo paieškos, karjeros ir verslumo portalas – <http://www.manager.lt> (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);

59. Sezoninio ir nuolatinio darbo užsienyje skelbimai – www.darbasuzsienyje.org (lietuvių kalba, žr. 2021-12-15);

60. Mokiniamis ir tėvams karjeros planavimo tema [For Students | career-counseling \(wixsite.com\)](http://www.wixsite.com) (anglų kalba, žr. 2021-12-15).

V. UŽDUOČIŲ AR MOKINIŲ DARBŲ, ILIUSTRUOJANČIŲ PASIEKIMŲ LYGIUS, PAVYZDŽIAI

Šiame skyriuje pateikiama užduočių skirtingiems pasiekimų lygiams, skirtingoms kompetencijoms ugdyti, įvairių poreikių mokiniams pavyzdžiai, taip pat mokinių darbų pavyzdžiai.

Vieną konceptualiausių vertinimo ir įsivertinimo įrankių schemų pateikė JAV Šiaurės Karolinos universiteto mokslininkai¹⁷. Kadangi schema parengta įgyvendinant tyrimų programą „Mokymas technologizuotoje aplinkoje“ (LITRE), verta ja pasinaudoti kalbant apie skaitmeninių mokymo priemonių (SMP) ir skaitmeninės ugdymo aplinkos (SUA) taikymo mokykloje metodiką. Anot kūrėjų, schema skirta vertinimui visose (tiek skaitmeninėje, tiek neskaitmeninėje) aplinkose. Teorinis schemas pagrindas yra Bloomo taksonomijos sritys: pažinimo, emocinė ir psichomotorinė. Pagal jas grupuojami svarbiausi vertinimo įrankiai.

Kai kurias užduotis objektyviai įvertinti padeda atliekamų žingsnių vertinimas taškais. Taškus konvertuojant į pažymius reikėtų atkreipti dėmesį, kokie pažymiai yra atitinkamo lygio. Slenkstinio lygio pažymys yra 4, patenkinamo lygio pažymys yra 5–6, pagrindinio lygio pažymys 7–8, aukštesniojo lygio pažymys 9–10. Kokio rezultato siekiama vertinant praktines veiklas atitinkamu lygiu iliustruoja 12 lentelė.

12 lentelė. Rekomenduojamas mokinių vertinimas atliekant praktines veiklas

	Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
Duomenų/informacijos surinkimas/pateška	Surinkta informacija yra nesusijusi su pateikta užduotimi; surinkta, naudojant vieną šaltinį; silpnai paaiškina/nepaaiškina gautus rezultatus.	Dalis surinktos informacijos yra nesusijusi su pateikta užduotimi; surinkta, naudojant 2 -3 šaltinius; nepilnai paaiškina gautus rezultatus, ir/ar daro dalykines klaidas.	Surinkta informacija yra susijusi su pateikta užduotimi; surinkta iš įvairių šaltinių; pilnai paaiškina gautus rezultatus, bet yra neesminių dalykinių klaidų.	Surinkta informacija atitinka pateiktą užduotį; surinkta iš įvairių šaltinių, tame tarpe ir papildomų šaltinių; pilnai paaiškina gautus rezultatus, nėra dalykinių klaidų.
Duomenų surinkimas ir pateikimas	Surinktas duomenų kiekis nepakankamas; Duomenų pateikimas nėra informatyvus.	Surinktas minimalus duomenų kiekis; duomenys pateikti tik viena forma (pvz. lentelė).	Surinktas pakankamas duomenų kiekis; duomenys susisteminti ir pateikti daugiau nei 1 forma.	Duomenys surinkti susisteminti ir pateikti geriausiai informaciją atspindinčiais būdais.

¹⁷ [Tikslingas vertinimo, įsivertinimo, pagalbos ir skatinimo įrankių naudojimas | SMP metodika \(ugdome.lt\)](http://www.tikslingasvertinimo.įsivertinimo.pagalbos.ir.skatinimo.įrankių.naudojimas|SMP.metodika.ugdome.lt)

Analizė ir išvados	Atlikta tik minimali analizė; išvados neatliepia užduoties.	Atlikta dalinė analizė; išvados nepilnai atliepia užduotį.	Atlikta išsami analizė; išvados susietos su pateikta užduotimi, tačiau nėra argumentuotos.	Atlikta išsami analizė, pateiktos argumentuotos išvados pilnai atliepančios užduotį.
--------------------	---	--	--	--

V.1. Užduočių pavyzdžiai pagal pasiekimų sritis

1. Pasiekimų sritis - Orientavimasis rinkoje (A)

1. Užduotis. Atliekant šią užduotį, mokiniai įtvirtina žinias apie rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčių poveikį rinkos kainai ir kiekiui.

Ugdomos pažinimo, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

Įrašykite į lentelę, kaip keisis (didės, mažės, nesikeis, neišku) pusiausvyros kaina ir kiekis.

	Paklausos ir pasiūlos pokyčiai	Kaina	Kiekis
1.	Paklausa ir pasiūla didėja (vienodai)		
2.	Paklausa ir pasiūla mažėja (vienodai)		
3.	Paklausa didėja, o pasiūla nekinta		
4.	Paklausa mažėja, o pasiūla nekinta		
5.	Paklausa nekinta, o pasiūla didėja		
6.	Paklausa nekinta, o pasiūla mažėja		
7.	Paklausa didėja, o pasiūla mažėja (vienodai)		
8.	Paklausa mažėja, o pasiūla didėja (vienodai)		

Vertinimas.

Ši užduotis gali būti skiriama ir kaip temos įtvirtinimui ir kaip kontrolinė užduotis. Vertinimo balus, mokytojas pasirenka savarankiškai.

2. Užduotis. Tikslas įtvirtinti žinias apie rinkos pusiausvyrą ir jo pokyčius.

Ugdomos pažinimo, skaitmeninė, kūrybiškumo, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

Duotos funkcijos: $Q = 500 - 5P$, $Q = -100 + 10P$, aprašančios prekės pasiūlą ir paklausą.

Atlikite šias užduotis:

a) nustatykite, kuri iš pateiktų funkcijų yra paklausos funkcija, o kuri yra pasiūlos funkcija. Paaiškinkite, kodėl taip nusprendėte.

b) apskaičiuokite rinkos pusiausvyrą (kainą ir kiekį);

c) pagal pateiktas funkcijas pavaizduokite rinkos pusiausvyrą grafike.

d) tarkime, kad padidėjo gyventojų pajamos ir dabar jie už tą pačią kainą nori pirkti 50 vnt. prekių daugiau. Pasiūla nesikeitė. Tame pačiame grafike pavaizduokite pasikeitusią paklausos tiesę ir iš grafiko nustatykite, kokia bus nauja prekės kaina ir kiekis.

Vertinimas.

Ši užduotis gali būti skiriama skirtingo pasiekimų lygio mokiniams. Kiekvienos dalies balus, mokytojas pasirenka savarankiškai.

Jei atsakoma tik į a) užduotį, bet neargumentuojama, kodėl mokinys taip nusprendė, rekomenduojama skirti pusę pasirinkto vertinimo balo; c) dalies vertinimas – jei mokinys nubrėžė paklauso ir pasiūlos teises pagal funkcijas, skirti visą pasirinktą vertinimo balą, jei pusiausvyrą pavaizdavo, nesiremdamas funkcijomis, skirti pusę numatyto balo.; d) dalis skirta aukštesniajam pasiekimų lygiui.

3. Užduotis. Pateikiama grožio salono situacija. Mokiniai turi įsigilinti į pateiktą situaciją, atlikti tam tikrus skaičiavimus, kurie padėtų atsakyti į pateiktus situacijos analizės klausimus.

Ugdomos pažinimo, skaitmeninė, kūrybiškumo, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

UAB „Grožio centras“ įsikūrusi Kaune ir savo veiklą vykdo 6 metai. Pagrindinės veiklos kryptys yra plaukų priežiūros paslaugos (kirpimas, dažymas, modeliavimas) ir kosmetologų paslaugos, skirtos veido ir kūno priežiūrai. Grožio salone dirba 6 moterų kirpėjos, dvi iš jų yra profesionalios stilistės, du vyrų kirpėjai ir 4 kosmetologės, kurios teikia tiek veido, tiek viso kūno priežiūros paslaugas. Nors paslaugų kainos priklauso nuo atliekamų paslaugų įvairovės, tolesniam nagrinėjimui pateikiamos vidutinės paslaugų kainos.

Vidutinės grožio paslaugų kainos 2018 metais buvo:

- moterų plaukų kirpimas, dažymas ir modeliavimas – 34 Eur;
- vyriškų plaukų kirpimas ir modeliavimas – 19 Eur;
- veido procedūros – 35 Eur;
- kūno procedūros – 50 Eur.

UAB „Grožio centras“ 2018 m. buvo sėkmingi, šiais metais bendrovė už suteiktas paslaugas gavo 217 215 Eur pajamų ir uždirbo 50 684 Eur pelno. Pagrindines pajamas generavo plaukų priežiūros paslaugos, iš jų buvo gauta 130 330 Eur pajamų.

2019 m. vidutinės grožio paslaugų kainos buvo:

- moterų plaukų kirpimas, dažymas ir modeliavimas – 42 Eur,
- vyriškų plaukų kirpimas ir modeliavimas – 22 Eur,
- veido procedūros – 45 Eur
- kūno procedūros – 65 Eur.

Nors 2019 m., lyginat su 2018 m. vidutinės paslaugų kainos buvo didesnės, deja, 2019 m. grožio salonas gavo 20 procentų mažesnes pajamas. Pajamos, gautos iš plaukų priežiūros paslaugų, sumažėjo 8 proc., o pajamos, gautos iš veido ir kūno priežiūros paslaugų, sumažėjo 38 procentais. Žinoma, kad tai neigiamai atliepė UAB „Grožio centras“ pelnui.

Išnagrinėkite pateiktą situaciją ir atsakykite į klausimus:

1. *Kokios priežastys galėjo nulemti UAB „Grožio centras“ pajamų sumažėjimą?*
2. *Kodėl kainų padidinimas sumažino gaunamas pajamas?*
3. *Kodėl kainų padidinimas pajamas iš plaukų priežiūros paslaugų sumažino mažiau, nei pajamas, gautas iš veido ir kūno priežiūros procedūrų?*
4. *Kokius strateginius sprendimus galite pasiūlyti UAB „Grožio centras“, siekiant gauti didesnes pajamas, ar bent jau pristabdyti pajamų mažėjimą.*

Vertinimas.

Vertinant šią užduotį labai svarbu atsižvelgti kaip mokinys taiko įgytas teorines žinias. Rekomenduotina šią užduotį duoti grupėms. Bendradarbiaudami grupėje mokiniai galės priimti geriausius sprendimus ir pateikti įdomiausius pasiūlymus. Kiekvienos grupės atsakymai į 1 ir 4 klausimus gali skirtis, todėl rekomenduojama klasėje organizuoti diskusiją, kurioje kiekviena grupė argumentuotų savo atsakymus. Todėl šiai užduočiai vertinti labiausiai tinka neformalusis arba kaupiamasis vertinimas, kurių tikslas - skatinti moksleivius bendradarbiauti, ieškoti sprendimų,

drąsiai mąstyti ir nebijoti pažymių. Jei atsakoma tik į 1 ir 4 klausimus, tai vertinimas atitiktų slenkstinių / patenkinamąjį lygį; jei bus atsakoma ir į 2 klausimą, tai vertinimas atitiktų pagrindinį lygį; atsakius į visus klausimus, vertinimas atitiktų aukštesnįjį lygį.

2. Pasiekimų sritis - Asmeninių finansų tvarkymas (B)

1. Užduotis.

Ugdomos pažinimo, skaitmeninė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

Tvarkant asmeninį biudžetą būtina mokėti įvertinti pinigų srautus. Svarbu kiekvienam asmeniui žinoti kokiais pinigais jis disponuoja, kur juos išleidžia, iš kur jie įplaukia. Atlikdami šią užduotį, mokiniai ne tik analizuoja pinigų srautus, bet gali ir įvertinti, kurios išlaidos yra pagrįstos, o kur yra per daug išlaidaujama, kaip galima pasiekti finansinį tikslą. Užduotis demonstruoja ir atskleidžia mokinių loginį mąstymą ir žinių taikymą, todėl rekomenduotina aukštesniajam pasiekimų lygiui.

Pateikiama Pavardenio šeimos (2 asm.) finansinė situacija. Įsigilinkite į ją ir sudarykite namų ūkio metinį balansą ir pajamų - išlaidų ataskaitą.

1. Šeimos disponuojamas turtas:

1.1. Trijų kambarių butas (pirktas praėjusių metų pradžioje už būsto paskolą). Buto kaina – 90 000 €. Pradinis įnašas – 10 000 €. Likusi suma bus sumokėta per 15 metų su 3,27 % palūkanų norma. Kiekvieno mėnesio įmoka – 459 € su palūkanomis.

- Buto vertė rinkoje šiuo metu – 100 000 €

- Buto išlaikymo išlaidos (pastovūs komunaliniai mokesčiai) – 200 € mėnesiui; šildymo išlaidos – 150 € vienam šildymo sezono mėnesiui (šildymo sezono trukmė - nuo lapkričio mėnesio pradžios iki balandžio mėnesio pabaigos).

- Buto draudimas vieneriems metams kainuoja 200 €

1.2. Nuosavas automobilis „Audi A6“ 2015 metų laidos, pirktas naujas. Pirkimo kaina – 40 000 €. Kuro sąnaudos – 7 litrai / 100 km. Vidutinė mėnesio rida 800 kilometrų. Vidutinė vieno litro degalų kaina – 1,4 €

- Einamieji automobilio remonto ir priežiūros darbai (tepalai, padangų keitimas ir kt.) metams kainuoja vidutiniškai 500 €.

- Automobilio KASKO ir civilinės atsakomybės draudimas metams kainuoja 800 €

- Automobilio vertė šiuo metu rinkoje – 4000 €

1.3. Šių metų pradžioje lizingo būdu įsigytas naujas automobilis „Toyota RAV4“. Automobilio įsigijimo kaina - 45 000 €. Pradinis įnašas - 10 000 € (įnašas sumokėtas gruodžio 30 d.). Likusi suma sumokama per 4 metus su pastoviomis 7 % palūkanomis. Per mėnesį sumokama po 780,21 € kartu su palūkanomis.

- Kuro sąnaudos – 5 litrai /100 km. Per mėnesį šeimos nariai vidutiniškai nuvažiuoja 400 kilometrų.

- Einamieji automobilio remonto ir priežiūros darbai (tepalai, padangų keitimas ir kt.) per metus atsieina vidutiniškai 300 €

- Automobilio KASKO ir civilinės atsakomybės draudimas metams kainuoja 600 €

- Automobilio vertė šiuo metu rinkoje – 25 000 €

1.4. Nuosava sodyba kaime prie ežero. Tai senelių palikimas, kurio išlaikymas per metus

(draudimas, aplinkos priežiūra, einamieji remonto darbai) kainuoja 3 000 €. Sodybos vertė šiuo metu rinkoje – 150 000 €

2. Šeima turi 50 000 € investuotų į vertybinių popierių fondus. Šiuo metu turi 1 000 fondo vienetų, kurių vertė rinkoje siekia 55 € už vieną vienetą.

3. Terminuotas indėlis yra 70 000 € su 4 % metinių palūkanų. Palūkanos mokamos kas mėnesį.

4. Pavardenis dirba sparčiai augančioje statybinių medžiagų prekybos įmonėje. Jo atlyginimas 3 000 € per mėnesį atskaičius mokesčius.

5. Sutuoktinė dirba valstybinėje tarnyboje. Jos atlyginimas atskaičius mokesčius – 1 400 € per mėnesį.

6. Maistui ir kitiems būtiniams poreikiams per mėnesį vidutiniškai šeima išleidžia 1 000 €

7. Laisvalaikio veikloms – 500 € per mėnesį.

8. Kas mėnesį santaupoms atideda po 1000 €

Atlikite užduotis:

a) Sudarykite einamųjų metų pabaigos šeimos metinę pajamų - išlaidų ataskaitą ir balansą:

Pajamos:	Suma:	Išlaidos:	Suma:
Pajamos – išlaidos =			
Turtas:	Suma:	Įsipareigojimai:	Suma:
Balansas = turtas – įsipareigojimai =			

b) Šeima turi finansinį tikslą – šeimos atostogos Seišeliuose. (Mokiniai turi pasidomėti informaciniuose šaltiniuose apie kelionės kainas). Per kiek laiko šeima gali šį tikslą įgyvendinti?

c) Pasidomėkite, koks šiandien infliacijos lygis Lietuvoje. Įvertinkite infliaciją ir apskaičiuokite kokia yra reali Pavardenio šeimos investicijų grąža šiandien.

Investicinio instrumento pavadinimas	Investicinė grąža	Infliacija	Realinė investicinė grąža
1.			
2.			
3.			

d) Argumentuodami įvertinkite investicijų augimo potencialą atsižvelgdami į tris kriterijus: riziką, investicinę grąžą ir infliaciją.

e) Kaip galvojate – ar nagrinėjama šeima galima laikyti linkusia taupyti ar išlaidauti? Atsakymą argumentuokite.

Vertinimas: (iš viso 27 taškai)

a) *Viso – 16 taškų.* 4 taškai skiriami jeigu kiekviename punkte (pajamos, išlaidos, turtas, įsipareigojimai) teisingai surašyti piniginiai srautai ir teisingai atlikti skaičiavimai; 3 taškai skiriami, jei kiekviename punkte teisingai surašyti pinigų srautai, bet neteisingi skaičiavimai; 1

taškas skiriamas, jei suklydo surašydamas piniginius srautus ir suklydo skaičiavimuose; 0 taškų – jei užduotis neatlikta.

b) *Viso – 3 taškai.* 3 taškai skiriami, jeigu mokinys rado informaciją ir teisingai atliko skaičiavimus; 2 taškai, jei suklydo skaičiavimuose; 0 taškų – jei užduotis neatlikta.

c) *Viso – 3 taškai.* 3 taškai skiriami, jeigu mokinys teisingai išrinko investicinius instrumentus ir atliko skaičiavimus; 2 taškai skiriami, jei suklydo atrinkdamas investicinius instrumentus; 0 taškų – jei užduotis neatlikta.

d) *Viso – 3 taškai.* 3 taškai skiriami, jeigu mokinys teisingai atliko užduotį; 2 taškai skiriami, jei mokinys geba analizuoti, tačiau netiksliai išreiškia argumentus; 1 taškas skiriamas, jei mokinys bando lyginti, analizuoti, tačiau argumentų nėra. 0 taškų – jei užduotis neatlikta.

e) *Viso – 2 taškai.* Atsakymai gali būti įvairūs, svarbu, kaip mokinys taiko įgytas žinias argumentuodamas.

2. Užduotis. (Užduotį pateikė VMI)

Ugdomos pilietinė, pažinimo, skaitmeninė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

Dešimtokė Laura 2022 m. vasarą du mėnesius dirbs pagalbinį darbą. Lauros vieno mėnesio atlyginimas „į rankas“ bus 630 Eur., o darbo sutartyje numatytas 904,23 Eur užmokestis. Lauros darbdavys jos atlygimui netaikys neapmokestinamojo pajamų dydžio (NPD).

Apskaičiuokite, kiek pinigų Laura atgaus kitais metais VMI deklaravusi savo pajamas? Pagal gyventojų pajamų mokesčio įstatymą, nuo darbo užmokesčio darbdavys išskaičiuos 20 proc. gyventojų pajamų mokesčio (GPM), taip pat įstatyme numatyta sąlyga, kad jeigu metinės pajamos neviršija 8760 Eur., priklauso 5520 Eur. metinis neapmokestinamųjų pajamų dydis (MNPD), tai yra ta suma, nuo kurios nemokamas GPM.

Atsakymas: Kiek už Laurą buvo sumokėta GPM per mėnesį? $904,23 \text{ Eur.} \cdot 20\% = 180,85 \text{ Eur.}$

Iš viso (per du mėnesius) Laura metinių pajamų gaus 1808,46 Eur. ir darbdavys už ją sumokės 361,7 (180,85*2)Eur. GPM.

Kadangi Laura dirbo tik du mėnesius, tai ši suma yra ir metinės pajamos, $1808,46 < 5520$. Laura neviršijo MNPD, todėl gyventojų pajamų mokesčio jai mokėti nereikia, nors darbdavys tą mokesť už ją sumokėjo. Todėl Laura gali deklaruoti savo pajamas ir susigrąžinti darbdavio išskaičiuotą pajamų mokesť - **361,7 Eur.**

3. Užduotis. (Užduotį pateikė VMI)

Ugdomos pilietinė, pažinimo, skaitmeninė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

Padavėjas, kuris dirba UAB Delano, CanCan Pizza pagal darbo sutartį iš klientų gauna arbatpinigių, kuriuos klientai sumoka tiek banko kortele, tiek grynais pinigais. Ar padavėjo arbatpinigiai būtų darbo atlyginimo dalis, ar kitos pajamos, o gal tai nelaikoma pajamomis ?

Atsakymas: Darbuotojų gauti arbatpinigiai (tiek gauti tiesiogiai iš klientų, tiek iš darbdavio - kai klientai arbatpinigius darbuotojams palieka atsiskaitydami banko kortele) yra laikomi jų pajamomis ir apmokestinami pajamų mokesčiu.

Jeigu klientai, atsiskaitydami banko kortele, palieka arbatpinigius, o darbdavys (įmonė) nusistatyta tvarka gautus arbatpinigius paskirsto ir išmoka darbuotojams, tai darbuotojams išmokėtos arbatpinių sumos, kurias palieka klientai, atsiskaitydami banko kortele, laikytinos arbatpinigius gavusių darbuotojų **su darbo santykiais susijusiomis pajamomis** ir apmokestinami taikant 20 % pajamų mokesčio tarifą.

Arbatpinigiai per tarpininką gauti iš maitinimo įstaigos klientų (t. y. už klientams suteiktą aptarnavimo paslaugą), arba arbatpinigiai, kuriuos klientai palieka grynais pinigais, pagal Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymą yra laikomi juos gavusio padavėjo (maitinimo įstaigos darbuotojo) **kitomis** su darbo santykiais nesusijusiomis ir ne individualios veiklos **pajamomis** (kitos pajamos), kurioms taikomas 15 % pajamų mokesčio tarifas.

4. Užduotis. (Užduotį pateikė VMI).

Pastaba. Ši užduotis gali būti skiriama aukštesniojo pasiekimų lygio mokiniams.

Ugdomos pilietinė, pažinimo, skaitmeninė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

Iš draugo perkate automobilį už 6000 eurų (pardavimo sutartį sudarote Jūs ir draugas, automobilį taip pat registruosite savo vardu). Draugas pasiūlo nenurodyti visos sumos sutartyje, nes "tai tik formalumas" todėl pirkimo - pardavimo sutartyje įrašote 1000 eurų. Po metų nusprendžiate automobilį parduoti už 4000 eurų. Realiai automobilį parduodate net pigiau nei įsigijote, todėl pajamų iš to negaunate ir mokesčiai neturėtų skaičiuotis, tačiau deklaravus pajamas Jums reikia sumokėti GPM.

Atsakykite į klausimą: kodėl taip nutiko ir kiek mokesčių turėsite sumokėti?

Atsakymas: Pagal pardavimo – pirkimo sutartį, kurioje nurodėte mažesnę kainą (tik 1000 eurų), uždirbote pajamų, todėl reikia sumokėti mokesčius. $(4000 - 1000) \times 0,15 = 450$ eurų

Atsakykite į klausimą: kiek mokesčių sumokėsite, jei sutartyje nurodysite tikrą kainą – 6000 eurų?

Atsakymas: 0 eurų, nes pardavėte už mažiau nei kad įsigijote ir todėl negavote pajamų, nuo kurių apskaičiuojamas mokestis.

Pastaba. Daugiau užduočių bei patarimų ir idėjų pamokoms, siejamoms su šia pasiekimų sritimi, galima rasti nuorodoje <https://www.sodra.lt/lt/situacijos/svietimas/mokytoju-kambarys> (rubrikoje „Medžiaga“ atsidaryti failą „Mokytojo leidinys“.

3.Pasiekimų sritis - Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis (C)

1. Užduotis. Užduoties tikslas - sužadinti gyvą mokinių susidomėjimą verslo ir verslo etikos problemomis ir jų sprendimo būdais ir įsitraukti į diskusijas.

Ugdomos pažinimo, kūrybiškumo, pilietinė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai ir savybės: kritinis mąstymas, problemų sprendimas, pastabumas, socialinė empatija, žmogaus teisių supratimas.

Klausimai žinioms įtvirtinti:

1. Kodėl bendrovės „M & K“

SITUACIJA

O ką jūs darytumėte?

Mykolas, vyriškų drabužių bendrovės „M & K“

direktorių valdyba sukviestė skubų susirinkimą?

2. Kokių veiksmų valdyba norėjo imtis, kad išspręstų šią problemą?

3. Kodėl profesinės sąjungos sprendimo direktorių valdyba veikiausiai nebūtų priėmusi rimtai?

4. Su kokia dilema susidūrė Mykolas?

prezidentas ir valdybos pirmininkas, išėjo iš neeilinio valdybos susirinkimo. Susirinkimas buvo sukviestas aptarti, kokiais būdais bendrovę padaryti vėl pelninga po beveik ketverių nuostolingos veiklos metų. Dauguma valdybos narių sutiko, kad pagrindinė sunkumų priežastis – sąlyginai didelis darbo užmokestis, mokamas fabriko darbuotojams. Todėl jie mėgino priversti profesinę sąjungą sutikti, su darbo užmokesčio ir lengvatų mažinimu. Mykolas vienintelis susilaikė nuo tokio sprendimo – jis manė, kad tai galėtų sukelti blogų padarinių.

Bendrovė „M & K“ yra viena iš didžiausių vyriškų drabužių gamintoja šalyje, įsikūrusi mažame miestelyje. Taigi, bendrovė yra didžiausia šio regiono darbdavė, nors netoliese yra mažų fabrikėlių ir nemaža dalis gyventojų verčiamasi žemdirbyste. Kasmet parduodama drabužių už 3 mln. eurų.

Miestelyje bendrovė įsikūrė, kad pasinaudotų ten buvusia pigia darbo jėga. Tuo metu konkurencija tarp darbdavių buvo maža, o norinčių dirbti darbininkų – daug, darbo užmokestis mažas.

Kiek vėliau susikūrė darbininkų profesinė sąjunga. Darbininkams tapus profesinės sąjungos nariais, jų darbo užmokestis padidėjo, o bendrovė buvo priversta pagerinti darbo sąlygas, tačiau darbininkų ir vadovybės santykiai išliko gana geri. Ekonomikai augant, bendrovė klestėjo.

Vėlesniais metais padidėjusi infliacija sumažino pelną. Kiti drabužių gamintojai, kurie mokėjo mažą darbo užmokestį, išlaikė nedideles kainas, užkariaudavo vis daugiau šalies drabužių rinkos. Bendrovė „M & K“ matė, kad jai priklausanti rinkos dalis vis mažėja, o vėliau ji vos beuždirbdavo pelno. Ekonomikos nuosmukis sudavė lemiamą smūgį – bendrovė ėmė dirbti nuostolingai.

Skubus bendrovės valdybos susirinkimas buvo sukviestas po to, kai vadovybė galiausiai pripažino, jog nieko gero nebus pasiekta, kol nebus imtasi drastiškų priemonių. Jau keletą metų akcininkai negavo dividendų, o valdyba suprato, kad bendrovei gresia bankrotas. Apsvarstę keletą kitų kaštų mažinimo būdų, direktoriai balsavo už ultimatumą siuvyklos darbuotojams – arba jie sutiks, kad darbo užmokestis būtų sumažintas 20 % , taip pat sumažinant ir lengvatas, arba fabrikas bus uždarytas.

Profesinės sąjungos vadovai senokai žinojo, kad toks sprendimas gali būti priimtas, ir stengėsi jį atidėlioti. Jie teigė, kad bendrovė dar bent metus galėtų leisti sau veikti nuostolingai. Esą, kai ekonomika atsigaus, plėsis ir drabužių pramonė, o tai ir padidins pardavimų skaičių ir fabrikas vėl pelningai dirbs. Profesinė sąjunga grasino streiku, jeigu bus balsuojama už bendrovės planą, bet ji žinojo, kad susiklosčius tokioms aplinkybėms, šis grasymas šnipšto vertas.

Kai Mykolas išėjo iš susirinkimo, jo galvoje sukosi keletas klausimų. Ar bendrovė turi teisę leisti kentėti darbininkams, kad akcininkams būtų geriau? Ar galima

	tikėtis, jog akcininkai sutiks dar vienerius metus negauti dividendų ir laukti, kol, suklestėjus ekonomikai, bendrovė parduos daugiau ir vėl dirbs pelningai? O gal yra koks nors trečias būdas, kuris patenkintų abi puses?
--	--

Vertinimas.

Atlikdami užduotį, mokiniai įtvirtina gautas žinias apie verslo funkcionavimo pagrindus, verslo etiką. Mokinių atsakymai gali būti skirtingi ar net kontraversiški, todėl vertinant šią užduotį labai svarbu atsižvelgti kaip mokinyms taiko įgytas teorines žinias.

2. Užduotis. Užduoties tikslas - sužadinti gyvą mokinių susidomėjimą socialinėmis problemomis ir jų sprendimo būdais, panaudojant socialinio verslo galimybes.

Ugdomos pažinimo, pilietinė, skaitmeninė, kūrybiškumo, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai ir savybės: kritinis mąstymas, problemų sprendimas, pastabumas, socialinė empatija, žmogaus teisių supratimas.

Pateiktos trys skirtingo verslo situacijos. Įsigilinkite į pateiktas situacijas ir atsakykite į klausimus.

Klausimai	žinioms	SITUACIJOS
įtvirtinti: 1. Nurodykite, kuris atvejis yra socialinio verslo pavyzdys?		1. UAB „N“ atliko savivaldybės užsakymą pritaikyti savivaldybės administracijos pastatą neįgalųjų reikmėms. Gautas pelnas atiteko įmonės savininkams.
2. Kodėl kiti atvejai nelaikytini socialinio verslo pavyzdžiais?		2. AB „X“ 2020 m. veikė pelningai ir 3 procentus pelno skyrė ilgalaikių bedarbių reintegracijai į darbo rinką.
		3. Vieniši senyvo amžiaus žmonės, gyvenantys kaimuose, gamina rankų darbo gaminius, kurie yra parduodami rinkoje. Didžioji dalis pelno skiriama tam, kad vienišiams seneliams būtų suteikta pagalba namuose.

Vertinimas.

Atlikdami užduotį, mokiniai įtvirtina gautas žinias apie socialinio verslo bruožus, todėl vertinant šią užduotį labai svarbu atsižvelgti, kaip mokinyms taiko įgytas teorines žinias.

3. Užduotis. Užduoties tikslas - įsisavinti ir taikyti žinias apie verslo įmonės kaštus.

Ugdomos pažinimo, skaitmeninė, kūrybiškumo, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

Užduotis. Lentelėje pateikti kai kurie įmonės gamybos kaštų (sąnaudų) duomenys:

Gamyba vnt. Q	Pastovūs kaštai PK	Kintami kaštai KK	Bendrieji kaštai BK	Vidutiniai pastovūs kaštai VPK	Vidutiniai kintami kaštai VKK	Vidutiniai bendrieji kaštai VBK	Ribiniai kaštai RK
0			140				
1					50		
2		180					
3						176,67	
4					170		
5			1190				

6						273,33	
7		2030					

Atlikite šias užduotis (iš viso 54 taškų):

1. Apskaičiuokite trūkstamos gamybos kaštų duomenis ir užpildykite lentelę (0,5 taško už 1 langelį) (iš viso 22 taškai);
2. Pagal užpildytos lentelės duomenis nubrėžkite kintamųjų kaštų (KK), pastovių kaštų (PK) bendrųjų kaštų (BK) kreives (iš viso 9 taškai);
3. Pagal užpildytos lentelės duomenis nubrėžkite vidutinių kintamųjų kaštų (VKK), vidutinių bendrųjų kaštų (VBK) ir ribinių kaštų (RK) kreives (iš viso 9 taškai);
4. Įmonė prekes parduoda tobulo konkurencijos rinkoje. Tarkime, kad galimi trys prekės rinkos kainos variantai: 1) 50 €; 2) 130 €; 3) 290 €. Kiekvienam kainos variantui nustatykite:
 - a) kiek prekių įmonė gamintų, siekdama maksimalaus pelno (ar minimalių nuostolių) (3 taškai),
 - b) kokio dydžio pelną (ar nuostolius) kiekvienu atveju gautų (6 taškai),
 - c) paaiškinkite, kaip įmonė pasielgtų, jei gamyba būtų nuostolinga (2 taškai);
5. Paaiškinkite, kodėl 4 dalyje nurodytos kainos neužtikrina rinkos pusiausvyros ilguoju laikotarpiu. (3 taškai).

Vertinimas: iš viso užduotis vertinama 54 taškais.

1. Iš viso 22 taškai. 0,5 taško skiriama už teisingai apskaičiuotą 1 poziciją/langelį t.y. jei mokinys demonstruoja skaičiavimą ir išsprendžia teisingai. 10 taškų skiriama, jei mokinys bando skaičiuoti tačiau sprendimas, ar atsakymas neteisingas. 0 taškų, kai sprendimo nėra.
 2. Iš viso 9 taškai. 3 taškai skiriami už vieną teisingai nubrėžtą kreivę. 3 taškai skiriami jeigu kreivės nubrėžtos neteisingai. 0 taškų, kai užduotis neatlikta.
 3. Iš viso 9 taškai. 3 taškai skiriami už vieną teisingai nubrėžtą kreivę. 3 taškai skiriami jeigu kreivės nubrėžtos neteisingai. 0 taškų, kai užduotis neatlikta.
- Pastaba. Už 2 ir 3 užduotis galima skirti papildomus taškus, jei mokinys šias užduotis atliks kompiuteriu. Tokiu atveju maksimalus užduoties taškų skaičius bus didesnis.*
4. Iš viso 11 taškų. 11 taškų skiriama, jeigu: a) mokinys teisingai nurodo pelno (ar nuostolių) požiūriu optimalią gamybos apimtį (3 taškai), b) teisingai apskaičiuoja maksimalų pelną (ar minimalų nuostolį) (6 taškai), c) teisingai paaiškina įmonės pasirinkimą (2 taškai). 1 taškas skiriamas, jei mokinys bando skaičiuoti tačiau sprendimas, ar atsakymas neteisingas. 0 taškų, kai sprendimo nėra.
 5. Iš viso 3 taškai. Šis klausimas demonstruoja ir atskleidžia mokinių loginio mąstymo ir žinių taikymą. Atsakymai į šį klausimą pademonstruotų mokinio žinias, susijusias su verslo sprendimais. 1 tašku vertinama, jei mokinys atsako į klausimą, tačiau nepateikia argumentų. 0 taškų, kai atsakymo nėra.

Pastaba. Daugiau užduočių bei patarimų ir idėjų pamokoms, siejamoms su šia pasiekimų sritimi, galima rasti nuorojoje <https://www.sodra.lt/lt/situacijos/svietimas/mokytoju-kambarys> (rubrikoje „Medžiaga“ atsidaryti failą „Mokytojo leidinys“).

4. Pasiekimų sritis - Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas (D)

1 užduotis. Užduoties tikslas – įsisavinti ir taikyti žinias apie BVP skaičiavimo metodus. Ugdomos pažinimo, skaitmeninė, komunikavimo kompetencijos. Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas.

Lentelėje pateikiami kai kurie makroekonominiai išlaidų ir pajamų rodikliai. Pagal pateiktus duomenis atlikite šias užduotis:

- atrinkite, kurie rodikliai atspindi pajamas ir kurie - išlaidas;
- apskaičiuokite BVP pajamų metodu;
- apskaičiuokite BVP išlaidų metodu;

Rodikliai	Apimtis, mln. Eur
Namų ūkio išlaidos	3226
Bendrosios vidinės investicijos	765
Valstybinės išlaidos	964
Amortizacija	505
Netiesioginiai mokesčiai	393
Grynasis eksportas	-93
Samdomų darbuotojų darbo užmokestis	3230
Renta	20
Palūkanos	392
Korporacijų pelnas	322

2. Užduotis. Užduoties tikslas - suprasti skirtumą tarp nominalaus ir realaus BVP.

Ugdomos pažinimo, skaitmeninė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas.

Tarkime, kad šalyje gaminamas tik vienas produktas. Lentelėje pateikti penkerių metų duomenys apie gamybos apimtį ir kainų indeksus bei nurodoma produkto kaina pirmaisiais metais.

Metai	Gamybos apimtis (vnt.)	Vieneto kaina (€)	Nominalusis BVP (€)	Kainų indeksas (proc.)	Realusis BVP (€)	Infliacijos tempas (proc.)
1	2	3	4	5	6	7
2016	5	50		95		-
2017	8			97		
2018	8			100		
2019	7			105		
2020	9			110		

Atlikite šias užduotis:

- Apskaičiuokite produkto kainą likusiais metais ir užpildykite lentelės 3 stulpelį.
- Apskaičiuokite kiekvienų metų nominalųjį BVP ir gautus rezultatus surašykite į lentelės 4 stulpelį.
- Apskaičiuokite kiekvienų metų realųjį BVP ir gautus rezultatus surašykite į lentelės 6 stulpelį.
- Paaiškinkite, kurie metai yra baziniai ir kodėl?
- Paaiškinkite, kaip apskaičiuosite infliacijos tempą.
- Apskaičiuokite kiekvienų metų infliacijos tempą ir jo gautas reikšmes surašykite į lentelės 7 stulpelį.

Vertinimas.

Ši užduotis gali būti skiriama skirtingo pasiekimų lygio mokiniams. 1, 2, 3 ir 6 užduotis rekomenduojame vertinti po 0,5 balo už 1 langelį; 4 užduotį - 2 balais; 5 užduotį -3 balais. Iš viso – 14 balų.

Pastaba. Kalbant apie darbo rinką, mokytojas gali mokinius supažindinti su miesto/regiono/Lietuvos/Europos darbo rinkos barometru. Rekomenduojama paskirti užduotis mokinių grupėms analizuoti ir vertinti atskirų regionų darbo rinkos barometrus. Gautus rezultatus pristatyti ir diskutuoti. Tokio tipo užduotimis:

Ugdomos pažinimo, skaitmeninė, kūrybiškumo, pilietinė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

Žemiau pateikiamos 2 užduotys, kurių tikslas – apibendrinti darbo rinkos temą.

3. Užduotis. Įvertinkite lentelėje parašytus teiginius, pažymėdami, kurie gyventojai priklauso/nepriklauso darbo jėgai (stulpelyje LF pažymėkite TAIP ar NE). Jei TAIP, pažymėkite, ar jie užimti (E) ar bedarbiai (U).

	LF	E	U
1. Namų šeimininkė, kuri augina vaikus ir šeimininkauja namuose			
2. Darbuotojas, dirbantis ne visą darbo dieną			
3. Vairuotojas, kuris dėl sveikatos būklės laikinai negali dirbti (nedarbingumo pažymėjimas)			
4. Darbuotojas, atleistas iš darbo savo noru, ieškantys geriau apmokamo darbo			
5. Žmogus atleistas iš darbo, ilgą laiką nerado darbo ir todėl jo nebeieško			
6. Aukštosios mokyklos absolventas, aktyviai ieškantis darbo.			

4. Užduotis. Mieste gyvena 5000 žmonių, iš jų: 1000 asmenų yra iki 16 m. amžiaus, 500 asmenų yra darbingi, bet neieško darbo žmonių; 1000 asmenų yra pensijinio amžiaus, 230 asmenų yra bedarbiai. Pagal pateiktą informaciją apskaičiuokite darbo jėgą (LF), nedarbo lygį (Ur) ir užimto lygį (Er).

Užduotis	Formulė/Sprendimas	Atsakymas
LF		
Ur		
Er		

5. Užduotis . A šalyje gyvena 25 mln. darbingų gyventojų. Darbo jėgos paklausą ir pasiūlą rodo šios lygtys: $L_D = 30 - 1,5w$ ir $L_S = -5 + 2w$. (L – darbo jėga, žm., w – valandinis darbo užmokestis.) Tarkime, šalyje kad nustatytas valandinis darbo užmokestis yra 12 €.

Atlikite šias užduotis:

1. Apskaičiuokite darbo jėgos paklausos kiekį A šalyje.

2. Apskaičiuokite pasiūlos kiekį A šalyje.

3. Apskaičiuokite nedarbo lygį.

4. Apibūdinkite, koks šiuo atveju susidaro nedarbo tipas?

5. Apskaičiuokite užimtumo lygį.

6. Pagal pateiktas funkcijas nubrėžkite darbo jėgos paklausos kreivę, darbo jėgos pasiūlos kreivę ir parodykite grafike susidariusią situaciją darbo rinkoje, kai mokamas 12 € valandinis darbo užmokestis.

7. Paaiškinkite, ar pateiktame ekonomikos modelyje gali susidaryti natūralusis nedarbo lygis.

8. Paaiškinkite, ar gali būti pasiekta pusiausvyra pateiktoje darbo rinkoje.

Vertinimas.

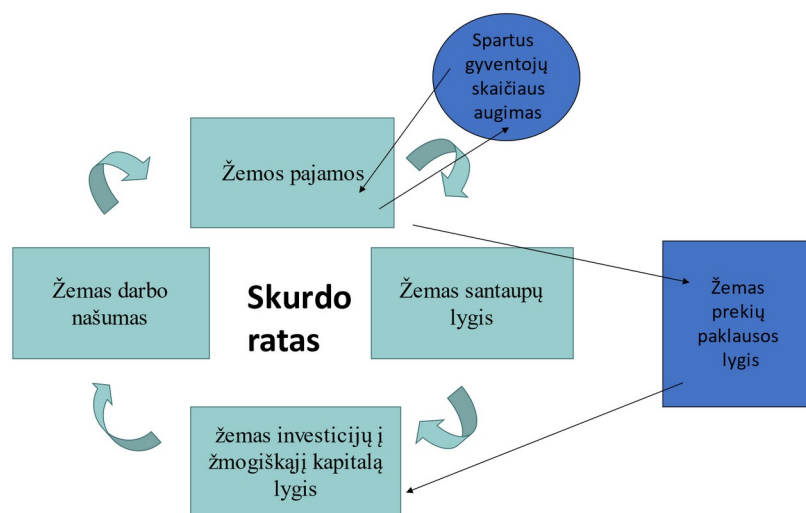
Ši užduotis skirta aukštesniajam pasiekimų lygiui. 1, 2 ir 4 užduotis rekomenduojame vertinti po 1 balą už teisingą atsakymą. 3, 5, 7 ir 8 užduotis - 2 balais; 6 užduotį – po 1 balą už nubrėžtas paklausos ir pasiūlos kreives ir 3 balus už teisingai nurodytą situaciją. Iš viso – 16 balų.

6. Užduotis. Užduoties tikslas – analizuoti skurdo ratą ir skurdo mažinimo strategijas

Ugdomos pažinimo, skaitmeninė, kūrybiškumo, pilietinė, kultūrinė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas, pastabumas, socialinė empatija, žmogaus teisių supratimas.

Skurdas – kai žmogus už savo pajamas nebeišgali patenkinti minimalių poreikių. Eurostato skaičiavimais, žmogus gyvena žemiau skurdo ribos, jei jo pajamos nesiekia 60 proc. vidutinių šalies gyventojo pajamų.

9 pav. Skurdo rato schema

Išnagrinėkite skurdo rato schemą (9 pav.) ir atlikite užduotis.

1. Surinkite informaciją apie Lietuvos vidutines gyventojo pajamas. Šiuos duomenis palyginkite su vidutinėmis jūsų šeimos pajamomis ir padarykite išvadas.

2. Pasinaudodami duota skurdo rato schema (9 pav.) ir informacinėmis priemonėmis, aptarkite, koks yra globalizacijos poveikis skurdui.

3. Padiskutuokite apie skurdo mažinimo strategijas, kurias vykdo skirtingo ekonominio lygio šalys. Aptarkite, kokia yra situacija ES šalyse?

Prieš atliekant užduotį rekomenduojama peržiūrėti:

- <https://www.youtube.com/watch?v=K5gAeBVIYJ0> (anglų k., žr.2022-01-14)
- <https://www.youtube.com/watch?v=hnZPP5GGk80> (anglų k., žr.2022-01-14)
- <https://www.youtube.com/watch?v=BaJnlMYNDvk> (anglų k., žr.2022-01-14)

Vertinimas.

Ši užduotis gali būti skiriama skirtingo pasiekimų lygio mokiniams. Kiekvienos dalies balus, mokytojas pasirenka savarankiškai.

5. Pasiekimų sritis - Globalinių ekonominių procesų supratimas (E)

1 - 3 užduotimis:

Ugdomos pažinimo, skaitmeninė, kūrybiškumo, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

1. Užduotis. Norvegai 1 t kviečių užauginti sugaišta 5 val., 1 t žuvies sugauti sugaišta taip pat 5 val. Dėl švelnaus klimato Ispanija yra produktyvesnė nei Norvegija: 1 t kviečių ji pagamina per 2 val., o 1 t žuvies sugauna per 4 val. Atlikite šias užduotis:

- a) pakomentuokite, ar yra abipusiai naudingos prekybos galimybė?
- b) įrodykite, kad abi šalys turės daugiau kviečių ir žuvies, jei prekiaus 1,5 t grūdų mainydamos į 1t žuvies.

2. Užduotis. Šalies cukraus rinkoje paklausa ir pasiūla aprašoma lygtimis: $Q = 100 - 20P$ ir $Q = -20 + 20P$ (Q – kiekis, tūkst. t, o P - 1 kg kaina). Atlikite šias užduotis:

- a) apskaičiuokite, kiek šalyje gaminama cukraus ir kokia jo kaina?
- b) tarkime, kad dėl importo cukraus kaina sumažėjo 5 %, nustatykite, kiek dabar šalyje gaminama cukraus? Ir kiek jo importuojama?

3. Užduotis. Tarkime, kad Euro kursas JAV dolerio atžvilgiu per metus pakilo nuo 0,85 \$/€ iki 1 \$/€. Viešbučio kambarys parai Niujorke kainuoja 300 \$. Apskaičiuokite, kiek per tuos metus pasikeitė viešbučio numerio kaina eurais?

4. Užduotis. Šios užduotys skirtos darbui grupėse.

Ugdomos pažinimo, skaitmeninė, kūrybiškumo, pilietinė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

1. Naudodamiesi informacijos šaltiniais (žiniasklaida, internetas) suraskite socialinių ar aplinkos problemų, kurios buvo sprendžiamos vietiniu, nacionaliniu ar globaliu mastu, pavyzdžių. Įvardinkite, kokie (vietiniai, nacionalinio masto ar globalūs) buvo šie sprendimai.

2. Pasirinkus problemą (pvz., globalinis atšilimas) atsakykite į klausimą: kokią reikšmę problema turi ir kaip galima būtų/buvo ją spręsti dabar; prieš 10 metų; prieš 100 metų; po 100 metų.

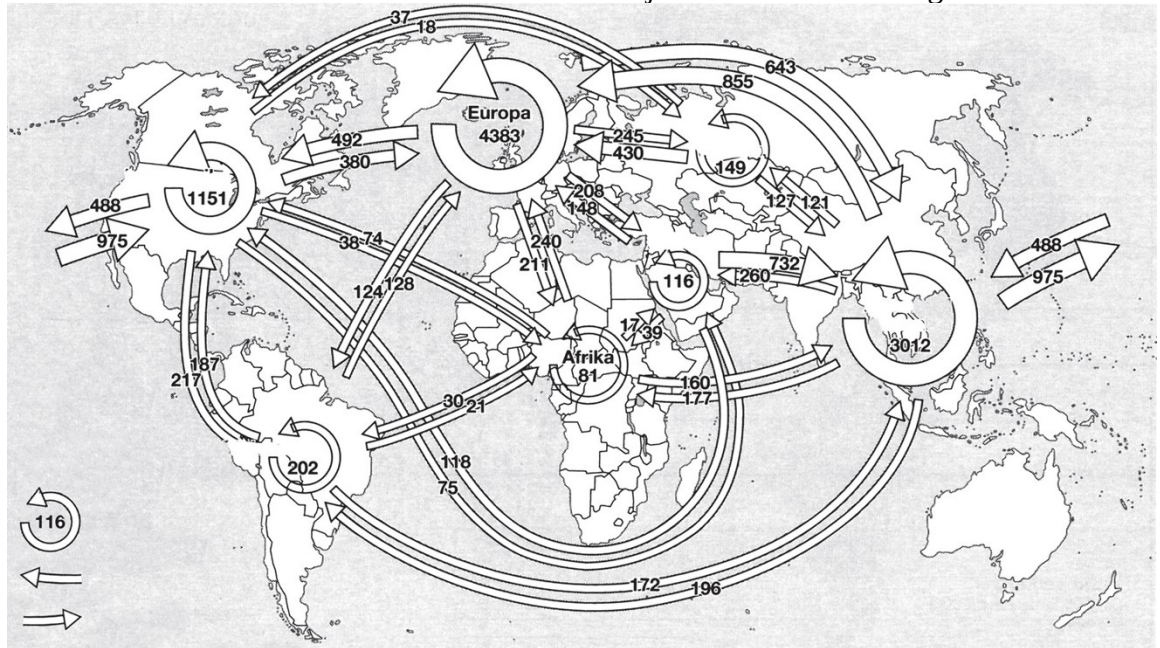
3. Pasirinkus problemą (pvz., pabėgėlių krizė), pažvelkite į problemą iš skirtingų pusių (pvz., pabėgėliai, tranzitinės šalys, pabėgėlius priimančių šalių gyventojai (įvairių ekonominių sluoksnių)) bei pasiūlykite problemos sprendimo būdų.

Vertinimas.

Atlikdami užduotis, mokiniai ne tik įtvirtina gautas teorines žinias, bet ir patys turi ieškoti sprendimų, diskutuoti. Mokinių atsakymai gali būti skirtingi ar net kontraversiški, todėl vertinant šią užduotį labai svarbu atsižvelgti kaip mokinys taiko įgytas teorines žinias.

5. Užduotis. Atliekant panašaus tipo užduotis, ugdomi mokinių gebėjimai kaip kritinis mąstymas, problemų sprendimas; formuojamas požiūris į vyriausybės atliekamus veiksmus, ugdomas kritinis požiūris į verslo galimybes ir iššūkius tarptautinėse rinkose.

Išnagrinėkite tarptautinės prekybos srautus ir kryptis (10 pav.).

10 pav. Tarptautinės prekybos srautai ir kryptys

Atlikite šias užduotis:

- išskirkite 2 pasaulio regionus, kuriuose vidaus prekybos apyvarta yra didžiausia ir nurodykite tokio dėsningumo priežastis.
- įvertinkite prekybos srautus schemoje ir išskirkite 3 didžiausias tarptautinės prekybos kryptis. Nurodykite, kokios rūšies eksporto produkcija vyrauja kiekviename prekybos sraute.
- pasakykite po 2-3 argumentus apie globalizacijos naudą ir keliamus pavojus ir pateikite paaiškinimus kodėl taip manote.

V.2. Užduotys, susietos su mokomosiomis mokinių bendrovėmis (MMB)

1. Užduotis. Verslo idėjų generavimas ir vertinimas

Ugdomos pažinimo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, kūrybiškumo, pilietinė, kultūrinė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: antrepreneriškas požiūris, kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

I. Verslo idėjos generavimas:

Verslo idėja – tai pirmasis žingsnis verslo pradžioje. Kiekvienas šiuo metu sėkmingai veikiantis verslas buvo pradėtas nuo geros verslo idėjos. Idealiu atveju, idėja turi būti paprasta ir nesunkiai paverčiama produktu kurį pardavinėsite. Taigi, verslo idėjų generavimas yra vienas iš svarbiausių pradedančiojo verslininko sugebėjimų, o šis sugebėjimas, kaip ir daugelis kitų, yra išmokstamas. Taigi, šia užduotėle išsiaiškinsime kas yra gera idėja, bei išmoksime įvertinti ir patikrinti, ko jūsų sugalvota nauja verslo idėja iš tiesų yra verta.

1. Pasiruošimas – „Minčių lietus“ - kuo greičiau sugeneruokite kuo daugiau išsikeltos problemos sprendimo idėjų. Išsirinkite komandai labiausiai patikusią idėją. Su komanda aptarkite ir aprašykite ant lapo savo verslo idėją pasinaudodami paruoštuke:

- Komandos verslo idėja. Atsakykite į klausimus:*
 - Kur dabar esame?

- Kur norime būti?
 - Kaip ten pateksime?
 - Kaip žinosime ar einame būtent ten kur norime būti?
2. *Idėjos sėkmės formulė*
 3. *Kodėl Jūs „degate“ šia idėja?*
 4. *Jūsų idėjos privalumai (idėjos stiprioji pusė ir galimybės)*
 5. *Jūsų idėjos trūkumai (silpnoji pusė ir grėsmės)*
 6. *Kaip susidorosite su problemomis?*
 7. *Kaip tikėtės įveikti konkurentus?*

2. Žaidimas komandoje (5 minutės). Komandoje pasidalinkite rolėmis: lyderis, klausinėtojas, stebėtojas ir kiekvienas atlikite nurodytus veiksmus (lyderis turi būti tik vienas):

PATARIMAI LYDERIUI:

- Per minutę pristatyk verslo idėją.
- Aiškiai atsakyk į Klausinėtojo užduotus klausimus. Tai gali padėti išgryninti (nušlifuoti) verslo idėją.

PATARIMAI KLAUSINĖTOJUI:

- Užduok klausimus, kurie visų pirma turėtų padėti išgryninti idėją ir “įrėminti” ją į sėkmės formulę.
- Naudok atvirus klausimus, kurie prasidėtų žodžiais „kada“, „kas“, „ką“, „kaip“. Palaukite su klausimu „kodėl“. Užduokite kaskart tik vieną klausimą.

PATARIMAI STEBĖTOJUI:

- Atidžiai klausykis ir stebėk.
- Pasibaigus lyderio ir klausinėtojo pokalbiui, turėsi pasakyti, ar aiškiai supratai verslo idėją ir ar sėkmė reali.

Pastaba. Jeigu nepasisekė sklandžiai pristatyti – pradėkite nuo pradžių.

Pastaba. Jeigu nesugalvojate savo idėjos, bet siekiate sukurti kažką inovatyvaus ir naujo – apsilankykite svetainėje <https://www.springwise.com>, jei domitės startuoliais ir jų finansavimo galimybėmis – apsilankykite svetainėje <https://techcrunch.com/startups> arba <https://www.crunchbase.com>

II. Verslo idėjos/prekės/paslaugos pristatymo vertinimas. Jei verslo idėja įgyvendinama praktiškai (sukuriama MMB), toki vertinimą rekomenduojame atlikti kelis kartus per veiklos laikotarpį. Vertinimą gali atlikti tiek mokytojas, tiek mentorius, tiek patys mokiniai.

Verslo idėjos pristatymo vertinimo pavyzdys:

1.Komandos pavadinimas ir produktas/paslauga_____

PRODUKTAS:	Gerai Pagalvota	Pagalvota	Reikia pagalvoti	KAINODARA:	Gerai pagalvota	Pagalvota	Reikia pagalvoti
Kokią problemą sprendžia produktas? Kas yra tikslinis produkto vartotojas? Kokią svarbiausią naudą produktas teikia vartotojui? Ar aiškus unikalūs pardavimo pasiūlymas? Kodėl produktas geresnis nei konkurentų siūlomi? Kiek produkto kombinacijų planuoja turėti savo				Kokia bus/yra produkto kaina? Kokia produkto savikaina? Kokios papildomos sąnaudos? Kiek produktų planuoja parduoti? Kokias ir kokio dydžio nuolaidas planuoja taikyti? Kiek pajamų planuoja			

asortimente? Kaip atrodys produkto pakuotė? Kaip vadinsis prekės ženklas?				surinkti? Koki pelną tikisi uždirbti?			
PATEIKIMAS:	Gerai pagalvota	Pagalvota	Reikia pagalvoti	RĖMIMAS:	Gerai pagalvota	Pagalvota	Reikia pagalvoti
Kokiu būdu planuoja platinti produktą? Kuriose vietose planuoja pardavinėti produktą? Kaip pristato(tys) produktą pirkėjui? Kaip pirkėjas galės grąžinti nepatikusį/brokuotą produktą? Ar turi(ės) platinimo tarpininkų/pagalbininkų? Kur sandėliuoja/sandėliuos produktus?				Ar turi reklaminį šūkį? Koks prekės ženklo logotipas? Kokią žinutę reklama siunčia vartotojui? Kokios asociacijos turi kilti vartotojui pagalvojus apie JB prekės ženklą/produktą? Ką jis turėtų atsiminti? Kokiomis reklamos priemonėmis reklamuojasi? Kaip skatina potencialius vartotojus įsigyti daugiau produktų?			

2. Kokius 5 patarimus galite pateikti komandai?
3. Aptarkite klasėje/grupėje ar tikrai idėja gera arba ko reikia idėjos tobulinimui.

V.3. Mokinių darbų pavyzdžiai

1. Socialinio verslo modelio drobė

Ugdomos pažinimo, pilietinė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, kūrybiškumo, kultūrinė, komunikavimo kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: antrepreneriškas požiūris, kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

Verslo idėja sprendžia autizmo spektrą turinčių vaikų socializacijos problemą.

Vilties spektras
Paprastume slėpi unikalumą

- 01 SOCIALINĖS NAUDOS GAVĖJAS**
Socialinės problemos analizė. Verslo naudos gavėjai
- 02 PAGRINDINĖS VEIKLOS**
Socialinio verslo idėja, veiklos bei problemos sprendimas
- 03 VERTĖS PASIŪLYMAS**
Sukuriamą vertę socialinės naudos gavėjams ir klientams
- 04 KANALAI IR IŠTEKLIAI**
Komunikacija su klientais bei idėjos įgyvendinimo ištekliai
- 05 PAJAMOS BEI IŠLAIDOS**
Esminiai pajamų šaltiniai bei numatomos išlaidos
- 06 STRATEGINIAI PARTNERIAI BEI PELNAS**
Verslo partnerių pagalba bei pelno pasiskirstymas problemos sprendimui

THINK OUTSIDE THE BOX

Verslo naudos gavėjų segmentai

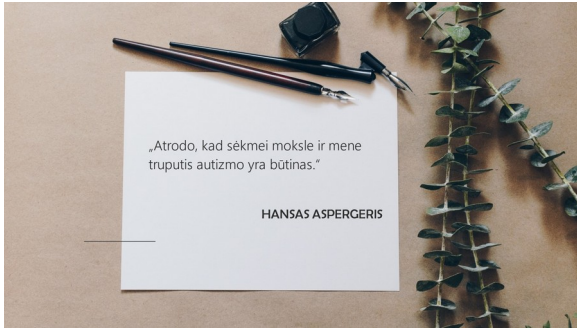

- Geografinis**

Lietuvoje gyvenantys ir lietuvių kalbą mokantys piliečiai. Vėliau, naudotis galės žymiai platesnis žmonių ratas.
- Demografinis**

Mokyklinio amžiaus vaikai ir paaugliai iki 19 metų, kuriems ypač aktuali adaptacija prie juos supančios aplinkos.
- Individualus**

Vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimą, kuris sukelia nepakankamą vaiko socialinių įgūdžių, rados, bendravimo ir kalbos deficitą.

- Edukaciniai užsiėmimai**

Užgys tiek socialinius, tiek bendrausios gebėjimus, bus apmokomi priimtino alternatyvaus elgesio formų
- Mobili programėlė**

Programėlėje bus pateikiamos gyvenimiškos situacijos, kurios bus tarsi mini žaidimai, todėl procesas yra smagus ir lengvas.

Programėlės versijos

- BASIC**

Teorinės užduotys
Įvairių situacijų pavyzdžiai
Testiniai klausimai
- PREMIUM**

Praktinės užduotys
Įvairūs žaidimai
Įdomesnės veiklos
Gyvi pokalbiai su kitais žmonėmis
...

Vertės pasiūlymas

- Sumažės atskirtis ir izoliacija
- Sukuriamos pilnaverčio socialinio dalyvavimo visuomenėje prielaidos
- Vaikai tampa savarankiškesni, nes ugdo gyvenimui būtinius įgūdžius
- Atpažįstamos stipriosios vaiko savybės bei suteikiama efektyviausia pagalba
- Padės sumažinti patyčių mastą
- Tevai lengviau supras savo atžalą ir žinios, kaip su jais dirbti ir mokytis

Komunikacijos kanalai

1. Vaikų dienos centrai, autizmo asociacijos, Kauno Prano Daunio ugdymo centro bendruomenė
2. Socialiniai tinklai (Facebook, Instagram ir kt.)
3. Programėlėje ir elektroniniu paštu bus pateikiamos naujienos

Ištekliai

Fiziniai užsiėmimams skirtos patalpos, edukacinės priemonės	Žmogiškieji programuotojai, psichologai, spec. pedagogai
Finansiniai įstatinis kapitalas, parama iš rėmėjų ir fondų, gauto pelno investavimas	Intelektiniai žmonių asmeniniai gebėjimai, profesinės žinios

Pajamų šaltiniai

01. Mobilii programėlė
02. Edukaciniai užsiėmimai
03. Organizacijų parama bei crowdfundingas

Strateginiai partneriai

- Programavimo įmonės
- Psichologinės tarnybos bei socialinėmis besirūpinančios organizacijos
- Kauno Prano Daunio ugdymo centras
- Asociacijos „Lietaus vaikai“, „Abos centras“, „Kitoks vaikas“

Pelno paskirstymas

- Programėlės tobulinimas bei plėtojimas:
 - Užduočių ir žaidimų kiekio didinimas;
 - Didesnis užsienio kalbų pasirinkimas;
 - Virtualios realybės (VR) funkcijos kūrimas.
- Užsiėmimų reikmenų kiekio didinimas
- Darbuotojų kvalifikacijos kelimas

2. Atvejo analizė. Įmonės UAB „Undinė“ įvaizdžio vertinimas

Ugdomos pažinimo, kūrybiškumo, pilietinė, kultūrinė, komunikavimo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencijos.

Ugdomi mokinių gebėjimai: antrepreneriškas požiūris, kritinis mąstymas, problemų sprendimas.

I. Bendroji įmonės veiklos charakteristika	
Įmonės pavadinimas	UAB Kauno „Undinė“
Trumpa istorija (įmonės įsteigimas; juridinis tipas; įmonės veiklos kryptys, teikiamos paslaugos/ parduodamos prekės, įmonės vizija, misija)	Įmonės įsteigimas: 1994 metais savo veiklą „Undinė“ pradėjo kaip laisvalaikio centras, savo lankytojus žavėjęs pirtimis, baseiniais, kvietęs pasisotinti kavinukėse, pajudėti aerobikos salėse ir puoselėti grožį kirpykloje. Vėliau veiklos kryptis ir sėkmė pakito - atidarytas pirmasis Baltijos šalyse boulingas. Tiesa, šiuo metu boulingo veikla sustabdyta, nes šis sportas nebeteko šviežumo ir naujovės etiketės, o ir pelno-sąnaudų santykis tapo nuostolingas. Šiandieną garbingos praeities išmintu taku ši įmonė žengia siūlydama vos kelias, bet pelningas paslaugas ir turi didelių lūkesčių ateityje. Juridinis tipas: Uždaroji akcinė bendrovė Įmonės veiklos kryptis: Pramogų, poilsio, laisvalaikio centras draugams, vienišiams ir šeimoms. Teikiamos paslaugos: Šiomis dienomis sunku atsipalaiduoti ir pabėgti nuo kasdienybės, tačiau, laiko kaitos ir inovacijų paveikta „Undinė“ šiuo metu siūlo pasinerti į pramogas bei gerą laiką: <ul style="list-style-type: none"> • biliardą, • barą „Push Bush“, • stalo tenisą. Arba pasinaudoti partnerių pasiūlymais: <ul style="list-style-type: none"> • pirtis, • vaikų akademija, • sporto salė, • vaikų dainavimo mokykla, • „Slim food“, • atrakcionada, • „AM photography“ fotostudija, • baikerių klubas „Hells angels MC“, • „Pigus vokas“, • odontologijos kabinetas „Dantukas“, • prekės gyvūnams, • baldų gamyba, • autoservisas. Tiesa, tai ir papildomas pajamų šaltinis, išnaudojantis laisvas patalpas.
Įmonės laimėjimai bei pasiekimai	Pirmasis Baltijos šalyse įkurtas boulingas,

	Įsteigtas biliardo klubas „Club9“, Projekto „Kiekvienas gali būti didelis“ laimėtoja.
II. Įmonės klientų/ produkto, prekės vartotojo ir konkurentų analizė	
Kas yra įmonės klientai/ jų teikiamos paslaugos ar gaminamo produkto vartotojai?	„Undinė“ turi daug lojalių klientų, net 70% klientų vardų atsimenama, nes šie klientai ateina reguliariai pažaisti po kelias valandas. Kadangi „Undinėje“ yra platus veiklų asortimentas, todėl ir demografinis segmentas yra platus - nuo paauglių iki senjorų, bei jaunų tėvų ar senelių su anūkais. Reikia paminėti, kad „Undinė“ sulaukia ne tik ieškančių smagiai praleisti laiką, bet ir profesionalų, kurie metų metus žaidžia biliardą ir yra nominuoti čempionai įvairiose varžybose bei čempionatuose, kurie dažnai vyksta ir „Undinėje“.
Kas yra įmonės konkurentai? Konkurentų privalumų ir trūkumų išskyrimas lyginant su analizuojama įmone (identifikuojant stipriąsias ir silpnąsias puses)	Pagrindiniai ir vieninteliai įmonės konkurentai Kaune yra „Entry“ ir „Neo Kaunas“. „Undinė“ konkurentais nelaiko boulingo ar biliardo centrų prekybos centruose, nes tai yra tiesiog „praeinamosios“ pramogos, kurias dažniausiai žmonės renkasi paveikti spontaniškumo, o ne iš anksto suplanuotų norų tenkinimo. Privalumai/stiprioji įmonės pusė: Konkurentų įmonėse paslaugų kainos didesnės, todėl „Undinė“ sulaukia daugiau lankytojų, kuriems aktualu kainos ir kokybės santykis. Taip pat „Undinėje“ veikia stalo teniso kortas, ko konkurentai neturi, nes tai dvi sunkiai suderinamos veiklos. Trūkumai/silpnoji įmonės pusė: viena iš įmonės silpnųjų pusių – strategiškai nepatogi vieta, palyginti tolokai nuo pagrindinio žmonių srauto teritorijų. „Entry“ biliardinė yra įsikūrusi miesto centre, tad yra pastebima ir lankoma vieta, kuri gali sulaukti klientų – atsitiktinių, spontaniškai sumaniusių pažaisti prašalaičių. „Neo Kaunas“ pranašesnis platesniu pramogų asortimentu. Ten siūlomos ne tik biliardo, bet ir boulingo paslaugos, ko „Undinė“ jau yra atsisakiusi.
III. Įmonės įvaizdžio analizė. Stipriųjų ir silpnųjų įmonės įvaizdžio pusių nustatymas.	
Produkto/paslaugos įvaizdis (pavadinimas, dizainas, pakuotė, kokybė, išskirtinumas, mokėjimo sąlygos, garantija, kainų politika....)	Pavadinimas: „Undinė“ yra susietas su pirmine įmonės veikla – laisvalaikio centru, kuriame bene pagrindinis akcentas buvo baseinas. Laikui bėgant, įmonės veikla bei paskirtis ganėtinai pasikeitė, tačiau nuo pat 1994 metų prigijęs pavadinimas išliko iki šiol ir yra atpažįstamas įvairaus amžiaus žmonių tarpe. Išskirtinumas: Biliardo sporto entuziastų dėka, 2004 m. gruodžio 8 dieną klube buvo įsteigtas biliardo klubas „Club9“. Nuo tada tai - viena profesionaliausių ir žinomiausių biliardinių Lietuvoje. Kokybė: Biliardo stalai ypač geros kokybės, puikiausiai pritaikyti profesionaliam žaidimui. Neveltui čia dažnai treniruojasi ir biliardo žaidėjai

	<p>profesionalai.</p> <p>Kainų politika: Vienas didžiausių „Undinės“ privalumų, pritraukiantis nemažai klientų – bene mažiausios biliardo kainos Kaune. Baro kainos taip pat nesikandžioja. Dažnai klientai sulaukia ir įvairių akcijų.</p> <p>Mokėjimo sąlygos: pagirtina, kad įmonė „nežaidžia juodais pinigais“ – čia galima atsiskaityti ne tik grynaisiais pinigais, bet ir banko kortelėmis.</p> <p>„Undinėje“ ne tik vyrauja draugiškos kainos, bet ir yra taikomi įvairūs pasiūlymai, pavyzdžiui:</p> <ul style="list-style-type: none"> ♦ Moksleiviams ir studentams – 20 proc. nuolaida; ♦ „Club 9“ nariams, žaidžiantiems su svečiu – 25 proc. nuolaida; ♦ „Club 9“ besitreniruojantiems nariams – 100 proc. nuolaida; ♦ Su lojalumo programa – 25 proc. nuolaida; ♦ Akcija merginoms – jos žaidžia 50 proc. pigiau nuolaida; ♦ Pagirtinas ir ypatingas rinkodarinis sprendimas – tvarkingai apsirengusieji (ne su „kaunietiškais treningais“) jaunuoliai ,biliardą žaidžia už mažesnę/sutartinę kainą!
<p>Vidinis įvaizdis (vadovo įvaizdis, personalo įvaizdis, organizacijos kultūra (mikroklimatas), finansinis stabilumas, įmonės inovatyvumas, darbuotojų motyvacija, socialinis -ekonominis vertinimas)</p>	<p>Vadovo įvaizdis: Vadovas H.N. – elegantiškas, komunikabilus, paslaugus. Nuoširdžiai bendrauja ir puikiai sutaria tiek su darbuotojais, tiek su klientais. Pastovūs „Undinės“ klientai puikiai žino vieną dalyką: jei vadovas ateina pažaisti biliardo kartu, gaus papildomai vieną nemokamą valandą dovanų.</p> <p>Personalas įvaizdis: Personalas mandagus ir visuomet pasiruošęs padėti. Tačiau yra ir minusų. Personalas neturi jokių uniformų ar aprangos kodo, nėra darbuotojų identifikavimo ženkliukų. Taigi, nesunku susipainioti, kur personalas, o kur „Undinės“ lankytojas.</p> <p>Organizacijos kultūra: Pastebimas ypač draugiškas ryšys tarp personalo ir lankytojų. Darbuotojai klientams sukuria puikią atmosferą. Atkreipiamas nuoširdus dėmesys kiekvienam klientui asmeniškai. Nuolatinis klientus darbuotojai puikiai pažįsta ir sutaria tarsi su savo artimais bičiuliais, netgi kreipiasi į juos vardu. Kiekvienas čia pasijaučia ypatingas ir visada laukiamas.</p> <p>Finansinis stabilumas: 50 proc. pajamų „Undinė“ gauna iš savo tiesioginės veiklos: biliardo, baro, stalo teniso ir 50 proc. iš patalpų nuomos. Dėl gana seno įmonės pastato išskyla problema – pakankamai didelės sąnaudos už komunalines paslaugas.</p> <p>Įmonės inovatyvumas: Inovatyviais technologiniais</p>

	<p>sprendimais, įmonė nepasižymi, tačiau čia dažnai vyksta biliardo čempionatai, turnyrai, kuriuos organizuoja biliardo klubas. Visa tai pritraukia nemažai įvairaus amžiaus šios sporto srities mėgėjų: nuo paauglių iki senjorų.</p>
<p>Vizualinis įvaizdis (logotipas, šūkis, spalvos, įmonės ir jų produktų prezentacijos, įmonės internetinė svetainė, reklaminė atributika, įmonės vieta, patalpų išorė ir vidus)</p>	<p>Vienas iš pagrindinių faktorių lemiantis įmonės sėkmę – įvaizdis. Tad visada svarbu puoselėti savo išvaizdą nuo pačių smulkesnių detalių ir priimti reikiamus rinkodarinius sprendimus.</p> <p>Logotipas: Nėra modernus ar užkabinantis. Šiam prekiniam ženklui, be abejonės, reikia šviežumo, šiuolaikiškumo, įmonės veiklos apibrėžtumo jame. Tačiau jis yra atpažįstamas vyresniosios kartos vartotojo.</p> <p>Šūkis: Oficialaus ir užpatentuoto šūkio „Undinė“ neturi, tačiau ir be sparnuotų frazių įmonė gyvuoja puikiai.</p> <p>Spalvos: Šis aspektas itin rėžia akį ir glaudžiai siejasi su patalpų išore ir vidumi. Trūksta vientisumo, spalvų suderinamumo. Barai ir biliardo klubai pasižymi tamsiu interjeru, čia jo netrūksta, bet vos užėjus norisi modernumo. Nors, kita vertus, tai galima panaudoti kuriant naują įvaizdį kaip dizaino elementą.</p> <p>Įmonės ir jų produktų prezentacijos: „Undinė“ gyvuoja žmonių atmintyse ir žinios apie ją perduodamos iš lūpų į lūpas. Žiniasklaidoje ši įmonė puikuoja retai, pagrindinis savęs pateikimo šaltinis – socialiniai tinklai.</p> <p>Įmonės internetinė svetainė: Su šia užduotimi „Undinė“ susitvarkiusi gan neblogai, aiškiai matomos teikiamos paslaugos, pastato išvaizda, lokacija, trumpa įmonės istorija. Dizainas paprastas, bet kartu atspindintis įmonės įkūrimo laikotarpį.</p> <p>Reklaminė atributika: Laisvalaikio centre galime rasti tik paprastas iškabas, kurios informuoja apie veiklas esančias pastato viduje. Šalia gatvės yra pravažiuojant matomas reklaminis stendas. Įmonė turi ir iš tolo pastebimą logotipo iškabą bei medinį atributą prie įėjimo, bylojantį apie kadaise gyvavusi boulingą.</p> <p>Įmonės vieta: netoli esanti Kauno pilis, Kauno dokas, naujai pastatyti ofisai, prekybos centras „River Mall“ bei judri gatvė – skamba kaip tobula vieta pramogine veikla užsiimančiai įmonei, tačiau visa tai „Undinė“ paprasčiausiai užgožia, ji atrodo nemoderni, pasislėpusi.</p> <p>Patalpų išorė ir vidus: Remontas, remontas, remontas ! štai ką norisi sakyti pamačius laisvalaikio centro išorę bei vidų. Nenuostabu, kad šiai vietai klijuojama „sovietinė etiketė“, tačiau pagrindinės laisvalaikio zonos yra patobulėjusios ir akiai</p>

	malonios. Tikimės, kad kartu su ateities planais išsikelti žengs ir naujos, modernios, patrauklios erdvės.
Įvaizdis išoriniuose informacijos šaltiniuose (tradicinė ir socialinė žiniasklaida)	Nors ir Kauno laisvalaikio centras „Undinė“ išoriniuose informacijos šaltiniuose bei žiniasklaidoje yra retai pastebima, įmonė sudaro puikų įvaizdį. Skoningas, apgalvotas bei informatyvus – terminai puikiausiai apibūdinantys įmonės vaizdą viešojoje erdvėje. H.N., UAB Kauno įmonės „Undinė“ vadovas - sumanus, komunikabilus, žiniasklaidoje sugebantis patraukliai pristatyti šį laisvalaikio centrą bei jo paslaugas.
Dirbtinio intelekto sprendimai	Šiuo klausimu įmonė turi stipriai padirbėti.
Tvarios elgsenos sprendimai	Įmonė rūšiuoja šiukšles ir nenaudoja vienkartinį indų.

IV. Rekomendacijos įmonės įvaizdžio gerinimui. Prašome šias rekomendacijas parengti atsižvelgiant į įmonės veiklos ir įvaizdžio analizės metu pastebėtus trūkumus.

Vos tik atsidarius šiam laisvalaikio centrui beveik pačiame miesto centre, jis tapo bene populiariausia laisvalaikio praleidimo vieta Kaune, klientus viliojantis gera vieta bei patrauklia paslaugų kaina. Dabar tai - pastatas, šių dienų jaunimui primenantis apie „sovietmečio“ laikotarpį. Bene didžiausias iššūkis šiai dienai – išorės bei vidaus patalpų atnaujinimas ir sumoderninimas. Jaunimas dažniausiai renkasi modernias, naujas vietas pobūviams bei susitikimams, kuriose vyrauja maloni ir jaunatviška atmosfera. Šiame laisvalaikio centre stebimas visų šių standartų nebuvimas, todėl siūlome atsižvelgti į šiuolaikines interjero dizaino tendencijas bei sukurti išskirtinai malonią aplinką, pavyzdžiui, vietoj elektroninės vakarais galėtų skambėti gyva muzika. Juolab ne paslaptis, jog daugybė jaunuolių buriasi į muzikines grupes ir ieško erdvių, kuriose galėtų pasirodyti. Tačiau, nepaisant viso to, turime pasiūlymų ir kaip dabartinio pastato trūkumus paversti privalumais. Kadangi pastatas yra senas, žiemos metu sudėtinga išlaikyti šilumą vidinėse patalpose. Tai kodėl gi egzotikos mėgėjams nepasiūlyti kažko naujo, neįprasto? Esant nedidelei minusinei temperatūrai ledas kuo puikiausiai išsilaiko ir viduje, vadinasi, įprastus biliardo kamuoliukus galime pakeisti pagamintais pvz. iš ledo. O jei greta dar „ledinis baras“ su gėrimais? Kalbant apie niūrias pastato sienas, galima pasitelkti į pagalbą jaunuosius Kauno grafiti meistrus, kurie dailiai ir spalvingai išmargintų pastatą tiek iš išorės, tiek iš vidaus. Ir už minimalų atlygį! Tai būtų dar vienas, džiugesį teikiantis gatvės meno pastatas Kaune. Dar viena puiki idėja, kuri išspręstų senovinio įvaizdžio problemą, tai to laikmečio tematika. Šiuo metu devyniasdešimtųjų stilius yra „ant bangos“, todėl fone grojanti šio laikotarpio gyva muzika, bei įvestas aprangos kodas pritrauktų net ir jaunąją kartą. Kiauras pastato stogas, pro kurį laša vanduo? Net ir tai gali tapti ne problema, o privalumu! Dekoracija pagaminta iš akmenų, ant kurių nuo stogo laša vanduo, problemą paverčia menu, kuris šiomis dienomis yra labai vertinamas. Socialiniai tinklai, taip pat svarbus rodiklis reklamoms, kurios pritraukia naujus lankytojus. Laisvalaikio centrą reikėtų plačiau reklamuoti interneto erdvėse, mat mažas aktyvumas socialiniuose tinkluose, centrui „pakiša koją“, bandant pritraukti daugiau naujų lankytojų. Ir galiausiai – personalas. Įžengus į pastatą, sunku atskirti įmonės darbuotoją nuo kliento, todėl darbuotojai turi būti identifikuojami, tai pagerintų personalo komunikaciją su lankytojais bei atspindėtų įmonės įvaizdį.

Apibendrinant - Kauno laisvalaikio centras „Undinė“ turi begalinį potencialą, kurį, pasistengus, būtų galima sumaniai bei produktyviai išnaudoti.

3. NEMAISTO PRODUKTUS GAMINANČIOS ĮMONĖS VERSLO PLANAS. **Technologijų brandos egzamino baigiamojo darbo produktas**

Pastaba. Darbas atliktas naudojant mokomosios mokinių bendrovės veiklos rezultatus. Darbo vadovė ekonomikos ir technologijų mokytoja Jolanta Čėsniėnė.

1. Įmonės aprašymas

Aš, Vardas Pavardė, nutariau įkurti MMB „ECBooks“. Įmonė įregistruota LJA registre 2016 12 12. Veikla pradėta 2016 09 01d., adresu – Kaunas, xxxxx, telefonas – xxxxxxx, el. paštas – xxxxx@gmail.com.

Verslui įgyvendinti reikėjo:

- verslo idėjos;
- finansavimo šaltinių;
- patalpų;
- baldų ir darbo priemonių;
- sukurti nuotraukų ir prekių aprašų persiuntimo sistemą įmonės internetiniame puslapyje;
- pasirašyti trumpalaikio bendradarbiavimo sutartį su LJA organizacija, kuri atsakinga už visų Lietuvos MMB veiklas;
- vykdyti klientų paiešką bei jų poreikių tyrimą.

MMB „ECBooks“ yra edukacinių knygelių skirtų karjeros planavimui, pradinių klasių mokiniams gamintojai ir tiekėjai. Kaune ir už jo ribų sparčiai plečiamas pirkėjų tinklas ir renkamos žinios apie vartotojų poreikius. Kuriant knygeles buvo tiriama rinka, vartotojų poreikiai, vykdomos konsultacijos su medikais, gamtos mokslų (ASU) specialistais, mokytojais, menininkais, reklamos įmonėmis ir t.t. Atlikta bandomoji rinkodara. Sukurtas įmonės internetinis puslapis www.ecbooks.lt Knygų kūrimui naudojama dizaino programinė įranga. Įmonėje dirba 5 nariai, kurių tikslas įgyvendinti išsikeltus tikslus ir vadovautis organizacijos vertybėmis. Darbuotojai – besimokantys mokiniai, turintys reikiamus gebėjimus, kad padėtų įmonei artėti prie sukurtos vizijos. MMB „ECBooks“ yra svarbu, kad įmonė galėtų kurti patrauklias, įdomias, metodines priemones, kuo geriau atitinkančias mokytojų ir mokinių poreikius, karjeros planavimui ugdyti.

Ilgalaikiuose įmonės planuose yra sumanymas išviešinti gaminio logotipą, kad jis taptų matomu.

Verslui pradėti nereikėjo ieškoti patalpų, nes jos buvo mokyklos patalpose. Reikėjo pasirūpinti gamybai reikalinga įranga, atlikti partnerių paiešką.

2. Aplinkos analizė

Įmonės finansinei būklei didelę įtaką turi šalies ekonominė padėtis, gyventojų pajamos, jų perkamoji galia, kintanti mokesčių sistema, šalies vidaus produkto apimtis, nedarbo lygis, bendrasis kainų lygis. Socialiniai veiksniai – mada, vartotojo poreikiai – taip pat nemažai lems įmonės stabilumą. Numatoma, kad MMB „ECBooks“ produkcija bus siūloma pradinių klasių mokiniams ir jų mokytojams.

Numatoma, kad potencialūs vartotojai Lietuvos rinkoje – vaikų nuo 6 iki 10 metų amžiaus tėveliai, vidutines ir didesnes pajamas turintys žmonės, norintys ugdyti savo vaikų karjeros kompetencijas, kūrybiškumą, loginį mąstymą, bendruosius gebėjimus. Padidėjus paklausai bus padidintas tiražas. Pagrindinis įmonės tikslas – sukurti sau ir dar keliems žmonėms darbo vietas,

įgyvendinti dizainerio kūrybines idėjas bei gauti pelną. Taip pat įmonės kūrėjui svarbu tenkinti įvairiapusiškus vartotojų poreikius bei lūkesčius už jiems priimtinus įkainius. Siekiant šių tikslų svarbu gerai išanalizuoti ir kvalifikuotai įvertinti rinką, įmonės galimybes joje įsitvirtinti. Reikia didžiulį dėmesį skirti būsimiems rizikos faktoriams, konkurencinių įmonių veiklos analizei bei atlikti visapusiškus finansinius skaičiavimus. Naujų konkurentų įėjimo į rinką grėsmė yra vidutinė – tai nelabai lemia rinkos pelningumą.

3. Rinkodaros planas

MMB „ECBooks“ vizija – patikima ir geriausiai klientų poreikius tenkinanti edukacinių karjeros planavimui skirtų metodinių knygelių gamintoja Lietuvoje.

MMB „ECBooks“ misija – gaminti ir rinkai siūlyti išskirtinio dizaino, aukštos meninės vertės ir kokybės edukacines knygeles Kaunui, visai Lietuvai.

MMB „ECBooks“ tikslai:

- pateikti vartotojui paklausią prekę;
- teisingai nustatyti kainą;
- tinkamai parinkti realizavimo kanalus;
- organizuoti reklamą.

MMB „ECBooks“ koncentruojasi į knygų skirtų karjeros planavimui rinką. Šios knygelės padės mokiniam suvokti, kad po Gydytojo ar Gamtininko profesijomis slepiasi daug skirtingų specializacijų. Profesionaliai pritaikius knygeles vaikų ugdymui, vaikai gebės profesinius panašumus ir skirtumus, jų įvairovę.

MMB „ECBooks“, pirmas įeidamas į Kauno ir Lietuvos rinką, įgautų „pirmojo žaidėjo“, teikiančio tokį gaminį ir paslaugą rinkoje, pranašumą.

Kadangi nereikės mokėti už patalpų nuomą (jos mokyklos), nebus samdoma aptarnaujantis personalas bei mažesnėmis kainomis bus perkamos spaustuvės paslaugos, (pritaikytas lengvatinis PVM 9% tarifas) bendrovė įgis gamybos kaštų pranašumą, ir todėl galės siūlyti knygeles už mažesnę kainą, nei kiti gamintojai gaminantys panašią produkciją.

Įmonė stengiasi vartotoją informuoti apie gaminamas knygeles, vadovaudamasi pagrindiniu rėmimo elementu – reklama. Pirmasis MMB „ECBooks“ žingsnis – reklaminio lankstinuko siuntimas mokymo įstaigoms abejojančioms produkto reikalingumu ir nauda. Reklaminiame lankstinuke pateikiamas siūlomų knygelių aprašymas, kontaktai. Taip pat kuriamas internetinis puslapis, kuriame klientai galės rasti knygelių nuotraukas, kainas bei kitą naudingą informaciją. Įmonės gaminiai reklamuojami įvairių mugių-konkursų metu. Bandoma sukurti internetinę platformą knygelei įsigyti. Įmonė vykdo edukacinę-švietėjišką veiklą (rėmimo elementas – asmeninis pardavimas) Kauno ir Lietuvos mokymo įstaigose potencialiems vartotojams. Buvo bandymai prekiauti Kaziuko bei kitose mugėse, įvairiose Lietuvos vietose, tačiau didžiausi pardavimai mokymo įstaigose (tikslinė rinką). Tik gera vartotojų poreikių analizė ir nuolatinis darbas gali užtikrinti sėkmingą prekių realizaciją rinkoje.

3.1 lentelė. Reklamos rūšys

Eil. Nr.	Investicijos	Suma,€
1.	Interneto svetainės sukūrimas	50,00
2.	Vizitinių kortelių, stengų, plakatų gamyba	70,00
	Iš viso:	120,00

Planuojamos įmonės investicijos į projekto viešinimą ir kuriamos įmonės įvaizdžio

4. Produkto analizė

MMB „ECBooks“ klientams siūlys galimybę įsigyti edukacines knygeles skirtas karjeros galimybių planavimui, pažinimui.

Knygelių gamyba – ilgas ir kruopštus procesas. Gaminiai atsiranda tik po ilgo kūrybinio proceso, kurio metu atliekamas piešinių bei užduočių kūrimas, formuojamas puslapių dizainas, naudojamos įvairios programos, sprendžiami techniniai klausimai susiję su spaustuvės reikalavimais. Bendradarbiaujama su specialistais, kurie tiesiogiai įtakoja produkto kūrimo procesą. Produkcija gaminama laikantis visų teisės standartų.

4.1 lentelė. Gaminių asortimentas

Eil. Nr.	Knygelių asortimentas	Kaina	Gaminių kiekis per metus	Suma, €	
1.	Gydytojas	3 €	1000 - 2000	3000 €	6000 €
2.	Gamtininkas	4 €	1000 - 2000	4000€	8000 €
	Iš viso:			7000€	14000€
				Pesimistinė prognozė	Optimistinė prognozė

5. Valdymas ir personalas

Kadangi įmonė steigama AB principu už įmonės veiklą atsakingas Direktorius (Prezidentas), rinkodaros veiklos organizavimą vykdo Rinkodaros specialistas (Rinkodaros viceprezidentas), už gamybą Gamybos vadovas (Gamybos viceprezidentas), personalo klausimais rūpinasi Personalo vadovas (Personalo viceprezidentas), o buhalterinę apskaitą vykdo Buhalteris (Finansų viceprezidentas).

MMB „ECBooks“ veiklos pradžioje vykdė klientų paiešką, bei jų poreikių tyrimą: siekė išsiaiškinti, kokios naudos tikisi gauti vartotojas, kaip vartotojas efektyviau, greičiau sužino apie prekę, pagal kokius kriterijus ją pasirenka. Šią veiklą vykdo Rinkodaros specialistas (Rinkodaros viceprezidentas). Įmonėje naudojamos informacinės technologijos, už kurių pritaikymą, priežiūrą, iškilusias problemas atsakingas Direktorius (Prezidentas).

Įmonės produkcijos pardavimai nėra stabilūs dėl įvairių renginių, mokinių atostogų, šventinių dienų, pamokų bei mokinių užimtumo. Todėl būtina sistemingai planuoti vizitus į skirtingas mokymo įstaigas visoje Lietuvoje, planuoti maršrutus, laiko sąnaudas, darbų pasiskirstymą.

Sėkmingai veikiančios komandos principas sukurtų įmonės konkurencinį pranašumą rinkoje. Norint, kad įmonė sėkmingai dirbtų ir siektų užsibrėžtų tikslų reikalingas motyvuotas personalas. MMB „ECBooks“ naudos skatinimo mechanizmą, susidedantį iš atlyginimo, premijų, su įmonės veikla susijusių išlaidų kompensavimu bei psichologinio klimato gerinimu.

Kiekvieno MMB nario atlyginimas priklauso nuo jo pačio. Bendru susitarimu (bendrovės nuostatai):

- **produkcijos pardavimas - 10% nuo kainos:**
(3 eurai x10% = 0,30 euro centų x 1000 - 2000 vnt. =300 – 600 €);
(4 eurai x10% = 0,40 euro centų x 1000 - 2000 vnt. =400 – 800 €);
- **piešinių bei užduočių kūrimas, redagavimas, dizainas, reklaminių plakatų, bukletų, vizitinių kortelių gamyba - 20% nuo kainos:**
(3 eurai x20% = 0,60 euro centų x 1000 - 2000 vnt. =600 – 1200 €);
(4 eurai x20% = 0,80 euro centų x 1000 - 2000 vnt. =800 – 1600 €);

- **atlygis per mėnesį – 5eurai darbuotojui:**

5 eurai x 5 darbuotojų x 12 mėn. = 300 €.

- **reklaminiai straipsniai, internetinės svetainės kūrimas per mėnesį – 5 eurai darbuotojui:**

5 eurai x 5 darbuotojų x 12 mėn. = 300 €.

Kiekvienam kolektyvo darbuotojui individualiai pagal atliktą darbą skaičiuojamas priedas prie atlyginimo laikotarpio pabaigoje. Darbo laikas – 1 val. per dieną (gali didėti pagal galimybes). Maksimalus vidutinis darbuotojų darbo užmokestis mėnesiui – 400 € (600 + 800 + 1200 + 1600 + 300 + 300 = 4800/12mėn. = 400/5 darbuotojų = 80 €).

6. Finansinis planas

Lengviausia produkcijos kainą nustatyti orientuojantis į kaštus. Skaičiuojant svarbu, kad prekės kaina nebūtų mažesnė už kaštus. Teks ieškoti optimalios pusiausvyros: kiek galėtų sumokėti pirkėjas už prekę ir kokie reikalingi kaštai jai pagaminti. Nustačius pusiausvyros kainą, reikia išanalizuoti galimybes, administracines ir komercines išlaidas ir stengtis jas mažinti. Kaina, kurią gauna įmonė turi padengti gamybos kaštus, duoti pelną, kuo geriau atitikti vertę. Nuo prekių pardavimo gaunamas pelnas, o pardavimų apimtį riboja paklausa. Kuo kaina didesnė, tuo prekių parduodama mažiau. Kainą veikia išoriniai veiksniai: konkurentai ir valstybinis reguliavimas.

Konkrečiu atveju įmonės kaštus sudarys eksploataciniai/kintami kaštai – mokesčiai už komunalines įmokas (~0 €), žaliavų/darbo priemonių pirkimas, darbuotojų darbo užmokestis. Ir pastovūs kaštai – įmokos socialiniam ir sveikatos draudimui.

6.1 lentelė. Įrenginiai ir darbo įrankiai

Eil. Nr.	Įrenginiai/darbo priemonės	Kiekis, vnt	Vnt. kaina	Suma, €
1.	Šviestuvai	1	60,00	60,00
2.	Piešimo įranga	1	120,00	120,00
3.	Nešiojamas kompiuteris	1	2000,00	2000,00
	Viso:			2180,00

Įrenginius ir darbo įrankius pirkome išibėgėjus įmonės veiklai, nešiojamąjį kompiuterį planuojame pirkti artimiausiu metu. Pradžioje naudojome asmeninį turtą. 6.1 lentelėje pateiktas turtas – ilgalaikiai daiktai (2180,00 €). Juos bus galima naudoti keletą ar keliolika metų. Planuojamas įrangos atnaujinimas po 3 metų (36 mėn.) Mėnesio įrangos amortizacija sudarys 2,78% nuo sumos (60,60 €). Smulkesniųjų darbo priemonių – skylamušių ir kt. (6.2 lentelė) gali tecti įsigyti dažniau. Todėl šioms priemonėms planuojamas apie 300 eurų biudžetas.

6.2 lentelė. Darbo priemonės

Eil. Nr.	Priemonės	Kiekis, vnt	Kaina, €	Suma, €
1.	Balti baltiniai	5	29,90	149,50
2.	Segtuvai	4	2,49	9,96
3.	Popierius	2	5,99	11,98
4.	Knygos laikiklis	2	3,49	6,98
5.	Skylamušis	1	3,99	3,99
6.	Susegiklis	1	2,39	2,39
7.	Įmautės	100	0,05	5,00
8.	Maišeliai	200	0,03	6,00
9.	Tašė	1	25,00	25,00
10.	Kuprinė	1	18,28	18,28
11.	Dėklas plakatui	1	20,00	20,00

12.	Lipni juosta	3	1,99	5,97
13.	Darbo kalendorius	5	6,99	34,95
	Iš viso:			300,00

Šios darbo priemonės reikalingos kiekvienos dienos darbui, jos greitai sunaudojamos/sudėvimos. Mėnesio priemonių amortizacija sudarys 8,4% nuo sumos (25,20 €).

6.3 lentelė. Žaliavos mėnesiui

Eil. Nr.	Programinė įranga	Kaina, €
1.	Adobe Photoshop CC 2015	20,00
2.	PaintTool SAI	
3.	Adobe Illustrator CC 2015	20,00
4.	Adobe InDesign CC 2015	20,00
	Iš viso:	60,00

Šiuo metu programomis naudojamės nemokamai.

Žaliavos – tai svarbiausias technologinio proceso elementas. Nuo jų kokybės ir kainos priklauso gaminamo produkto kokybė ir kaina. Gamybinio proceso pradžioje žaliavų planuojama įsigyti už 0,00 eurų.

6.4 lentelė. Planuojamos mėnesio išlaidos

Eil. Nr.	Pavadinimas	Suma, €
1.	Amortizacija (įrenginiams ir darbo priemonėms)	85,80
2.	Darbo užmokestis	80x5 – 400,00
3.	Patalpų išlaikymas (komunaliniai patarnavimai)	0,00
4.	Banko paskola	0,00
5.	Žaliavos	0,00
6.	Įrankiai	2180,00
7.	Darbo priemonės	300,00
8.	Mokesčiai (31 proc.)	0,00
9.	Išlaidos rėmimui	10,00
10.	Transportas	6x12 – 72,00
	Iš viso:	3047,80

Planuojamos mėnesio išlaidos ateityje turėtų mažėti, nes, kaip jau buvo minėta, kai kurios priemonės per mėnesį nesusinaudos. Lyginant optimistines ir pesimistines prognozes ir mėnesio išlaidas, abiem atvejais galima teigti, kad verslas bus pelningas.

Paskaičiavus, kad darbuotojas dirbdamas 1 val. per dieną x 22 d. d. dirba 22 val.

Minimalus valandinis darbo užmokestis 2,45 €. Minimalios pajamos per mėnesį – 53,90 € (22 d. d. x 2,45 €).

Maksimalus vidutinis darbo užmokestis per mėnesį - 80,00 €.

Turėtų parduoti po 3vnt per dieną (2000 + 2000 = 4000 vnt. / 12 mėn. = 333 vnt. / 5 darbuotojų = 67 vnt. / 22 d. d.).

4. NEMAISTO PRODUKTUS GAMINANČIOS ĮMONĖS VERSLO PLANO APRAŠAS. Technologijų mokyklinio brandos egzamino baigiamojo darbo aprašas

Pastaba. Darbas atliktas naudojant mokomosios mokinių bendrovės veiklos rezultatus. Darbo vadovė ekonomikos ir technologijų mokytoja Jolanta Čėsniėnė.

2. SANTRAUKA

Baigiamojo darbo apraše išanalizuotas įmonių steigimo procesas, verslo organizavimo formos, įvykdyta plati aplinkos, rinkodaros analizė. Apraše įvykdyta produkto ir kainos analizė, numatytos verslo perspektyvos. Darbe pateikiamos įvairios naudojamos sąvokos, teorinė medžiaga, išvados, naudota literatūra.

Kuriant verslą iškykla pasirinkimo problema: kokią verslo organizavimo formą pasirinkti, kiek darbuotojų įdarbinti, koks bus produktas, kokia rinkos dalis ir t.t.. žmogaus poreikiai yra begaliniai, ekonominiai išteklių, kurių reikia tiems poreikiams patenkinti, yra riboti. Taigi, remiantis statistiniais duomenimis, bendromis žiniomis ir interneto pagalba pasirinkau gamybos verslo sritį. Supratau, kad ši edukacinių knygelių skirtų karjeros planavimui mokykloje, pradiniam ugdyme turi daug potencialo.

3. ĮVADAS

Tema – Sukurti verslo plano aprašą, gamybos verslo sričiai, nemaisto produktų gamyba. Produktas - Edukacinės knygelės skirtos karjeros planavimui pradiniam ugdyme. Šiuo metu Lietuvoje daugėja jaunų šeimų auginančių vaikus nuo 4 iki 10 metų.

Darbo tikslas: aprašyti, kaip yra kuriamas nemaisto produktus gaminančios įmonės verslo plano aprašas.

Darbo uždaviniai:

- Informacijos šaltinių analizė ir apibendrinimas;
- Medžiagų ir darbo priemonių (verslo steigimo priemonės) analizė produktui kurti;
- Technologinių procesų ypatumai (aplinkos, rinkodaros ir produkto analizė);
- Technologinių procesų ypatumai (valdymo, personalo funkcijų ir finansinių skaičiavimų analizė).

Lentelė Nr. 3.1 BD rengimo etapai

Eil. Nr.	BD rengimo etapai	Darbo atlikimo terminai	
		Darbo pradžia	Darbo pabaiga
1	Išanalizuojami TMBE techninių užduočių variantai.	2018-01-22	2018-01-25
2	Pasirenkama BD tema.	2018-01-22	2018-02-01
3	Suformuluojamas tikslas ir uždaviniai.	2018-01-25	2018-02-08
4	Ieškoma, kaupiama, sisteminama informacija.	2018-01-25	2018-05-10
5	Išanalizuojami analogai, pateikiamas idėjos grafinis vaizdas.	2018-02-08	2018-02-15
6	Atrenka ir įvertina medžiagas, darbo priemones.	2018-02-15	2018-03-01
7	Planuoja idėjos įgyvendinimo etapus, numato grėsmes, darbo saugą.	2018-02-22	2018-03-08
8	Organizuoja darbo procesą ir rašo verslo planą.	2018-02-29	2018-03-08
9	Baigia rašyti verslo planą ir pateikia vertinimo komisijai.	2018-03-08	2018-03-15

10	Baigia rašyti darbo aprašą ir pateikia vertinimo komisijai.	2018-03-15	2018-04-05
11	Rengia BD pristatymą.	2018-04-12	2018-04-26
12	Bandymas pristatyti BD	2018-04-26	2018-05-03
13	BD pristatymą pristato vertinimo komisijai.	2018-05-10	2018-05-11

4. PROJEKTAVIMAS

4.1 Idėjos paieška, raktiniai žodžiai / sąvokos analogai, jų analizė, apibendrinimas

Analizuodamas techninės užduoties variantus sužinojau, kad verslo planą galiu kurti pasirenkant mane dominančią veiklą:

Paslaugų teikimas – bet kuri veikla ar nauda, kurią viena šalis gali pasiūlyti kitai ir kuri yra nemateriali bei negali tapti nuosavybe. Paslaugos teikimas gali būti susijęs arba nesusijęs su materialiu produktu. Paslaugos gali būti labai įvairios.

Gamyba – žaliavų ir kitokių medžiagų ar produktų perdirbimas į vartojimui ar pardavimui tinkamas medžiagas ar kitokius gaminius. Gamyba apima labai įvairią veiklą: nuo rankdarbių, maisto, įrankių gamavimo iki aukštųjų technologijų reikalaujančių produktų gamybos. Gamyba vyksta visose visuomenėse, nesvarbu kokia yra jų ekonominė sistema.

Komercija - prekių ir paslaugų teikimas, prekyba. Kitaip sakant komercija apibūdinama kaip verslas. Iš esmės visos su komercija susijusios sąvokos siejasi su veikla siekiant pelno. Taigi, komercijos vadybos disciplina yra orientuota į įmonėje numatomos veiklos bei procesų pelnui gauti įvairiapusį pagrindimą, rezultatų prognozę bei analizę.

Išanalizavus techninių užduočių variantus, nusprendžiau pasirinkti gamybos verslo kryptį. Pasirinkus šią teikimo kryptį, remiantis technine užduotimi, turėjau pasirinkti 1 iš keleto galimų variantų.

Gamyba bus pagrindinė MMB „ECBooks“ veiklos sritis. Kurdamas knygeles naudojausi tam tikromis gamybos veiksmų grupėmis: darbu (žmonių fiziniais ir protiniais gebėjimais); kapitalu (nekilnojamu turtu, įrankiais, technologijomis). Svarbiausia kuriamos įmonės užduotis – pasirinkti optimalų gamybos veiksmų ir gaminamos produkcijos kiekį bei taip organizuoti gamybos procesą, kad jis neštų maksimalų pelną. Įmonės kūrėjams labai svarbu, kad jų sukurtas gaminyt būtų kokybiškas, visapusiškai tenkintų įvairių pirkėjų poreikius.

MMB „ECBooks“ bus edukacinių knygelių, skirtų karjeros planavimui, gamintojas ir tiekėjas. Kaune ir už jo ribų bus sparčiai plečiamas pirkėjų tinklas ir renkamos žinios apie vartotojų poreikius. Knygelių asortimentas turėtų plėstis. Vartotojams bus nuolat teikiama informacija per informacinę sistemą (sukurtame įmonės internetiniame puslapyje). Aksesuarų dizainui kurti bus naudojama dizaino programinė įranga. Tikimasi, kas tai suteiks galimybę įmonės dizaineriams, gamintojams, skirstytojams ir mažmenininkams dirbti kartu. Įmonės nariai dirbs siekdami kuo geriau įgyvendinti išsikeltus tikslus ir vadovausis organizacijos vertybėmis. Darbuotojai turės reikiamus gebėjimus, kad padėtų įmonei artėti prie sukurtos vizijos.

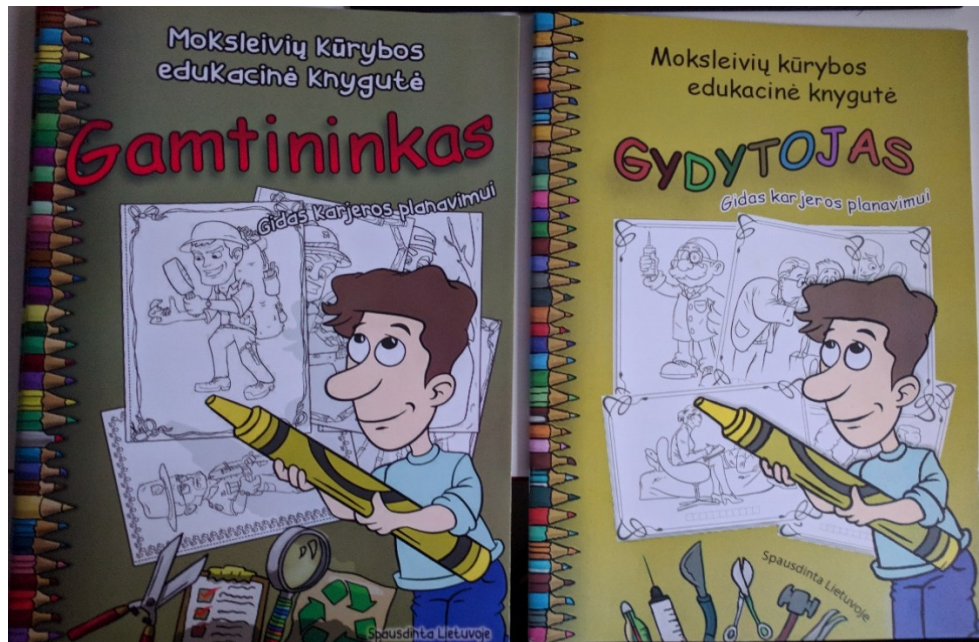
4.2 Projektuojamo produkto analogų vaizdai

Lentelė nr.4.2.1 Gamybinės veiklos analogai

Gamybinė veikla	Ne maisto produktus gaminančios įmonės verslo planas.
	Ekologiškus produktus gaminančios įmonės verslo planas.
	Ekologiškus produktus auginančios žemės ūkio įmonės verslo planas.

MMB savo klientams siūlo galimybę keisti savo supratimą apie karjeros galimybes.

Norime, kad mūsų kūriniai būtų ne suvenyrai ar tiesiog daiktai su tiesiogine funkcija, bet neatskiriama šiandieninio gyvenimo visuma. Vartotojas turi suvokti knygelės naudą.

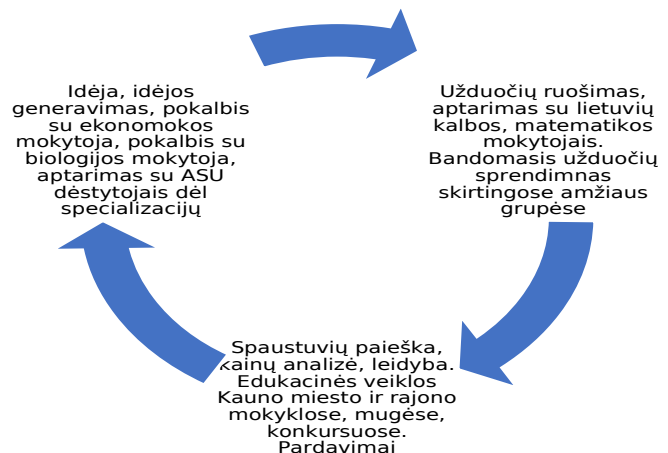

Paveikslėlis Nr. 4.2.1. Gamtininko ir Gydytojo knygelės

4.3 Kuriamo gaminio grafinis vaizdas

Knyga – susegti popieriaus ar pergamento lapai arba lapai su spausdintu tekstu. Knygos – vienas geriausių intelektualaus laisvalaikio praleidimo būdų. Jos skatina tobulėti, atrasti ir išmokti kažką naujo, jos suteikia peno apmąstymams bei duoda atsakymus į taip rūpimus klausimus.

Naudodamiesi pažangiausiomis technologijomis galime įgyvendinti visas kūrybines idėjas. Tačiau visi darbai pirmiausia pradedami nuo paprasčiausių, sąlyginai lengviausių. Todėl pabandyti pavaizduoti, kaip galima pasigaminti knygą. Tai darbas, reikalaujantis daug kruopštaus darbo.

Schema Nr. 4.3.1. Gamybos eiga

Taigi, atrodo, gana paprastai pagaminama knygelė paruošta pardavimui. Tačiau, kad pagamintum tokį produktą, reikia daug laiko ir žinių. Smagu, kai pamatę logotipą vaikai atpažįsta ir noriai perka gaminį.

5. PASIRINKTOS DARBO PRIEMONĖS IR MEDŽIAGOS/IŠTEKLIAI

Lentelė 5.1. Darbo priemonės ir medžiagos aprašui parengti

Darbo priemonės	Medžiagos
Kompiuteris, interneto prieiga, elektroninis paštas, vadovėliai, spaudos leidiniai, įmonių įstatymai ir teisės aktai, mokytojo ir verslo konsultanto pagalba, spausdintuvas.	Popierius, rašalas, segtuvai

Žaliavos – tai svarbiausias technologinio proceso elementas. Nuo jų kokybės ir kainos priklauso gaminamo produkto kokybė ir kaina.

5.2 lentelė. Įrenginiai ir darbo įrankiai gamybos procesui

Eil. Nr.	Įrenginiai/darbo priemonės	Kiekis, vnt	Vnt. kaina, €	Suma, €
1.	Šviestuvai	1	60,00	60,00
2.	Piešimo įranga	1	120,00	120,00
3.	Nešiojamas kompiuteris	1	2000,00	2000,00
	Viso:			2180,00

5.3 lentelė. Programos

Eil.Nr.	Programinė įranga	Kaina, €
1.	Adobe Photoshop CC 2015	20,00
2.	PaintTool SAI	
3.	Adobe Illustrator CC 2015	20,00
4.	Adobe InDesign CC 2015	20,00
	Iš viso:	60,00

Gamybinio proceso pradžioje žaliavų nereikės, reikės darbo priemonių. Produkcijai realizuoti reikia papildomų darbo priemonių.

5.4 lentelė. Darbo priemonės verslui, realizacijai

Eil. Nr.	Priemonės	Kiekis, vnt	Kaina, €	Suma, €
1.	Balti baltiniai	5	29,90	149,50
2.	Segtuvai	4	2,49	9,96
3.	Popierius	2	5,99	11,98
4.	Knygos laikiklis	2	3,49	6,98
5.	Skylamušis	1	3,99	3,99
6.	Susegiklis	1	2,39	2,39
7.	Įmautės	100	0,05	5,00
8.	Maišeliai	200	0,03	6,00
9.	Tašė	1	25,00	25,00
10.	Kuprinė	1	18,28	18,28
11.	Dėklas plakatui	1	20,00	20,00
12.	Lipni juosta	3	1,99	5,97
13.	Darbo kalendorius	5	6,99	34,95
	Iš viso:			300,00

6. TECHNOLOGINIAI PROCESAI IR JŲ REZULTATAI

6.1. Konstravimas

Verslo plano struktūra:

1. Įmonės aprašymas (verslo steigimo priemonės - veiklos organizavimo formų lyginamoji analizė, reikalingas ilgalaikis ir trumpalaikis turtas, veiklą liudijančių dokumentų - steigimo analizė).
2. Aplinkos analizė (Įstatyminė aplinka), valstybinis reguliavimas (teisinių dokumentų analizė ABĮ), valstybės reguliavimo mastas, makroekonominė ir šakos aplinka (gamtinė, politinė, teisinė, socialinė, ekonominė – kaip šios aplinkos ir kiek gali daryti įtaką), rinkos analizė (požymiai, pagal kuriuos analizuojamas potencialaus vartotojo portretas) ir pasirinkimas.
3. Rinkodaros planas (kainodara – (kainodaros strategijų rūšys, 3 konkurentai – įmonės, jų lyginamoji analizė)), paskirstymas (tiekJėjai, tarpininkai, logistika, pardavimo būdai ir pagrindimas), rėmimas (rėmimo rūšių analizė, pasirinktos rūšies pagrindimas).
4. Produkto analizė (pagal verslo planą prekės ar paslaugos savybės, asortimentas, vartojimo paskirtis, garantija, nauda vartotojui).
5. Valdymas ir personalas (valdymo formų ir stilių analizė - pagrindimas), personalas (savybės, funkcijos, atsakomybė, darbo laikas, atlyginimai).
6. Finansų planavimas – tai finansinė analizė, kurios tikslas suplanuoti įmonės finansinę situaciją ir poreikius artimiausiam ar vidutinės trukmės ateities periodui.

6.2. Technologiniai procesai

Įmonės aprašymas. Verslo organizavimo formų yra labai daug, tačiau dažniausiai pasitaikančios juridinės verslo formos yra trys: individuali įmonė, akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė.

Individuali įmonė (IĮ) - neribotos atsakomybės privatusis juridinis asmuo. Tai reiškia, kad už IĮ neįvykdytas prievolės savininkas atsako savo turtu. IĮ steigėju ir savininku gali būti tik vienas fizinis asmuo, kuris negali būti kitos IĮ savininku. Kadangi įstatymai nereikalauja minimalaus pradinio kapitalo, verslą galima pradėti turint gerą idėją bei nedideles pradines lėšas.

Akcinė bendrovė (AB) - ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kurio įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis. Jas, pagal įstatymus ir sudarytas sutartis, gali įsigyti fiziniai asmenys.

Uždaroji akcinė bendrovė (UAB) - ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kurio pagrindinis tikslas – siekti pelno savo pasirinkimu vykdant įstatymų nedraudžiamą komercinę ūkinę veiklą.

Pagal šiuos aprašymus bei remiantis papildoma informacija internete, nusprendžiau pasirinkti AB verslo formą, nes tokiu būdu rizikuoju ne savo asmeniniu, o įmonės turtu, galiu parduoti įmonės akcijas, vykdyti nevaržomą komercinę ūkinę veiklą.

Nutariau pasinaudoti mokytojos patarimu ir įkurti MMB „ECBooks“. Įmonė įregistruota LJA registre 2016 12 12. Veikla pradėta 2016 09 01d., adresu – Kaunas, xxxxxx, telefonas – xxxxxx, el. paštas – xxxxxx@gmail.com.

Verslui įgyvendinti reikėjo:

- verslo idėjos;
- leidimo kurti MMB;
- finansavimo šaltinių;
- patalpų;
- baldų ir darbo priemonių;
- sukurti nuotraukų ir prekių aprašų persiuntimo sistemą įmonės internetiniame puslapyje;

- pasirašyti trumpalaikio bendradarbiavimo sutartį su LJA organizacija, kuri atsakinga už visų Lietuvos MMB veiklas;
- vykdyti klientų paiešką bei jų poreikių tyrimą.

MMB „ECBooks“ yra edukacinių knygelių skirtų karjeros planavimui, pradinių klasių mokiniams gamintojai ir tiekėjai. Kaune ir už jo ribų sparčiai plečiamas pirkėjų tinklas ir renkamos žinios apie vartotojų poreikius. Kuriant knygeles buvo tiriama rinka, vartotojų poreikiai, vykdomos konsultacijos su medikais, gamtos mokslų (ASU) specialistais, mokytojais, menininkais, reklamos įmonėmis ir t.t. Atlikta bandomoji rinkodara. Sukurtas įmonės internetinis puslapis www.ecbooks.lt. Knygų kūrimui naudojama dizaino programinė įranga. Įmonėje dirba 5 nariai, kurių tikslas įgyvendinti išsikeltus tikslus ir vadovautis organizacijos vertybėmis. Darbuotojai – besimokantys mokiniai, turintys reikiamus gebėjimus, kad padėtų įmonei artėti prie sukurtos vizijos. MMB „ECBooks“ yra svarbu, kad įmonė galėtų kurti patrauklias, įdomias, metodines priemones, kuo geriau atitinkančias mokytojų ir mokinių poreikius, karjeros planavimui ugdyti.

Ilgalaikiuose įmonės planuose yra sumanymas išviešinti gaminio logotipą, kad jis taptų matomu.

Verslui pradėti nereikėjo ieškoti patalpų, nes jos buvo mokyklos patalpose. Reikėjo pasirūpinti gamybai reikalinga įranga, atlikti partnerių paiešką.

Aplinkos analizė. Įstatyminė aplinka. Lietuvos respublikos Smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas (1998 m. lapkričio 24 d. Nr. VIII-935, Vilnius); **Ekonominė; Geografinė; Politinė; Ekonominė; Socialinė; Kultūrinė; Technologinė; Teisinė, Ekologinė aplinkos turi** didelę įtaką įmonės finansinei būklei. Šalies ekonominė padėtis, gyventojų pajamos, jų perkamoji galia, kintanti mokesčių sistema, šalies vidaus produkto apimtis, nedarbo lygis, bendrasis kainų lygis. Socialiniai veiksniai – mada, vartotojo poreikiai – taip pat nemažai lems įmonės stabilumą. Numatoma, kad MMB „ECBooks“ produkcija bus siūloma pradinių klasių mokiniams ir jų mokytojams.

Numatoma, kad potencialūs vartotojai Lietuvos rinkoje – vaikų nuo 6 iki 10 metų amžiaus tėveliai, vidutines ir didesnes pajamas turintys žmonės, norintys ugdyti savo vaikų karjeros kompetencijas, kūrybiškumą, loginį mąstymą, bendruosius gebėjimus. Padidėjus paklausai bus padidintas tiražas. Pagrindinis įmonės tikslas – sukurti sau ir dar keliems žmonėms darbo vietas, įgyvendinti dizainerio kūrybines idėjas bei gauti pelną. Taip pat įmonės kūrėjui svarbu tenkinti įvairiapusiškus vartotojų poreikius bei lūkesčius už jiems priimtinius įkainius. Siekiant šių tikslų svarbu gerai išanalizuoti ir kvalifikuotai įvertinti rinką, įmonės galimybes joje įsitvirtinti. Reikia didžiulį dėmesį skirti būsimiems rizikos faktoriams, konkurencinių įmonių veiklos analizei bei atlikti visapusiškus finansinius skaičiavimus. Naujų konkurentų įėjimo į rinką grėsmė yra vidutinė – tai nelabai lemia rinkos pelningumą.

Rinkodaros planas. Rinkodaros strategijos tikslai:

1. Garsinti įmonės vardą ir prekinį ženklą regione, Lietuvoje.
2. Kiekvienais metais pasiekti teigiamą, pastovų gaminių ir paslaugų pardavimų augimą.

Kainų nustatymą lemia šie veiksniai:

- *Vidiniai veiksniai.* Vienas iš svarbiausių veiksnių, darančių įtaką kainų kitimui, yra kaštai. Kaštai skirstomi į *pastovius* ir *kintamus*. Patiriamus pastovius kaštus sudarys įmonės administracijos darbuotojų darbo užmokestis, išlaidos įmonės išlaikymui. Kintamieji kaštai apima įmonės veiklos darbuotojų apmokėjimą, kitas nenumatytas išlaidas.

- *Išoriniai veiksniai.* Nustatydamą kainą, įmonė atsižvelgia į makroaplinkos veiksnis. Svarbiausi iš jų – infliacija, vidutinio pragyvenimo lygio didėjimas ir darbo užmokesčio augimas, klientų galimybės mokėti atitinkamą kainą. Planuojamos įmonės investicijos į projekto viešinimą ir

kuriamos įmonės įvaizdžio formavimą yra 120 eur per mėn. Papildomos išlaidos pardavimui, transportavimui, sandėliavimui ir pan. bus nedidelės.

Paskirstymo kanalas bus labai trumpas – įmonė pati gamins ir pati parduos prekes vartotojui bei teiks jam kalvystės mokymų paslaugas.

MMB „ECBooks“ vizija – patikima ir geriausiai klientų poreikius tenkinanti edukacinių karjeros planavimui skirtų metodinių knygelių gamintoja Lietuvoje.

MMB „ECBooks“ misija – gaminti ir rinkai siūlyti išskirtinio dizaino, aukštos meninės vertės ir kokybės edukacines knygeles Kaunui, visai Lietuvai.

MMB „ECBooks“ tikslai:

- pateikti vartotojui paklausią prekę;
- teisingai nustatyti kainą;
- tinkamai parinkti realizavimo kanalus;
- organizuoti reklamą.

MMB „ECBooks“ koncentruojasi į knygų skirtų karjeros planavimui rinką. Šios knygelės padės mokiniam suvokti, kad po Gydytojo ar Gamtininko profesijomis slepiasi daug skirtingų specializacijų. Profesionaliai pritaikius knygeles vaikų ugdymui, vaikai gebės profesinius panašumus ir skirtumus, jų įvairovę.

MMB „ECBooks“, pirmas įeidamas į Kauno ir Lietuvos rinką, įgautų „pirmojo žaidėjo“, teikiančio tokį gaminį ir paslaugą rinkoje, pranašumą.

Kadangi nereikės mokėti už patalpų nuomą (jos mokyklos), nebus samdoma aptarnaujantis personalas bei mažesnėmis kainomis bus perkamos spaustuvės paslaugos, (pritaikytas lengvatinis PVM 9% tarifas) bendrovė įgis gamybos kaštų pranašumą, ir todėl galės siūlyti knygeles už mažesnę kainą, nei kiti gamintojai gaminantys panašią produkciją.

Įmonė stengiasi vartotoją informuoti apie gaminamas knygeles, vadovaudamasi pagrindiniu rėmimo elementu – reklama. Pirmasis MMB „ECBooks“ žingsnis – reklaminio lankstinuko siuntimas mokymo įstaigoms abejojančioms produkto reikalingumu ir nauda. Reklaminiame lankstinuke pateikiamas siūlomų knygelių aprašymas, kontaktai. Taip pat kuriamas internetinis puslapis, kuriame klientai galės rasti knygelių nuotraukas, kainas bei kitą naudingą informaciją. Įmonės gaminiai reklamuojami įvairių mugių-konkursų metu. Bandoma sukurti internetinę platformą knygelei įsigyti. Įmonė vykdo edukacinę-švietėjišką veiklą (rėmimo elementas – asmeninis pardavimas) Kauno ir Lietuvos mokymo įstaigose potencialiems vartotojams. Buvo bandymai prekiauti Kaziuko bei kitose mugėse, įvairiose Lietuvos vietose, tačiau didžiausi pardavimai mokymo įstaigose (tikslinė rinka). Tik gera vartotojų poreikių analizė ir nuolatinis darbas gali užtikrinti sėkmingą prekių realizaciją rinkoje.

6.2.1. lentelė.
Reklamos rūšys

Eil. Nr.	Investicijos	Suma,€
1.	Interneto svetainės sukūrimas	50,00
2.	Vizitinių kortelių, stengų, plakatų gamyba	70,00
	Iš viso:	120,00

Planuojamos įmonės investicijos į projekto viešinimą ir kuriamos įmonės įvaizdžio formavimą yra 120 eur per 12 mėn. (10 eurų per mėnesį).

Produkto analizė. MMB „ECBooks“ klientams siūlys galimybę įsigyti edukacines knygeles skirtas karjeros galimybių planavimui, pažinimui.

Knygelių gamyba – ilgas ir kruopštus procesas. Gaminiai atsiranda tik po ilgo kūrybinio proceso, kurio metu atliekamas piešinių bei užduočių kūrimas, formuojamas puslapių dizainas, naudojamos įvairios programos, sprendžiami techniniai klausimai susiję su spaustuvės

Projektas. Tekstas neredaguotas. 2023-07-26
reikalavimais. Bendradarbiaujama su specialistais, kurie tiesiogiai įtakoja produkto kūrimo procesą. Produkcija gaminama laikantis visų teisės standartų.

6.2.2. lentelė. Gaminių asortimentas

Eil. Nr.	Knygelių asortimentas	Kaina	Gaminių kiekių per metus	Suma, €	
1.	Gydytojas	3 €	1000 - 2000	3000 €	6000 €
2.	Gamtininkas	4 €	1000 - 2000	4000€	8000 €
	Iš viso:			7000€	14000€
				Pesimistinė prognozė	Optimistinė prognozė

Valdymas ir personalas. Įmonėje sukurtos 5 darbo vietos (galėtų būti daug daugiau). Kadangi įmonė steigama AB principu už įmonės veiklą atsakingas Direktorius (Prezidentas), rinkodaros veiklos organizavimą vykdo Rinkodaros specialistas (Rinkodaros viceprezidentas), už gamybą Gamybos vadovas (Gamybos viceprezidentas), personalo klausimais rūpinasi Personalo vadovas (Personalo viceprezidentas), o buhalterinę apskaitą vykdo Buhalteris (Finansų viceprezidentas).

Vadybos funkcijomis:

- *Planavimas.* Tai nuolatinis rūpestis verslo sėkme.
- *Organizavimas.* Vykdamas veiklą bus apimamos įvairios organizavimo sritys. Visa tai bus vykdoma aiškiai paskirstant pareigas ir atsakomybes darbuotojams, nustatant griežtus kokybės reikalavimus.
- *Apskaita ir kontrolė.* Detalus pajamų, išlaidų skaičiavimas bei veiklos rezultatų vertinimas lems įmonės greitą prisitaikymą prie dinamiškų verslo sąlygų, leis išlaikyti aukštą gamybos lygį, teikti kuo geresnes, įvairesnes ir kokybiškesnes paslaugas.

• Darbuotojams motyvuoti bus naudojami šie **darbuotojų skatinimo ir motyvavimo būdai:**

- Konkurencingas, visada laiku mokamas atlyginimas.
- Priedai bei premijos, priklausomai nuo rezultatų.
- Bendri pasitarimai, kuriuose dalyvauja visi darbuotojai, bendra nedarbinė veikla.

MMB „ECBooks“ veiklos pradžioje vykdė klientų paiešką, bei jų poreikių tyrimą: siekė išsiaiškinti, kokios naudos tikisi gauti vartotojas, kaip vartotojas efektyviau, greičiau sužino apie prekę, pagal kokius kriterijus ją pasirenka. Šią veiklą vykdo Rinkodaros specialistas (Rinkodaros viceprezidentas). Įmonėje naudojamos informacinės technologijos, už kurių pritaikymą, priežiūrą, iškilusias problemas, atsakingas Direktorius (Prezidentas).

Įmonės produkcijos pardavimai nėra stabilūs dėl įvairių renginių, mokinių atostogų, šventinių dienų, pamokų bei mokinių užimtumo. Todėl būtina sistemingai planuoti vizitus į skirtingas mokymo įstaigas visoje Lietuvoje, planuoti maršrutus, laiko sąnaudas, darbų pasiskirstymą.

Sėkmingai veikiančios komandos principas sukurtų įmonės konkurencinį pranašumą rinkoje. Norint, kad įmonė sėkmingai dirbtų ir siektų užsibrėžtų tikslų reikalingas motyvuotas personalas. MMB „ECBooks“ naudos skatinimo mechanizmą, susidedantį iš atlyginimo, premijų, su įmonės veikla susijusių išlaidų kompensavimu bei psichologinio klimato gerinimu, kuria įmonės Prezidentas.

Kiekvieno MMB nario atlyginimas priklausys nuo jo pačio. Bendru susitarimu (bendrovės nuostatai):

- **produkcijos pardavimas - 10% nuo kainos:**
(3 eurai x10% = 0,30 euro centų x 1000 - 2000 vnt. =300 – **600 €**);
(4 eurai x10% = 0,40 euro centų x 1000 - 2000 vnt. =400 – **800 €**);

- **piešinių bei užduočių kūrimas, redagavimas, dizainas, reklaminių plakatų, bukletų, vizitinių kortelių gamyba - 20% nuo kainos:**

(3 eurai x20% = 0,60 euro centų x 1000 - 2000 vnt. =600 – **1200 €**);

(4 eurai x20% = 0,80 euro centų x 1000 - 2000 vnt. =800 – **1600 €**);

- **atlygis per mėnesį – 5eurai darbuotojui:**

5 eurai x 5 darbuotojų x 12 mėn. = 300 €.

- **reklaminiai straipsniai, internetinės svetainės kūrimas per mėnesį – 5 eurai darbuotojui:**

5 eurai x 5 darbuotojų x 12 mėn. = 300 €.

Kiekvienam kolektyvo darbuotojui individualiai pagal atliktą darbą skaičiuojamas priedas prie atlyginimo laikotarpio pabaigoje. Darbo laikas – 1 val. per dieną (gali didėti pagal galimybes). Maksimalus vidutinis darbuotojų darbo užmokestis mėnesiui – 400€ (600 + 800 + 1200 + 1600 + 300 + 300 = 4800/12mėn. = 400/5 darbuotojų = **80 €**).

Darbo sauga ir higienos norma. Gaminant knygeles ir jas tiekiant vartotojams, turi atitikti sveikatos saugos reikalavimus, kuriuos reglamentuoja Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro įsakymas 2007 m. rugpjūčio 1 d., Nr. V – 633 patvirtinta Higienos Norma HN 117:2007. Saugos ir higienos tarnybos įmones tikrina. Už nustatytus pažeidimus skiriamos administracinės nuobaudos.

Dėl netinkamos prekių kokybės pirkėjas turi teisę kreiptis į Valstybinę vartotojų apsaugos tarnybą. Pirkėjų skundai yra nagrinėjami pagal Lietuvos Respublikos Informacinės visuomenės paslaugų įstatymą 2006 m. gegužės 25 d., Nr. X – 614.

Darbo saugos tikslas – sudaryti žmogui saugias ir sveikas darbo sąlygas ir taip išsaugoti žmogaus sveikatą, darbingumą per visą jo darbo laikotarpį.

6.3. Skaičiavimai, ekonominis pagrindimas.

Viena iš svarbiausių verslo plano dalių yra finansinis planas. Lengviausia produkcijos kainą nustatyti orientuojantis į kaštus. Skaičiuojant svarbu, kad prekės kaina nebūtų mažesnė už kaštus. Teks ieškoti optimalios pusiausvyros: kiek galėtų sumokėti pirkėjas už prekę ir kokie reikalingi kaštai jai pagaminti. Nustačius pusiausvyros kainą, reikia išanalizuoti galimybes, administracines ir komercines išlaidas ir stengtis jas mažinti. Kaina, kurią gauna įmonė turi padengti gamybos kaštus, duoti pelną, kuo geriau atitikti vertę. Nuo prekių pardavimo gaunamas pelnas, o pardavimų apimtį riboja paklausa. Kuo kaina didesnė, tuo prekių parduodama mažiau. Kainą veikia išoriniai veiksniai: konkurentai ir valstybinis reguliavimas.

Konkrečiu atveju įmonės kaštus sudarys eksploataciniai/kintami kaštai – mokesčiai už komunalines įmokas (~0 €), žaliavų/darbo priemonių pirkimas, darbuotojų darbo užmokestis. Ir pastovūs kaštai – įmokos socialiniam ir sveikatos draudimui (~0€).

Įrenginius ir darbo įrankius pirkome įsibėgėjus įmonės veiklai, nešiojamąjį kompiuterį planuojame pirkti artimiausiu metu. Pradžioje naudojome asmeninį turtą. Lentelėje Nr. 5.2 pateiktas turtas – ilgalaikiai daiktai (2180, 00 €). Juos bus galima naudoti keletą ar keliolika metų. Planuojamas įrangos atnaujinimas po 3 metų (36 mėn.) Mėnesio įrangos amortizacija sudarys 2,78 % nuo sumos (60,60 €). Smulkesniųjų darbo priemonių – skylamušių ir kt. (lentelė nr. 5.4) gali tecti įsigyti dažniau. Todėl šioms priemonėms planuojamas apie 300 eurų biudžetas.

Šiuo metu programomis naudojamės nemokamai.

išlaidos

Eil. Nr.	Pavadinimas	Suma, €
1.	Amortizacija (įrenginiams ir darbo priemonėms)	85,80
2.	Darbo užmokestis	80*5 – 400,00
3.	Patalpų išlaikymas (komunaliniai patarnavimai)	0,00
4.	Banko paskola	0,00
5.	Žaliavos	0,00
8.	Mokesčiai (31 proc.)	0,00
9.	Išlaidos rėmimui	10,00
10.	Transportas	6*12 – 72,00
	Iš viso:	567,80

Planuojamos mėnesio išlaidos ateityje turėtų mažėti, nes, kaip jau buvo minėta, kai kurios priemonės per mėnesį nesusinaudos. Lyginant optimistines ir pesimistines prognozes ir mėnesio išlaidas, abiem atvejais galima teigti, kad verslas bus pelningas.

Paskaičiavus, kad darbuotojas dirbdamas 1 val. per dieną x 22d.d dirba 22 val.

Minimalus valandinis darbo užmokestis 2,45€. Minimalios pajamos per mėnesį – 53,90€ (22d.d x 2,45€).

Maksimalus vidutinis darbo užmokestis per mėnesį - 80,00€.

Turėtų parduoti po 3vnt per dieną (2000 + 2000 = 4000 vnt. / 12 mėn. = 333 vnt. / 5 darbuotojų = 67 vnt. / 22d.d.).

Nauda žmonėms ir aplinkai. Naujų darbo vietų, metodikos kūrimas. Savirealizacija, saviugda ir.t.t

7. IŠVADOS

1. Darbo tikslas pasiektas.
2. Detaliai išanalizuoti kuriamos įmonės galimi finansavimo šaltiniai.
3. Pateikta išsami gamybai reikalingų medžiagų ir darbo priemonių analizė, aptarti gamybos proceso ypatumai.
4. Aptarti įmonės valdymo ypatumai, gamybai būtino personalo kiekis ir funkcijos, pateikta detali finansinių skaičiavimų analizė.
5. Rašant baigiamąjį darbą pritaikytos teorinės žinios apie verslą. Susipažinta su galimybėmis, kaip realiai galima kurti savo verslą. Šis darbas padėjo suprasti, kad kurti ir valdyti nuosavą verslą yra gana sudėtinga, rizikinga ir sunku.
6. Išsamiai sužinota apie sukurti ir parduoti produktą.

8. INFORMACIJOS ŠALTINIAI

8.1 Spausdinti informacijos šaltiniai

1. Dedelienė J. Smulkus ir vidutinis verslas. V., 1998.
2. Bagdžiūnienė V. Įmonių veiklos planavimo analizė. V. 2010.
3. Clawson T. Verslas pagal Jamie Oliverį. V. 2010.
4. Černius G. Įmonės finansų valdymo pagrindai. V. 2014.
5. Roberts J. Moderni firma. V., 2006.

8.2 Elektroniniai informacijos šaltiniai

1. Paslauga. [Žiūrėta 2018-02-04]. Internetinė prieiga: <https://lt.wikipedia.org/wiki/>
2. Paslauga.[Žiūrėta 2018-02-04]. Internetinė prieiga: zodynas.vz.lt/
3. Sąvokos. [Žiūrėta 2018-02-05]. Internetinė prieiga: www.zodziai.lt/.
4. Komercija. [Žiūrėta 2018-02-05]. Internetinė prieiga: zodynas.vz.lt/
5. Gamyba. [Žiūrėta 2018-02-06]. Internetinė prieiga: <https://lt.wikipedia.org/wiki/>
6. Verslo Plano struktūra. [Žiūrėta 2018-02-10]. Internetinė prieiga: www.efektyvusplanas.lt/planas-lcku
7. Kaip - pradėti verslą. [Žiūrėta 2018-02-10]. Internetinė prieiga: www.mususavaite.lt/
8. Spaustuvė. [Žiūrėta 2018-03-02]. Internetinė prieiga:<http://www.sirma.lt/>.
9. Vizitinės kortelės. [Žiūrėta 2018-03-06]. Internetinė prieiga:<http://www.mreklama.lt/>.
10. Knygų leidyba. [Žiūrėta 2018-03-07]. internetinė prieiga: <http://www.reklamosforma.lt/knygu-spausdinimas/>
11. Mokėščiai. [Žiūrėta 2018-03-10]. Internetinė prieiga: <https://www.vmi.lt/>
12. LB Makroekonominės prognozės. [Žiūrėta 2018-01-02] prieiga per internetą: https://www.lb.lt/makroekonominės_prognozės
13. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. [Žiūrėta 2018-01-28] prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.640D50DB8877>
14. SkaitykIT „Kiek kainuoja sukurti tinklą“. [Žiūrėta 2018-01-20] prieiga per internetą: <http://www.technologijos.lt/n/technologijos/it/S-22314/straipsnis/Kiek-kainuoja-sukurti-tinklapi>